

భారతి

మాస పత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

మే 1972

సంపుటము : 49

సంచిక 5

విడివత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మే 1972

నిరీక్షణ	శ్రీ గడియారం శేషఫణి శర్మ	1
సాహిత్యంలో సింబాలిజమ్	శ్రీ కొడవంటి లీలామోహనరావు	3
అరవిందుని సావిత్రి	శ్రీ కామఋషి సత్యనారాయణ శర్మ	8
వండితరాయల 'పెసిమిజం'	డా. మహీధర నఖినీమోహన్	11
'అహమ్'	శ్రీమతి రాఘవదత్త 'పరమార్కమి'	20
విశ్వవిజేత వ్యక్తిత్వాన్నే వదులుకుంటాడా?	శ్రీ ముద్దసాని రాంరెడ్డి	22
నేను—వాడు	డా. ముదిగొండ శివప్రసాద్	27
కీ॥ శే॥ గడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రిగారి		
ఆశుకవితా ప్రగల్భత	శ్రీ సి. వి. సుబ్బన్న శతావధాని	29
అప్పకవీయమునందలి యతులసంఖ్య—ఒకపరిశీలన	శ్రీ వంతరాం రామకృష్ణారావు	32
నెల్లూరులో పెన్నబడ్డున హరిహర		
నాథాలయము ఉండినదా ?	శ్రీ మరువూరు కోదండరామరెడ్డి	38
బొమ్మ — బొరుసు	శ్రీ శివల జగన్నాథరావు	41
కాకతీయ మొదటి బేతరాజయొక్క		
శనిగర శాసనము	శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మ శాస్త్రి	45
అడ్రసు మారింది'	శ్రీ రంగధామ్	53
జ్ఞాపకం	శ్రీ కె. యస్. వి. నరసింహం	58
ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగ సమస్య—ఆర్థికంగా		
మొకబడిన దేశాలు	శ్రీ ఏ. తిరుపతిరాజు	60
కలగూరగంప		64
గ్రంథవిమర్శలు		69

ని రీ క్ష ణ

శ్రీ గడియారం శేషఫణి శర్మ

నీతో నా అనుబంధం

అంతులేని గేయ ప్రబంధం

ఇప్పటి నా ఉచ్చాస నిశ్వాసాలు

నియోగపు విషమాశ్వాసాలు.

నీవు లేవు

మలయ పవనాలు లేవు,

మధుర కవనాలు లేవు

ఇప్పుడు నా చుట్టూ

నిశ్వాస శిశిర సమీరవీచికలు

ఆశల మరీచికలు.

ఏకాంతంలో

నా కందోయి

శోకాశ్రువులు వర్షిస్తుంది,

ప్రణయినీ కేళిదీర్ఘకలో

వన్నీరు పరిమళిస్తుంది.

శక్తిధనుశ్శకలంలా కలం

అశ్రువర్షాగమం సూచిస్తుంది,

నిశ్చల తప్త వర్ణాలతో

నిశాగీతాలు లిఖిస్తుంది.

నిద్రాదరిద్రాణమైన

నిశా సమయంలో

ఎక్కడో ఆశాంచలాల్నుండి

నీ పిలుపు నీరవంగా వినిపిస్తుంది
కరిగి నురగలై పారిన
నా హృదయపు పెనుకడలిలోని
మాన తరంగాలపై
నిశ్శబ్దంగా నినదిస్తుంది.

నాకు తెలుసు
ఎప్పుడో నీవు వస్తావని
తప్పకుండా విచ్చేస్తావని,
గుడ్డి చీకటి పరుచుకున్న
గుండెల తలుపులను
తెల్లగా తెరుస్తావని
నాకు తెలుసు.

అంతదాకా
ఆశల అంతరాన్ని లందిచ్చే
హవిస్సులు భుజిస్తూ
అనిమేషత భజిస్తూ
నిలిచి నిలిచి
నీకోసం నిరీక్షిస్తాను,
యుగయుగాలు
నీకోసం జీవిస్తాను.

సాహిత్యంలో సింబాలిజం

శ్రీ కొండవంటి లీలామోహనరావు

వస్తువులోను, శిల్పంలోను, శైలిలోను రచయిత క్రొత్తపుంతలు లొక్కుతూనే ఉన్నాడు. సవ్యత కోసం ఆరాటం, సంస్కరణకోసం టిక్కు, ఒరిజినా లిటీ మీద మక్కువ చూపుతూనే ఉన్నాడు. ఒకప్పటి ఉపమానాలూ, వర్ణనలూ అసహ్యించు కుంటున్నాడు. ప్రతీది వాచ్యంగా-ఉపాధ్యాయుడు బోధపరచినట్లుగా-చెప్పడం మనస్తత్వపద్ధతికి విరుద్ధం అని భావిస్తున్నాడు. తన మనసులో రేగే భావసంచలనాన్ని పాఠకునికి స్ఫురించేటట్లు చేయాలి. అతని అలోచనకి, గ్రహింపుకి స్వతంత్రం ఇవ్వాలి. ఒక పస్తువును చూసినప్పుడు తనలో ఏదిధంగా అలోచనలు రేగడం అదే పద్ధతిలో పాఠకునిలో అలోచనలు రేగాలి. అది స్వభావసిద్ధమైన పని. ఇదే సింబాలిజానికి ప్రాతిపదిక అయింది.

మహాత్మాగాంధీ ప్రతి ఒక్కరూ రాట్నం చేపట్టాలి అన్నారు. చూడ్డానికి రాట్నమే ఐనా అది మనకు స్ఫురింపజేసేది వేరు. ఆత్మాగీనతకు, నిరాడంబరత్వానికి అది చిహ్నం అయింది. ప్రజలందరికీ అది అర్థం అయింది. ఒక్కొక్క పస్తువుచూస్తే మనకు ఒక్కొక్కటి స్ఫురిస్తుంది. ఎడారి చూస్తే ఇంపులేని ఒంటరిబ్రతుకు, నిండుకొమ్మని చూస్తే మోడుబ్రతుకు స్ఫురణకి వస్తాయి. 'గదిలో జంతువు మెల్లగా ఆవులించుకు లేచింది' అని ఒక రచయిత వ్రాశాడు. ఇక్కడ జంతువును కామానికి ప్రతీకగా తీసుకున్నాడు. ఈ విధంగా స్ఫురణకరపడం ప్రతీక వాదానికి ఆలంబన అయింది.

ఒక వ్యక్తియొక్క స్వభావం తనకు పూర్తిగా తెలుసుననుకోవడం, అతని గుణగణాలను వివరిస్తూ వ్రాసుకుపోవడం చాలా తెలివితక్కువపని అని ఆధునిక రచయిత భావం. ఎందుకంటే ఒక మనిషి

గురించి మనకు ఎంతబాగా తెలుసుననుకుంటున్నా, కొన్ని సందర్భాలలో అతని ప్రవర్తన మన సిద్ధాంతాలను తలక్రిందులు చేయవచ్చు. దానికి కారణం ప్రతి మనిషికి అంతర్వహిని ఉంటుంది. కొన్ని కోరికలూ, భావాలూ నిద్రాణమై ఉంటాయి. ఒక వ్యక్తిలో అంతర్వహినిలా ఉన్న శక్తులు మనకు తెలుసు ననుకోవడం భ్రమ. నిద్రాణమై ఉన్న ఆ శక్తుల ప్రేరణ వల్లనే మనకు కొన్ని పస్తువులను చూడగానే కొన్ని భావాలు స్ఫురిస్తాయి. అయితే అది అయో పస్తువులపైనా, అయో పృథులపైనా ఆధారపడి ఉంటుంది. గులాబీపువ్వు కోమలిసాకుమార్యానికి సంతేతం కావచ్చు; లేకపోతే ముళ్లని చాటున దాచుకొని అందంగావచ్చే హిస్ట్రీటికి సంతేతం కావచ్చు. అంతేకాక నే నూహించలేనిది మరి దేనికైనా సంతేతం కావచ్చు.

పాత్రల మనస్తత్వాలను సజెస్ట్ మాత్రమే చెయ్యాలి. పాఠకుని ఆలోచనకే ఎక్కువగా విడిచి పెట్టాలి. ఇది ఆధునిక రచయిత లక్ష్యం. ఒక గది ఉంది. ఆ గదిలో నగ్నస్త్రీలదిత్రాలు శ్లేషములలో బిగించబడి గోడకు వ్రేలాడుతున్నాయి. అంటే ఆ గదిలోని మనిషి స్వభావం మనకు అర్థం అవుతుంది. అతని గుణగణాలను అసలు పూర్తిగా తెలిసినట్లుగా వర్ణించుకుంటూ పోనక్కరలేదు. ఒక్కొక్కసారి రచయిత కంటే పాఠకుడే ఎక్కువ విషయాలు గ్రహించవచ్చు. ఈ విధమైన ధోరణివల్ల ఆధునిక సాహిత్యంలో సింబాలిజం ముఖ్యభాగమయింది.

కొన్ని సందర్భాలలో వాడబడిన ప్రతీక తెలియక పోవచ్చు. అయినప్పటికీ ఆ రచనను మనంచదివి ఆనందించ వచ్చు. అది రచయితయొక్క సామర్థ్యంమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. బసవరాజు అప్పారావుగారి 'మామిడిచెట్టును అల్లుకొన్నదీ, మాధవీ

లతోకటి ...' అన్నగేయం తీసుకోండి. ఆ గేయానికి 'తాజమహల్' అని పేరుపెట్టారు. కాబట్టి రాలిన మామిడివండు తాజమహల్ కు ప్రతీకలని అర్థమవుతుంది. మామిడిచెట్టు షాజహాన్ కూ, మాధవీ లత ముంతాజ్ కూ ప్రతీకలని తెలుస్తాయి. అయితే ఆ ప్రతీకలు మనం గ్రహించకపోయినా ఆ గేయం సాగను తగ్గిపోదు. ప్రతీకలు అర్థమైనప్పుడు కొత్త రంగులు కన్పిస్తాయి.

'గొంగళి పురుగులు'లో గొంగళి పురుగును మధ్యతరగతి కుటుంబీకునికి ప్రతీకగా వాడతారు బాల గంగాధర తిలక్. ఆ విషయం ఆయనే చివరిలో తెలియజేస్తారు :

నిస్తబ్ధపు నిస్సారపు పాడిళ్లగోడల మాటున
గుమాస్తాలు టేచర్లు చిన్న చిన్న సంసారులు
కోటేశ్వర్రావులు
వీరేశ్వర్రావులు గొంగళిపురుగులు లక్షలు లక్షలు.

ఆయన ఈ విధంగా తెలియజేయకపోయినా సందర్భాన్ని బట్టి ఈ ప్రతీక సామాన్య పాఠకునికి సులువుగా అర్థమయిపోతుంది.

సింబాలిజంలో శ్రీ శ్రీ అద్భుతమైన ప్రయోగాలు చేసారు. 'అవతారం'లో యముని మహిషం, నరకలోకపు జాగిలాలు, ఉదయ సూర్యుని సప్తహయాలూ, కనకదుర్గా చండసింహం, ఇంద్రదేవుని మదపుటేనుగు, నందికేశుడు, ఆదిశేషు బానిస వర్గానికి ప్రతీకలుగా ఎన్నుకోబడ్డాయి. అవి వాటి వాటి యజమానులపై తిరగబడ్డాయి. బానిసవర్గం యొక్క తిరుగుబాటు రాజ్ యే కొత్త సృష్టిని సృష్టించజేసింది.

పుడమి తల్లికి
పురిటి నొప్పులు
కొత్త సృష్టిని సృష్టించాయి.

'జగన్మథుని రథవక్రాలు'లో రథం ప్రజావిప్లవానికి ప్రతీకగా కవి వాడుకున్నాడు. 'ఈ యోగి రిస ఇనుపడేగ' అని ఇనుపడేగను ప్రజాచైతన్యానికి ప్రతీకగా తీసుకొన్నాడు. 'గంటలు' గేయంలో బానిసత్వ తిమిరాన్ని వెడల గొడుతూ మూలమూలల

వ్యాపించే మానసిక సంచలనానికి గంటలు ప్రతీకగా నిలిచాయి. అవి—

ప్రాణము మ్రోగే ప్రతి స్థలములో
నీ హృదయములో నా హృదయములో
గంటలు! గంటలు!
గంటలు! గంటలు!

గా సాక్షాత్కరించాయి.

రమణారెడ్డిగారు వ్రాసిన 'అక్కువషీ ఆత్మకథ'లో అక్కువషీ తటస్థవిధానానికి సంకేతంగా వాడబడింది. అది—

నీట్లో ఈడను నింగిలో ఎగరను
నేలమీద నడవను
నేనేదీకాను అన్నీ జేతాను
అత్యద్భుత సృష్టిని నేను

అంటుంది. కవి దానిని అక్కువషీనిచేసి పరిహసిస్తాడు.

నగ్నమునిగారి 'భవిష్యత్తు' గేయంలో
తీవిగా
గర్వంగా
కర్కశంగా
ఎదుర్కొనమనే సవాలుగా
సుంచున్న గోడ

బూర్జువా వ్యవస్థకు ప్రతీకగా నిల్చింది. దానిలో

నిశ్శబ్దంగా
అతి నెమ్మదిగా
అమాయకంగా
ఓర్పులా
నిజంలా
ఇటుకల్లోంచి
పెళ్ళల్లోంచి తొంగి చూస్తున్న
రావిమొక్క

ప్రజా చైతన్యానికి ప్రతీకగా నిల్చింది. మొక్క పెరుగుతున్నకద్దీ, గోడ బీటలువేసి కూలిపోవడం తద్యంకదా.

కొన్ని సందర్భాలలో ప్రతీకను వాచ్యంగా చెప్పకపోయినా చాలా తేలికగా అర్థం చేసుకుంటాము.

సాహిత్యంలో సింబాలిజమ్

నండూరి సుబ్బారావుగారి 'పిలుపు' గేయం చూడండి—

కొండతిరిగి, కోవతిరిగి
చీర చెరగున కూరిచితిరా
గరికెప్పుల కంఠమాల !

ఇక్కడ కంఠమాల వారి అనుబంధానికి సంకేతం. గరికెప్పులు వారి Social Status ని తెలియ చేస్తాయి.

ఆవునడిగి, అడవి నడిగి
పూలగిన్నెల పొందు పరిచితి
గుమ్మపాలు, కొమ్మతేనె

గుమ్మపాలు, కొమ్మతేనె— ఆమెకు అతనిపై గల ప్రేమకు సంకేతం. అంతేకాక అవి వారు రైతు కుటుంబానికి చెందినవారని తెలియజేస్తాయి.

చాయ వెన్నెలా, లోయ బయలా
పచ్చిక మెత్తల పానుపు నైనా
'కో'—'కో' యంచు 'కో' యనరా !

అతని పొందును ఆమె కోరుతున్నది. కాని తనంత తాను వెళ్ళదు. అతను పిలవాలని కోరు తున్నది. అంతేకాక కోయిలల్లో మగకోయిల మాత్రమే పాడుతుంది— అది స్త్రీ సాంగత్యం అవసరమైనప్పుడు. కోయిలలాగా 'కో' అనమనడం తనని పిలవమని అర్థం.

ఒక్కొక్కసారి కవి గురించిగాని, అప్పటి రాజ కీయ పరిస్థితిగాని తెలియందే 'ప్రతీక' అర్థం కాదు. ఆరుద్రగారి 'త్వమేవాహం'లో సంకేత వివ్యాసం చాలా విరివిగా ఉంది.

ఈ
కాంతను
చెరపట్టగ
రా
కాసులు
తలపెట్టిరి.

ఇక్కడ 'కాంత' నైజాం పరిపాలన క్రింది తెలంగాణాకు ప్రతీకగా వాడబడింది. 'రాకాసులు' రజాకార్లు.

వారిని
పడగొట్టన్
మ్రోగెన్
నీ
గన్

ఇక్కడ 'గన్' నైజాం పరిపాలనను కూల ద్రోయడానికి లేచిన 'తెలంగాణా ఉద్యమం'. త్వమే వాహన్ లోని సంకేతాలు అర్థం కావాలంటే తెలంగాణా ఉద్యమంగూర్చి కొంత అవగాహన అవసరం. లేక పోతే అంతా గందరగోళంగా ఉంటుంది.

ఒక్కొక్కసారి ప్రతీక మరీ నిగూఢంగా ఉండి రచయిత ఉద్దేశం అర్థంకాకపోవచ్చు. అటువంటి పుడు పూదయ్యానికి హత్తుకోడానికి మారుగా అప్పస్త్రుత మిగులుతుంది. సాదామినిగారు వ్రాసిన 'దురదృష్టము' గేయం చూడండి.

నోచిలి మెన్నో నోములు
కాచి బ్రోచునని పార్వతి
కడకు దేవి దయచేతను
కంటమి రత్నములు రెండు
బ్రతుకు కలంకారములౌ
వాని దాచ చేత గాక
ఎచటనో పోగొట్టుకొంటి
మెంతటి దురదృష్టముననో? [వైతాళికులు]

ఆ రెండు రత్నములు వేటికి సంకేతాల్లో స్పష్టముకాలేదు. గేయము సాగనుగానే ఉందికాని భావము స్పష్టము కాలేదు.

డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారి 'చైతన్యశిఖి' తీసు కోండి :

తూర్పు ప్రసవించింది దిప్పుడు
ఊర్పు ప్రణవించింది దిప్పుడు
తూర్పు ప్రసవించడం సూతనంగా ఉద్భవించిన
చైతన్యానికి సంకేతమై ఉంటుంది. ఊర్పు అంటే ఆశ అనుకుందాము.

ఈ ప్ర-నవధ్వనిలో
ఈ ఎర్రనివెల్గుల ధునిలో
ఇద్దరం క్షతగాత్రులం
ఎవ్వరా ఇద్దరు క్షతగాత్రులు?

నిప్పులు ముడిచిన కొప్పుతో
కల్లోలాలు పొదిగిన కళ్ళతో
శక్తిశక్తిలోంచి వెలువడిన
రక్తముక్తామూర్తి నీది.

చైతన్యంలో కల్లోలాలు, రక్తపాతము భాగమని
కాబోలు కవి ఉద్దేశం.

నీలో దూకి రెక్కలు మాడ్చుకొని
చావో బతుకో తేల్చుకొని

ఇక్కడ నిప్పులో దూకే శలభాన్ని స్ఫురింప
జేస్తున్నారన్నమాట. శలభంమాదిరి నిఖిలో దూకిన
తరువాత చావో బతుకో తేల్చుకోడం ఏముంది? ఈ
గేయంతా రచయిత ఉద్దేశం తెలియకుండా, ఒక
భావం అందించలేకుండా అప్పవ్వటంగా ఉంది.

కొంతమంది ప్రఖ్యాత అమెరికన్ రచయితలు
భావవ్యక్తికరణకు, ప్రతిభావ్యుత్పత్తులకు చక్కని
సాధనంగా సింబాలిజంను ఉపయోగించుకున్నారు. అది
ఇక్కడ ప్రస్తావించడం అవసరం. ఎంచేతనంటే వారు
చేసిన ప్రయోగాల మాదిరివి మన సాహిత్యంలో ఎంత
వరకు ఉన్నాయన్నది గమనించాలి. దానినిబట్టి మనం
ఎంతవరకు ఈ క్రొత్తపంథాను ఉపయోగించుకున్నాం
అన్నది తెలుస్తుంది.

ఎడ్గార్ ఎల్స్ పో వ్రాసిన గేయం 'The
Raven' లో ఒక తుఫాను రాత్రిగదిలో వంటరిగా ఒక
విద్యార్థి చదువుకుంటున్నాడు. తలుపు చప్పుడైతే
తలుపు తెరిచిచూస్తాడు. నల్లనిచీకటితప్ప ఏమీ కన
బడదు. తిరిగివచ్చి పుస్తకం తెరిచి కూర్చుంటాడు.
కొన్నాళ్ళక్రితం చనిపోయిన తన ప్రేయసి జ్ఞాపకం
వస్తుంది. మళ్ళీ తలుపు చప్పుడవుతుంది. ఈసారి
తలుపుతీయగానే ఒక మాలకాకి లోపలికి చొచ్చుకు
వచ్చి గోడనున్న విగ్రహంమీద కూర్చుంటుంది.
దానికి అతను అనేకమైన ప్రశ్నలు వేస్తాడు. అన్ని
టికీ అది 'never more' అన్నమాటే అంటుంది.
ఎన్నోలోకాలు చూసిఉంటుందికదా, తన ప్రేయసి
గూర్చి ఏమైనా చెప్పమని ఆ విద్యార్థి అడుగుతాడు.
ఆ మాలకాకి పలకదు. అతనికి కోపంవచ్చి దాన్ని
పొమ్మంటాడు. అది కదలదు. ఆ రాత్రి కింక

దానితో గడవడం తప్పదని అతను కూలబడిపోతాడు.
గేయమంతటా ఒక 'త్రిల్' ఉంది. ఆ విద్యార్థి
యొక్క గడచిన ఎడతెగని జ్ఞాపకాలకు ఆ మాలకాకి
సంకేతం. ఆ జ్ఞాపకాలనుండి ఎంతగా బయటపడదా
మని ప్రయత్నించినా అవి అతణ్ణి వీడవు. బసవరాజు
అప్పారావుగారు కూడా ఈ రకమైన ఆలోచన చేశారు.
వారి 'కోయిల' చనిపోయిన చిట్టియొక్క జ్ఞాపకాలకు
సంకేతం.

కోయిలా కోయిలా
కూయబోకే
గుండెలూ బద్దలూ
చేయబోకే!

చిట్టిని జ్ఞాపకం
చేయబోకే
చింతలో ప్రాణాలు
తీయబోకే!

అని కోయిలను కవి వేడుకున్నాడు.

వాల్ట్ విల్మన్ వ్రాసిన 'O Capatain! My
Captain!' గేయం అమెరికన్ ప్రెసిడెంటు అబ్రహం
లింకన్ మరణంపై Elegy. ఆ గేయంలోని ఓడ
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలకీ, కాన్ఫెడ్రేట్ లింకన్ కీ
ప్రతీకలు. ఆ ఓడ సముద్రప్రయాణంలో ఎదు
ర్కొన్న ఇబ్బందులు Civil War కి సంకేతం. ఆ
ఓడను క్షేమంగా ఒడ్డుకుచేర్చడం, రాష్ట్రాలను సంయు
క్తంగా సంఘటితపరచిన లింకన్ ప్రతిభకు సంకేతం.
ఈ విధమైన భావన తెలుగులోమా జరిగింది. కృష్ణ
శాస్త్రిగారు, గురజాడ అప్పారావుగారి మృతిపై
'మహాకవి' అని Elegy వ్రాశారు. అందులో

రంగవల్లిక మాయమయ్యెను
చండలేజము మాసిపోయెను
సందెకెంపులు సాగిపోయెను
వెదకుచున్నారా!

అని రంగవల్లిక, చండలేజము, సందెకెంపులు గురజాడ
వారి సాహిత్యరచనయొక్క మూడు తరగతులకు
(phases) సంకేతాలుగా వాడారు. రంగవల్లిక ఉద
యాన్ని తెలియజేస్తుందికదా. అది గురజాడవారి

సాహిత్యంలో సింబాలిజమ్

ప్రారంభరచనలకి సంకేతం. చండలేజము మధ్యాహ్నం యొక్క తీవ్రమైన వెలుగు. అది గురజాడవారు తరువాత సంఘయొక్క దురాచారాలు, మూఢనమ్మకాలపై తిరుగుబాటుచేస్తూ వ్రాసిన రచనలకు సంకేతం. సందెకెంపులు కన్పించేవి సాయంత్రం. అంటే గురజాడవారి చివరి రచనలు. వాటిలో తీవ్రత తగ్గిపోయింది. అయినప్పటికీ ఇంకా వెలుగు ఉంది.

వెదకుమన్నారా!

ఆ తరువాత ఇంక వెదికేది ఏముంది? కారు చీకటి మిగిలింది.

హార్థ్ కథ 'Birth Mark' లో ఒక శాస్త్రవేత్తయొక్క భార్య బుగ్గపై ఎర్రని పుట్టుమచ్చ ఉంది. అది మృత్యువుకు సంకేతం. ఆ పుట్టుమచ్చను పోగొట్టబోయి భార్యనే పోగొట్టుకున్నాడు. మన కథానికలలో కూడా సింబాలిజం ఉంది. నగ్గుమునిగారు వ్రాసిన 'తిమింగలం'లో తిమింగలం పెట్టుబడిదారీసర్కానికి ప్రతీక. వి. రాజారామమోహన రావుగారి 'రాబందుల వీడ'లో రాబందులు దోపిడీ వర్గానికి సంకేతం. కానీ ఈ ప్రతీకలు కేవలం కథల పేర్లకే పరిమితం అయిపోయాయి. వస్తువులంతా ప్రతీకవాదంలోలేదు.

హెమింగ్వే వ్రాసిన 'The old Man and the Sea' లో ఒక ముసలి జాలరి 84 రోజులపాటు ఒక్కచేపకూడా పట్టలేక పోతాడు. ఒకసారి సముద్రం మీద దూరంగాపోగా ఒక తిమింగరాన్ని పడతాడు. అది అతన్ని ఇంకా దూరం లాక్కుపోతుంది. దానిలో రెండు పగళ్లు, రెండు రాత్రులు తంటాలుపడి ఎలా

గైతేనేం తిరుగు ప్రయాణం కడతాడు. ఇంతలో అనేకమైన షార్క్స్ చేపలు ఆ తిమింగరాన్ని తిని వేయడం మొదలుపెడతాయి. అతను ఒడ్డును చేరుకునే సరికి దాని అస్తివంజరం మిగులుతుంది. ఈ కథలో Old man సముద్రంమీద పడిన కష్టాలు జీవితంలోని సమస్యలకు సంకేతాలు. ఆ సమస్యలను ఓర్పుతోనూ, ధైర్యంతోనూ ఎదుర్కొన్న వానికి, తాను ఓడిపోతున్న సమయంలోనే విజయం లభిస్తుంది. ఇక్కడ తిమింగలం విజయానికి చిహ్నం. జీవితంలో దురదృష్టం ఎంత తరుముతున్నా పట్టుదల, ధైర్యం ఉన్నవానికి విజయం రాకమానదు. సింబాలిజంతో కూడుకున్న నవలలు మనకి లేవు.

ఒనెయిల్ వ్రాసిన "Hairy Ape" నాటకం పూర్తిగా సంకేతపరమైనది. అందులో ప్రధానపాత్ర ఫ్రాంక్ గతించిన సాంప్రదాయానికి ప్రతినిధి. అతను ప్రస్తుత అధునాతన ప్రపంచంలో మనగలగడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కానీ ప్రపంచం అతణ్ణి దగ్గరకు చేరనివ్వదు. చివరకు నిరర్థికమై తన పూర్వీకులతో వైవా కలుద్దామని ఒక 'బోత్' ఉన్న గొరిల్లా వద్దకు వెళ్తాడు. అది ఇతణ్ణి చంపివేస్తుంది. ఈ మాదిరి నాటకాలు మనకి లేవు.

తెలుగులో సాహిత్య ప్రక్రియ లన్నింటిలో సింబాలిజం ప్రవేశపెట్టినది ఉంది. రచనలో అక్కడక్కడ కొన్ని సంకేతాలు వాడినంతమాత్రాన సరి పోదు. వస్తువంతా సంకేతపరంగా ఉండే రచనలు రావాలి. నవీన రీతులన్నిటిలోనూ సాహిత్య రచన కొనసాగినప్పుడే సాహిత్య స్తబ్ధత, అనుకరణ, నిర్జీవత్వం మొదలైన ప్రమాదాలుదాటి నిత్య చైతన్యంతో ముందుకు పోతోంది.

అరవిందుని సావిత్రి

శ్రీ కామఋషి సత్యనారాయణ శర్మ

వ్యాసకృత మహాభారతమున వనవాసపర్వములో సావిత్రి ఉపాఖ్యానము ఉన్నది. ఈ కథ అరణ్య వాస క్లేశ మనుభవిస్తున్న ధర్మరాజు మనశ్శాంతి కొరకై మార్కండేయమహర్షిచే చెప్పబడింది. ఇందు సావిత్రి ప్రాతివత్సమహిమ వర్ణింపబడింది. అశ్వపతి మహారాజు సంతతికొరకై పదునెనిమిది సంవత్సరాల పాటు తపశ్చర్యలు వ్రతదీక్షలు సాగించాడు. వ్రత దినం సావిత్రీదేవికి లక్షమారులు మంత్రయుక్తంగా అగ్నిలో హోమంచేసి తుదకు దేవతామృగహం పిందాడు. పరాశక్తి స్వరూపిణియగు సావిత్రీదేవి అనుగ్రహంతో ఒక కుమార్తె కలిగింది. ఆ బిడ్డకు వర ప్రదాయినియైన సావిత్రీపేరే పెట్టుకొన్నారు. అల్లారు ముద్దుగా పెంచుకొన్నారు. యుక్తవయస్సు రాగానే రాజ్యభిష్టుడై అరణ్యవాసం చేస్తోన్న ద్యుమత్యేనుని కుమారుడు సత్యనంతుని ఆ సావిత్రి వరించింది. విధి విలాసంవల్ల సత్యనంతుని ఆయుస్సు ఒక సంవత్సరం కంటే ఎక్కువలేదని నారదుడు వివరించాడు. ఒకమారు సత్యనంతునిపై అగ్నియైన మనస్సు మాన్సుకొనలేక తన సంకల్పాన్ని సావిత్రి విడువలేదు. సావిత్రి సత్యనంతుల వివాహము జరిగిపోయినది. మృత్యుదినము నకు ముందుగా మూడురాత్రులు ఉపవాసదీక్షతో వ్రతాచరణము గావించింది సావిత్రి. తన పతి ప్రాణములను గొనిపోవచ్చిన యముని తన ప్రాతివత్సమహిమచే మెప్పించి యమునిలో ధర్మానురక్తి కలిగించి తన పతిప్రాణములను యముని అనుగ్రహంవలన మరల సంపాదించుకొన్నది. యముడిచ్చిన వరప్రభావంవలన అత్తమామలకు రాజ్యప్రాప్తి, ద్యుమత్యేనునకు అంధత్వనివారణము కలిగి సావిత్రి పతితో కలసి సౌఖ్యములను అనుభవించింది. ఇది సావిత్రి ఉపాఖ్యానమందలి సంక్షిప్తగాథ.

ఈ ఉపాఖ్యానము సంస్కృతంలో 700 పాదాలుగల రసవత్కావ్యము. శ్రీ అరవిందుని మర్మ కవితా స్రవంతిలో 24750 పాదాలుగల సుందర కావ్యంగా విస్తరించినది. ఇందు 12 పర్వాలు, 49 అధ్యాయాలు ఉన్నవి. ప్రాచీన ఉపాఖ్యానము ఈ నవ్య రచనలో 35 రేట్లు పెరిగింది. శ్రీ అరవిందుని రచనలో ఈ ఉపాఖ్యానము ఎట్టి నూత్న కళ లతో, రీతులతో రూపులు దిద్దుకొన్నదో ఒకమారు పరిశీలించు కొందాము. ఈ కావ్యము ఉపనిషత్తుల లోని ఆధ్యాత్మికభావములను, కాళిదాసు కవితాశిల్ప మును, అంగుసాహిత్యపరిధిలో మర్మకనితగా ఆవిష్కరించుటకై చేసిన ప్రయత్నమని శ్రీ అరవిందులే వివరించారు. సంతతికొరకై పదునెనిమిది సంవత్సరాలు చేసిన అశ్వపతితపశ్చర్య ఒక ఆధ్యాత్మికయోగ సాధనగా అభివర్ణింప బడినది. ఇందులో సాధనకు సంబంధించిన అనేక భూమికల అధిరోహణ అందలి జయాపజయాలు తుదకు జగన్మాతసాక్షాత్కారము వరకు విపులముగా వర్ణింప బడినది. పరాశక్తి స్వరూపిణియైన సావిత్రి సాక్షాత్కరిస్తుంది. తాను భూమిపై అవతరించి కఠినమైన శాసనాలను ధిక్కరించి వాటి శృంఖలలను పగులగొట్టి దైవశక్తిని లోకంలో స్థాపింపగలనని అభయమిస్తుంది. అరవిందుని సావిత్రి జగన్మాత (పరాశక్తి) యొక్క అపరావతారము. అశ్వపతియింట సావిత్రిగా జన్మించింది. పోతపోసిన బంగారు విగ్రహం—అలౌకిక సౌందర్య రాశిగా భాసించి సావిత్రి పెరిగి పెద్దదై యౌవన వంతురాలైంది. నీకు తగిన పతిని స్వయంవరణం చేసికొమ్మని తండ్రి అనుమతిస్తాడు. రాజ్యభిష్టుడై, అంధుడై, అరణ్యవాసం చేస్తోన్న ద్యుమత్యేనుని కుమారుడు సత్యనంతుని దర్శించి వరస్పరం ప్రేమించుకొని శాశ్వతప్రణయై కజీవులుగా వరించుకొంటారు,

(ఇది వ్యాసప్రాక్తంలో లేదు). అశ్వపతి, రాణి నారదుడు సమావేశమైన తరుణంలో సావిత్రి తన స్వయంవరం గురించి తండ్రికి నివేదించింది. నారదుడు తన దివ్యదృష్టితో సత్యవంతుడు అల్పాయుర్దాయవంతుడని గ్రహించి ఆమెను హెచ్చరించాడు. రాణి తన నిర్ణయము మార్చుకొమ్మని కుమార్తె సావిత్రిని కోరుతుంది. సావిత్రి తన నిర్ణయమును మార్చుకొనుట కంగీకరించలేదు. సమస్యలోని క్లిష్టత గురించి నారదుడు వివరించి ఆమె నిధివాతకు ఆమెను వదలమని ఆదేశించి తన నిజనివాసమునకు వెళ్లిపోతాడు. వ్యాసప్రాక్తముయిన కథలో ద్యుమత్యేనుని ఆశ్రమంలోనే సావిత్రికి వివాహంచేసి తన కుమార్తె నక్కడ విడిచి అశ్వపతి తనరాజ్యం చేరుకొంటాడు. అరవిందుల సావిత్రి దాంపత్య జీవితం గమనించి తనంతట తనే భర్త ఆశ్రమానికి వస్తుంది. తమ వైవాహికానుబంధం వివాహమైన ఒక యోశాదితో అంతము కాగలదని చెప్పిన నారదునివాల్సే సావిత్రి సునను చేసికొంటూంటుంది. అన్న సురణం ఎదురు చూస్తూన్న సునస్సులోని సంక్షోభంలో ఆమె ప్రతిదినం పతి ననుసరిస్తూ వచ్చేందుమానములు ఒక్కక్షణంగా గడిపివేస్తుంది. సావిత్రి సునస్సులో యోగ దర్శనం చేస్తుంది. శరీరములకే గాని ఆత్మలకు నాశనంలేదని, మృత్యువునుండే అమృతత్వసిద్ధి కలుగుతుందని దృఢవిశ్వాసంతో తన పతిని నీడలా అనుసరించింది. అంతిమ దినసాన పతితో అరణ్యానికి బయలుదేరుతుంది. సత్యవంతుడు వన్యస్థాలు సేకరించుకొని తండ్రి అగ్నికార్యమునకు సమిథలకై ఒక చెట్టుకొమ్మ నరక నారంభించాడు. హఠాత్తుగా శిరోవేదన ప్రారంభించి గొడ్డలిని విడిచిపెట్టి సావిత్రి అంకతలంపై వారిపోయాడు. వెంటనే అతడు దీర్ఘనిద్రలో మునిగిపోయాడు. గాఢ నిశాస్వరూపుడైన మృత్యువు (యముడు) ప్రత్యక్షమై తేజోవంతమైన సత్యవంతుని ప్రాణాలను తీసుకొని నిష్క్రమించుదున్నట్లైతాడు. సావిత్రి ధైర్యంతో మృత్యువు ననుసరించి బయలుదేరింది.

వ్యాసప్రాక్తమైన కథలో సావిత్రి తన పతి ప్రత్యక్షమైన యముని అనుసరించి పతి ప్రాణముల నిమ్మని అభ్యర్థిస్తుంది. ఆయన సంతసించి వరాలు

అనుగ్రహిస్తాడు. మామగారికి రాజ్యప్రాప్తి, అంధత్వ నివృత్తి, తండ్రి అశ్వపతికి శతపుత్రలాభము, సత్యవంతునకు శతపుత్రప్రాప్తి ఈ వరసిద్ధికి సత్యవంతుని పునరుజ్జీవితాని గావించుట యివన్నీ యముని వరప్రభావమువలన ఫలిస్తాయి. సావిత్రి సత్యవంతులు సంతోషముతో భువికివచ్చి తల్లిదండ్రులను కలుసుకొంటారు. రాజ్యము, నేత్రదృష్టి సంపాదించుకొన్న ద్యుమత్యేనుడు సాశ్వరాజ్యపట్వాభిషిక్తుడు అవుతాడు. వ్యాసుని సావిత్రి మూర్తిభవించిన పాత్రివత్యంగా భాసిస్తుంది. అత్తమామలకు అనురక్తురాలు, భర్త సేవాపరాయణ. యముని హితవాక్కుల మెప్పించి వరములు బడసిన పుణ్యవ్రత. యమునిలో ధర్మానురక్తి, ధర్మప్రతిష్ఠాపనము గోచరించును.

అరవిందుని సావిత్రి శ్రీర. ఆమె జగన్మాత. పరాశక్తి. గాయత్రీ స్వరూపమైన సావిత్రి అపరాంతరము. ఆమె అబలకాదు. మహాశక్తి. సత్యవంతుని మృతికి, పునరుజ్జీవమునకు సేతువుగా నిలచి ఉన్నది. సంధ్య వెలుగు ఆమె. రాత్రికి, పగటికి సుధ్యుర్వి. చీకట్లను పరిహసించిన వెలుగు ఆమె. మృత్యువు నుండి అమృతత్వసిద్ధిని ఉద్భవింపజేసిన దివ్యశక్తి. ఇట్టి సావిత్రి ఎట్టి కష్టపరిపరలైనను ధైర్యముతో యెదుర్కొనునుగాని తన విచారమును వ్యక్తపరచదు.

సత్యవంతుడు తన తల్లిదండ్రులకొరకు ద్యుమత్యేనుడు కుమారునికొరకు దుఃఖిస్తారు. కాని సావిత్రి చలించదు. నారదుడు తన పతి అల్పాయుర్దాయమును గూర్చి హెచ్చరించినపుడుగాని, తుదకు సత్యవంతుని ప్రాణాలను యముడు పాశబద్ధంగావించి గొనిపోవు సమయంలోగాని ఆమె భీరోదాత్తురాలై నిలుస్తుంది. దేవబుషి నారదుడుగాని, కన్నతల్లిగాని, ప్రభువైనతండ్రి అశ్వపతిగాని ఆమె నిర్ణయమును మార్చజాలక పోయారు. వరములు యముడు తనంతటతాను ఆమె దృఢసంకల్పమునకు, దీక్షకు, సౌజన్యమునకు ముగ్ధుడై ఆమెను సంతృప్తితో వెనుదిరిగి వచ్చుటకై - ఇచ్చినవేగాని ఆమె అభ్యర్థించినవిగావు. అరవిందుని సావిత్రి యముని లెక్కచేయలేదు. తనలోని శక్తిస్వరూపాన్ని ఆవిర్భావ మొనరించి ఆ తేజస్సు ముందు మృత్యువు యొక్క గాఢతమస్సును పటాపంచలు చేస్తుంది.

మృత్యువు నిస్సహాయుడై తిరోగమిస్తాడు. మృత్యువులోకూడ దైవస్వరూపం భాసిస్తుంది. అడికూడ ఎంతమాత్రము అల్పమైనదికాదు. బలీయమైనదే. కాని పరాశక్తియొక్క నిత్య సత్య స్వరూపముమందు అదొక ఛాయామాత్రంగా భాసిస్తుంది. 'మృత్యువు కంటె దైవంలేదు. మృత్యువే నియంత. తానే సర్వాధికారి. పాంచభౌతికమైన శరీరానికి మృత్యువు తప్పదు. ప్రేమ, ప్రణయం కలవంటివి' అని ఆమెతో యముడు సుషీర్షనవాదం జరుపుతాడు. అందుకు ప్రత్యుత్తరంగా సావిత్రి ఈ పాంచభౌతిక శరీరములకుగాని లతకు నాశనంలేదు. నేనే అనన్తరమైన ఆత్మను. మహాలక్ష్మిని. మహా సరస్వతిని. విలయకాలంలో మహా కాళిని కాగలను. నేను మృత్యువుకంటె అధికురాలను. విధికంటె బలవంతురాలను అని సాధికారంగా ప్రతిపదింపం చేసింది. 'మానవాకృతిలో సాందిపున్న నీవెవ్వరు. సర్వాంతర్యామి, సర్వవియంత ఒక దివ్యశక్తియొక్క ధ్వని నీ కంఠంలో గోచరిస్తోంది. నీమూలంలో నిత్యసత్యం ప్రకటికమౌతోంది. మానవత్వమైన దివ్యకాంతి నీ కన్నులలో ప్రకాశిస్తోంది. కాలమును మృత్యువును జయించే శక్తి నీ కెలా వచ్చింది' అని ప్రశ్నించాడు మృత్యువు. 'శ్రీ కృష్ణుని విశ్వరూప దర్శనం కోరిన లక్ష్మణునివలె సర్వశక్తిస్వరూపిణియైన జగన్నాథ తనలో ఉన్నట్లుగా వ్యక్తం చేయమని మృత్యు వామెను కోరాడు. ఆమెలో పరాశక్తి అవేశిస్తుంది. ఆమె శరీరమండలి దివ్యశక్తియొక్క తేజస్సు పరిసర వాయువులను తేజోసముద్రంగా మార్చింది. మహాశక్తియొక్క దివ్యావతారం ఆమె శరీరంనుండి తెరలొంగించుకొని ప్రత్యక్షమైంది. ఆ క్షణమండలి భయంకర నిశ్శబ్దంనుండి అనిర్వచనీయ మాధుర్యంతో ఆమె హృదయకమలంనుండి ఒక దివ్యవాణి ఇలా సెలబడింది.

'తన విధివిలాసమునకు, జీవనమునకు ప్రభువైన నిలుచునట్లు, నీ అజ్ఞానంనుండి నీ బాధా బంధనాలనుండి, నీ మృత్యుశృంఖలాలనుండి, లోకమనే సత్యవంతుని ఆత్మను విముక్తం చేయమని గంభీరంగా ఆదేశించింది. భగవన్మందిరంలో అతడొక మానవ ప్రతినిధి. దివ్యజ్ఞానమునకు మిత్రుడు. దివ్య జ్యోతియొక్క అర్ధశరీరం. నిత్య సత్య స్వరూపమైన వధువున కాతడు తగిన వరుడు.' అని తనకు తానై

విన్న మాటలను చూచిన దృశ్యాన్ని మృత్యువు నమ్మలేక పోయాడు. సావిత్రి నిశ్శబ్దంగా నిలిచిపోయింది. కాని ఆమె నావేశించిన పరాశక్తి మృత్యువును కబళింప చుట్టుముట్టింది. మృత్యువునకు ప్రతిఘటన అసాధ్యమై పోయింది, వాదన నిరుపయోగమై పోయింది. ఆ దివ్యతేజస్సుమందు తన అంధకారము వెలవెలబోయి మటునూయమై పోయింది. అజ్ఞాపూర్వకమైన ఆమె ఆదేశమునకు మృత్యువుయొక్క అవయవాలు స్తబ్ధమై పోయినవి. తన పరివారమును రమ్మని చేరబెలచాడు. గాఢమైన చీకట్లను రమ్మన్నాడు. అవి ముందుకి అడుగు పెట్టలేక పోయినవి. సర్వశక్తులతో నరకాన్ని రమ్మని ఆహ్వానించాడు. కాని భీతితో నరకం వెనుదిరిగి పోయింది. తన జన్మకు కారణమైన అంతరాత్మయొక్క సహాయం అర్థించాడు. అది అసంపాదనంతో లభ్యమై పోయింది. గాఢ అవస్థాభూతమైన తన శరీరము దివ్యతేజఃపుంజాలదేత కబళింపబడి అతనిశక్తిని అధ్యక్ష్యంచేసింది. అవజయం అనివార్యమై పోయింది. రూరంగా సాదిసిందాడు మృత్యువు.

సాంకేతిక ప్రపంచమండలి ఉషస్సప్తంలో సర్వ వ్యాపకమైన మృత్యుచ్ఛాయలు అద్భుతమైన సోయాయి. తాను బయలుదేరినప్పైన ఘోషంతోకే మరలిపోయాడు మృత్యువు. నూత్నవైతన్యంతో సావిత్రి సత్యవంతులు మిగిలిపోయారు. యము సావిత్రి సంతాదం ఈ విధంగా ముగిసింది. శాశ్వత రాత్రి-ద్విగుణీకృతమైన సంధ్య వెలుగులో—మృత్యుచ్ఛాయ అధ్యక్ష్యం కాగానే మరల దినావతరణమునకు ఆ సంధ్యవెలుగు నాందిచ్చి సకాశించింది. | మృత్యురహితమైన ఆనందలోకంలో ఆశ్చర్యకరమైన సప్తమండలము తన కొంతులను ప్రకాశింపజేసింది. యది సరిపూర్ణతయొక్క నివాస భూమి. ఇచ్చట భగవానుని నిత్యమైన, శాశ్వతమైన వగలు ప్రకాశిస్తుంది. ఆమె ఆత్మ నిత్యము, శాశ్వతము, జీవనధార చేరువగా నిలువబడింది. అచట సంధ్య వెలుగు చీకటిలేకుండా నిత్యప్రకాశమానమైన సౌర తేజస్సుతో ఆమె ననలోకించింది. అనతోమ సద్గమయ! తమసోమ జ్యోతిర్గమయ! మృత్యోర్మ అమృతం గమయ! అన్న ఉపనిషదుక్తి యందలి సత్యం అరవిందుల రచనలో వ్యాఖ్యానించబడింది.

పండితరాయల 'పెసిమిజం'

డా. మహిధర నళినీమోహన్

అసలు ఈ వ్యాసానికి ఈ పేరు నేను పెట్టింది కాదు. ఇలా పేరుపెట్టనచ్చునని నాకు అసలు తట్టనేలేదు. ఈ పేరు సూచించిన వ్యక్తి ఒక స్వీడిష్ వనిత. ఆమెకు సంస్కృతమూ జీలకర్రా ఏమీరాదు. పండితరాయలపేరు కూడా వినలేదు. అంతదాకా ఎందుకూ? భారతీయ సాహిత్యంతో ఆవగింజంత పరిచయంకూడలేదు. అసలు జరిగినదేమిటో టూకీగా మనవిచేస్తాను.

1970 మార్చిలో స్వీడన్ లోని స్పెల్సలా నగరంలో ఉంటూన్న భారతీయులు మూడు వుంజీల నుండి హోలీపండుగ జరుపు నిశ్చయించుకున్నారు. ఆ దేశస్థులని చాలామందిని ఆహ్వానించారు. నేను అప్పట్లో అక్కడ ఉన్నాను. అక్కడే పండితరాయల భామినీవిలాసాన్ని అనువదిస్తూ ఉన్నాను. ఈ సంగతి మా స్నేహితులు కొందరు పసికట్టేశారు. ఆ హోలీ తాలూకు సభలో పండితరాయల కవిత్వాన్ని చదివి విని పించమన్నారు నన్ను.

భామినీవిలాసం అంతా కవినమయాల పుట్ట. ఆ దేశస్థులికి కలువలు, కొడిసెలు, మొగలి, సంపెంగలు, ఉమ్మెత్తలూ, కదంబాలు అంటే ఏమీ తెలియదు. రుమ్మెదలు అనగానే 'ఛీ ఛీ! బీటిల్స్' అని అసహ్యించుకుంటారేగాని వాటిమీద మనకున్న సద్భావం వారికి లేదు. చాత్రాలు, చక్రవాకాలూ, చక్రాలూ ఎల్లా ఉంటాయో మనమే చూడలేదు. వాళ్లకేం తెలుస్తాయి? ఏనుగుమీదకారే మదజాలాన్ని వర్షిస్తే వాళ్లకి డోకు వస్తుందేగాని ఆహ్ అని మెచ్చుకొరు. మామిడి, నేరేడు, పనస, కొబ్బరి, దానిమ్మ వగైరా పళ్లతో వాళ్లకి పరిచయమేలేదు. ఈ వస్తువులమీద చమత్కారాలు ఏమర్థమవుతాయి? ఇవేవి చెప్పకపోతే ఇంక భామినీవిలాసం ఏమిటి?

వాళ్లకి అర్థం అవుతాయని నాకు అనిపించిన

శ్లోకాలు ఓ అరడజను ఏరుకున్నాను. వాటినే అనువదించి చెప్పేను. అఖరున మంచిగంధంమీద ఒక శ్లోకం చదివేను.

లోకంలో సద్గుణాలకి విలువేలేదు. నిర్గుణత్వమే మేలులా కనిపిస్తోంది. ఈ లోకంలో మంచి వాళ్లకే అన్నికష్టాలూనూ; అడవిలో చూడ రాదూ; ఎందుకూ పనికిరాని అడ్డమైన చెట్లూ హాయిగా చీకూచింతాలేకుండా పెరుగుతూఉన్నాయి. అద్వితీయమైన సౌరభాన్ని విరజిమ్మే మంచిగంధపుచెట్లు మాత్రం ముక్కలుముక్కలుగా నరుకబడుతున్నాయి.

అనుష్టుప్

నైర్గుణ్యమేవ సాధీయో
ధి గన్తు గుణగౌరవమ్
శాఖిన్ ౭న్యే విరాజంతే
ఖండ్యంతే చందనదుమూః.

తేటగీతి

గుణవిశేషంబు కలిగిన కొంచమునుగు
నిర్గుణత్వంబై మేలని నే దలంతు
ఇతర పృథ్వింబులెల్ల పర్థిల్లుచుండ
నరుకబడుచుండు మంచిగంధంపుచెట్లు.

ఇది నాకు చాలా నచ్చిన శ్లోకాలలో ఒకటి. నాకులాగే స్వీడన్ దేశస్థులికికూడా ఇది నచ్చుతుందని ఆశపడ్డాను. చప్పట్లు కొడతారని ఎదురుచూశాను.

ముందరివరనలో కూర్చున్న ఆ దేశపుపిల్ల ఒకామె 'What a Pessimist!' అంది. ఆ మాట విని నేను ఆశ్చర్యపడ్డాను. కించిత్తు చిరాకున్నా కలిగింది. ఇంత చక్కనిభావాన్ని, ఇంతమంచి ఉపమానాన్ని, కాచినడబోసిన పరమనత్వాన్ని ఓ-క్క దెబ్బతో

నిరాశావాదంగా చిత్రించినవాళ్ళ అరసికత్వాన్ని ఏమనుకోవాలో తెలియలేదు నాకు.

ఆ రోజంతా దానిని గురించిన ఆలోచనలే నా మనస్సులో కడులాడుతూవచ్చాయి. లోకంలో సద్గుణాలకి విలప తగ్గిపోతోందనీ, దుర్గుణాలే పైచేయిగా ఉన్నాయనీ, వెనకటిరాలం మళ్ళీరాదనీ మన కపులందరూ ఏదో ఒక సమయంలో అన్నవారే. దానిని నిరాశావాదం అనాలి అని నాకు ఎన్నడూ తట్టలేదు. మన సారస్వతంతో పూర్వసరిచయం ఏమీలేని పాశ్చాత్యులకి మన కవిత్వం 'పెసిమిజం'లా కనిపిస్తోందన్నమాట. ఇది ఆలోచించవలసిన విషయమే.

ఇట్టి నిరాశావాద ఆభాసములైన ఘట్టాలు పండితరాయల భామినీ విలాసంలో చాలా ఉన్నాయి. మచ్చుకి కొన్ని చూపిస్తాను.

బయట ఉద్యానవనంలో రకరకాల పకులు కేరింతలు కొడుతున్నాయి. ఎగురుతున్నాయి. దోరకాయలని అలవోకగా పొడుస్తున్నాయి. జంటలు జంటలుగా కూడి కొన్ని ఆడుతున్నాయి. వాటి ఆనందానికి అడ్డా అపూ లేనట్లుగా ఉంది. వాటి ధోరణి అంతా గమనిస్తున్న అంతఃపురంలోని బంగారు పంజరంలోని రామచిలక దీనంగా మొహం నేలాడేసుకుంది. ఆ పకులకున్న స్వేచ్ఛ నాకు లేకుండా చేశారేమీ? నేనేం పాపం చేసుకున్నానూ? ఆ అడవి పకులకు నాకున్న అందం లేదే! నాకు మళ్ళీ అవి మనుష్యులను అనుకరిస్తూ ముద్దు ముద్దుగా మాటలాడునుకూడా లేవే! మరి నాకీ అవస్థ ఏమిటి? అనుకుంది.

'పిచ్చిదానా! సరిగ్గా అదే నువ్వు చేసుకున్న పాపం' అన్నాడు పండితరాయలు.

చిలక అయోమయంగా దిక్కులు చూసింది, అందమైన మెడ అటూ ఇటూ తిప్పుకుంటూ.

అనుష్టుప్

నిఖిలేషు విహంగేషు
హంత! స్వచ్ఛందచారిషు
శుక! పంజర బంధస్తే
మధురాణాం గిరాం ఫలమ్.

ఆటవెలది

పకులెల్లా ఇచ్చనచ్చినట్లు చరింప
ఏమి ఖర్మ నీకు? రామచిలుక!
(ప్రాప్తమయ్యో నిట్టి పంజరబంధంబు
ఫలిత మిద్ది ముద్దు పలుకులకును.

* * *

పంజరంలోఉన్న రామచిలక తప్పించుకు పారిపోవడంవిల్లాగా అని శతపథాల ఆలోచిస్తోంది. చుట్టూ జనం గుమిగూడి ఉన్నారు. డి.పి.రి సలపకుండా 'రామ రామ రామ' అనమని చెప్పేలో ఒకటే రోద. నీళ్ళకి నోరు నెప్పెట్టదు కాబోలు. సరేలే. ఇప్పటిమటుక్కి నేను నోరు మూసుకుని కూర్చుంటాను. వీళ్ళకికూడా సొంత పనులుఏవో ఉంటాయిగా. మెల్లిగా తమ తమ పనులమీద తలోవైపుకి అంచరూ వెళ్ళిపోయేదాకా నేను బుద్ధిగా ఉంటాను ఏమీతెలియనట్లు. దగ్గర ఎవ్వరూలేని సమయం చూచుకుని ఈ పంజరపు చుప్పలను ఒక్కొక్కటే విరిచిపారేస్తాను. సాగతీనేస్తాను. నా బలమైన ముక్కు ముందర ఈ చుప్పలు అనగా ఎం? నేను దూరడానికి తగినంతసందు ఏర్పడితేనా, ఇంక నా పరుగు అందుకోసుంటాను. రెక్కలు బారజాసి ఆకాశంలోకి దూసుకుపోతాను. ఇంక ఆ తరవాతఅంతా స్వేచ్ఛేకదా! నా ఇష్టమే ఇష్టం..... అని కన్నులు అరమోడ్చి పగటికలలు కంటోంది రామచిలక.

అంతలో—అరే! ఏమిటదీ? లావుగా పొడుగ్గా ఏనుగుతొండంలాఉందే! తామపాము! సరాసరి పంజరంలోకే చల్లగా పాకిపోతోంది. అమ్మయ్యో! ఇంకెక్కడి చిలక? దాన్నీ, దాని మధురస్వప్నాలనీ కలిపి గుటకాయిస్వాహా చేసేస్తుంది కాబోలు.

శార్దూల విక్రీడితం

స్వస్వవ్యాప్తుతిమగ్నమానసతయా
మత్తో నివృత్తే జనే
చంచూకోటివిపాటితారరపుటో
యాస్యా మ్యహం పంజరాత్
ఏవం కీరవరే మనోరథ మయం
వీయూషమాస్వాదయ

త్యంతః సంప్రవివేశ వారణకరాకారః
సన్న్యోగముణీః

మతేభ విక్రీడితం

నరులెల్లన్ నిజకార్యమగ్నుమతులై
నన్నొంటిగా వీడ—వం
జరవుం జువ్వల వాడిముక్కుకొనచే
సారించి, స్వేచ్ఛాప్తి సం
బరముం దాకెదనంచు రాచిలుక
సంభావించు చున్నంతటన్
జరిగెన్ లోనికి త్రాచుపామొకటి
దిక్కుగొంగ్రదతుండాభమై.

* * *

చినుగులబట్టలతో శల్వావశిష్టంగాఉన్న దీను
డొకడు దారే వెడుతున్నాడు. అతడికి మరొక బాబు
సారి ఎదురులయాడు. వారిద్దరికీ ఈ క్రిందివిధంగా
సంభాషణ జరిగింది.

‘ఎవరండీ తమరు?’

‘నేను కవిని’ అని బక్కచిక్కిన వ్యక్తి సమా
ధానం.

‘ఇల్లా క్షీణించి ఉన్నారేమి బాబూ!’

‘భోజనం లేక’

‘అయ్యయ్యా! ఎటువంటి దుర్గతివట్టింది!
గుణవంతులకు కడుపునిండా భోజనమైనా పెట్టలేని
దౌర్భాగ్యస్థితిలో ఉందా ఈ దేశం?’

‘అయ్యా! ఈ దౌర్భాగ్యం దేశానిదికాదు. నిజా
నికి మా కవులదే దౌర్భాగ్యం. ఏమంటారా? మాకు
ఆకలి దహించుకు పోతూ ఉండినా ఏదో ఉడకేసుకుని
నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుందామని తల
పెట్టినట్లైతే భూమివూడ ధాన్యం కరువైపోతుంది.
వింధ్యారణ్యంలో వంట చెరుకు కరువైపోతుంది. మహా
సముద్రాలలో నీటిచుక్క కరువై పోతుంది’

కార్థూల విక్రీడితం

కస్త్యం భోః కవిరస్మి తత్క్రిమునశే
క్షీణోఽస్యనాహారతో

ధి గ్దేశం గుణినోఽపి దుర్గతిరియం
దేశం న మామేవ భిక్
సాకార్థీ తుధితో యదైవ విదధే
సాకాయ బుద్ధిం తదా
వింధ్యేనేంధన మంబుధో నసలిలం
నాన్నం ధరితీతలే.

మతేభ విక్రీడితం

‘ఎవరండీ తమరు?’ ‘ఏనొకానొక కవిన్’—

‘ఏమిట్లు క్షీణించిరి?’ ‘అన్న
విహీనత్వముచే’—మహాత్ములకు
నశ్నందీని దేశంబ! ఫీ!’—

‘కవిదే దోషము, మేము వండుకొన
సంకల్పించినన్ మాయమౌ నవనిన్ ధాన్యము,
వింధ్యలో కలవయున్
లంబోధిలో నీరమున్.’

పూర్వం కవులకూ, పండితులకూ గొప్ప గొప్ప
సత్కారాలు జరిగేవనీ, ప్రస్తుతం చెడ్డరోజులు వచ్చా
యనీ, ఆ రోజులు తిరిగి రావుకదా అనీ విచారించడం
ఎప్పటికప్పుడు పరిపాటి. వెనుకటి రోజులలో కవులు
ఏమంత సుఖంగా బ్రతకలేదని ఈ పద్యం ఋజువు
చేస్తోంది. అంతేకాదు.

‘కవితల్ చెప్పిన పాడనేర్చిన వృధా కష్టంబె

ఈ బోగవుం

జవరాండ్రేకద భాగ్యశాలిసులు,

పుంస్త్యం దేం పోగాల్సినా?

నవరంగా సాగసిచ్చి, మేల్ యువతి

వేషం బిచ్చి పుట్టించితే

యెవరే మెచ్చి ధనంబు లిచ్చెదరు కాదే

పాపపుం దైవమా!’

అన్న శ్రీనాథుని చాటువున్నూ ఇదే దుస్థితిని తెలియ
జేస్తోంది. అయినాసరే, భోజాడికాలాన్నీ, కృష్ణరాయల
కాలాన్నీ మాత్రమే నెమరువేసుకుని, పూర్వ సర్వత్రా
అలాగే ఉండేదని నమ్మడం చాలామందిలో కని
పిస్తుంది.

* * *

చలి వెనుకబట్టింది. గాలిలో వెచ్చదనం పెరుగుతోంది. వసంతోదయం కాబోతోంది. మోడులు చిగిరించబోతున్నాయి. ప్రకృతిఅంతా పులకరించిపోతోంది. తొమ్మిదినెలలుగా గొంతుపెగలని గండు కోయిల ఒకటి గున్నమామిడిచెట్టు చిటారికొమ్మల మీద కూర్చుని ప్రకృతిశోభని తిలకిస్తోంది. దాని గొంతులో ఏదో నవచైతన్యం పొంగుతూవుతోంది. 'ఇన్నాళ్లుగా అణగిపోయిన నా వంచమస్వరాన్ని వసంతుడు త్వరలోనే సరిదిద్దుతాడు. ఇహ ఇటుపైన అడవిలడవలంతా నా పాటలతో ముఖరితం అయిపోవాలి' అని సంబరపడుతున్నది కోయిల. దానికి పది బారలదూరంలో ఎవడో కిరాతుడు ప్రత్యాశీఃపాదంతో, కోకిలమీద తదేకదృష్టితో నిలబడిఉన్నాడు. వింటికి బాణం సంధించాడు. కోకిలకు గురిచూచి విల్లు ఎక్కుపెడుతున్నాడు.

ఆర్యా

ఏత్య కుసుమాకరో మే
సంజీవయతాం గిరం చిరం చిరం మగ్నామ్
ఇతి చింతయతో హృదయే
పికస్య సమథాయి శౌభికేన శరః.

తేటగీతి

చిరమడంగిన నాదు సుస్వరము నింక
రః వసంతుడు చిగిరింపబోవుననుచు
పికము మానసవీధి భావింపుచుండ
భిల్లుడద్దానిపై నెక్కువెట్టె విల్లు.

* * *

తుమ్మెద ఒకటి సాయంకాలంవేళ పద్మంలో దూరి కమ్మనితేనె జ్వరుకుంటోంది. ఆ పారవశ్యంలో సూర్యాస్తమానం కావడమూ, పద్మం ముడుచుకుపోవడమూ తుమ్మెదకి తెలియనేలేదు. తీరా ఒళ్లు తెలిసి చూచుకునేసరికి పద్మకోశంలో బందీ అయిపోయి ఉంది. బయటికి తప్పించుకుపోవడానికి ప్రయత్నం చేసిందికానీ, సాధ్యంకాలేదు. సాధ్యంకాలేదంటే, వెదురు బొంగులను అవలీలగా దొలిచేసి తుమ్మెదని మృదువైన తామరరేకులను చేదించడం చేతకాకనా? అది కాదు. పద్మంమీద దానికున్న అనురాగం అటువంటిది—

సరేలే. కాస్తేపు నడ్డి వాలుస్తే పాయె. ఈ రాత్రి ఎంతసేపుంటుంది? ఉషోదయం కాకపోదు. తూర్పున సూర్యుడు ఉదయించేస్తాడు. దానితో అతడి ప్రియురాలైన ఈ తమ్మి మొగం విప్పరుతుంది. అప్పుడు నా దారిని నేను పోలాను—అని తుమ్మెద అనుకుంటూ ఉంది. అంతలో జలక్రీడ లాడడానికి ఆ చెరువులో దిగిన ఏనుగు ఒకటి ఆ తామరమొగ్గని తొండంతో లాగి, విలాసంగా నేలను వేసి కొట్టింది!

వసంత తిలక

రాత్రి ర్గమిష్యతి భవిష్యతి సుప్రభాతమ్
భాస్వా నుదేష్యతి హసిష్యతి పంకజశ్రీః
ఇత్థం విచారయతి కోశగతే ద్విరేఫే
హో హంత! హంత! నళినిం గజ ఉజ్జహర.

వసంత తిలక

ఈ రేయి వేగు నుదయించు నుషస్సు మిత్రుం
ఊరెండ గాయు హసియించును పంకజ శ్రీ
ఈ రీతి తేటి ముకుళించిన పద్మకారా
గారస్థమై తలంప కంజము నేన్గు పీకెన్.

* * *

మంచి గంధపు చెట్టుని వర్ణించినంతగా పండిత రాయలు మరే చెట్టునీ వర్ణించలేదు. దాని పరిమళం హృదయైకద్యం. మున్నధరేళిలో ప్రేయసి రొమ్ములకి పూయడంకోసమూ, త్రిలోకాధిపతి అయిన మహేశ్వరుని యశఃకథనంకోసమూ, మానవైల సుడుటి నొప్పులు పోగొట్టడంకోసమూ మలయ వర్షతంపొంది చందన వృక్షాలు నుగ్గునుగ్గుచేయబడుతున్నాయి. గుణవంతుల కందరికీ లోకంలో ఇదే అపస్థ కలిగిస్తున్నావు కదయ్యా భగవంతుడా!

శార్దూల విక్రీడితం

జాతఃకేళి కళావలీ కుచతలీ
సౌభాగ్య మాసాదితువో
త్రైలోక్యాధిపతే ర్యశః కథయతుం
భాలే విషద్యాపితువో
కిం వాచ్యం గుణగౌరవస్య
మహిమాఖ్యాతోఽభిలే భూతలే

ధీ గ్దైవం కలయే యద్రత మలయే
భగ్నః పటీరద్రుమః.

తరళ

మదనకేళి కళావతీ కుచ
మండలమ్ముల పూయగా
మదనవైరియశఃప్రశస్తికి
మంగళమ్ములు పాడగా
సుదుటినొప్పుల పారద్రోలగ
సుగ్గుసుగ్గుగు చందనం
బిదికదా సుగుణాల పుట్టల
కిచ్చు గౌరవ మిద్దరన్.

ఓ చందనపుక్షమా! అడవిలో ఎన్నిచెట్లు లేవు?
వాటిలో కొన్నిటికి మాత్రమే సౌరభం అంతంత
మాత్రంగానైనా ఉంది. ఆ వాసనలయినా కేవలం
పువ్వులయందుమాత్రమే కనిపిస్తోంది. మరి నీచా?
దేవమనోహరమైన సౌరభం ప్రతిఅంగమునందూ గుబా
ళించిపోతోంది. ఇంతటి లపూర్వమైన గుణసంపత్తిని
సేకరించుకున్న నీకు ఎటువంటి దురవస్థపడుతోందో
చూస్తున్నానుకదా!

శార్దూల విక్రీడితం

శ్రీమచ్ఛందనపుక్ష !
సంతి బహవ స్తే శాఖినః కాననే
యేషాం సౌరభమాత్రకం నివసతి
ప్రాదేణ పుష్పశ్రియామ్
ప్రత్యంగం సుకృతేన తేన శుచినా
ఖ్యాతః ప్రసిద్ధాత్మనా
యః సౌగంధ్య గుణ స్త్వయా ప్రకటితః
క్వాసావిహప్రేక్ష్యతే.

శార్దూల విక్రీడితం

శ్రీమచ్ఛందనపుక్షమా! అడవిలో జీవించు
భూమిరుహ
స్తోమంబుల్ బహుళంబులై—
తరచుగా జూపట్టు పూగుత్తులం
దామోదంబు—పరీమళమ్ములను

ప్రత్యంగమ్మునం చిమ్ము త్వ
త్సామర్థ్యమ్మున కెట్టి దుష్ఫలము
ప్రాప్తంబయ్యెనో చూడుమా!

* * *

ఓ కళానిధీ! చంద్రమా! నువ్వు సామాన్యుడివి
కావు. మహేశ్వరుని శిరస్సుమీద అలంకారంగా చేయ
బడిన మణివి. పైగా ఆ మూడుకన్నుల దేవర
కళ్ళల్లో ఒక కన్నువి. క్షీరసాగరుని గారాబు పట్టివి.
బ్రాహ్మణులకి పరమదైవతమవు. అయినప్పటికీ శివుని
మూడవకంటి మంటల భుగభుగలలో అనుక్షణమూ
వేగిపోవలసిన ఖర్మం నీకేమిటయ్యా? నీ సౌమనస్యానికి
చివరికి ఇదా ఫలితం?

శార్దూల విక్రీడితం

శ్రీ మాహేశ్వరమౌళిమండనమణి
రైవ్యంభరం లోచనమ్
త్వం రత్నాకర సంభవః కి మపరం
భూదేవ దేవో భవాన్
యద్భూలానల సంగదోష రభసా
ద్దందహ్యసే నోగ్రజా
జ్ఞాతం తత్కమిహస్తి తే
సుమనసశ్చిత్రం కళానానిచ్చ!

శార్దూల విక్రీడితం

శ్రీ మాహేశ్వరమౌళి లోన మణివై
క్షీరాబ్ధికిన్ పట్టివై
భూమి దేవకులాగ రైవరమువై
ముక్కుంటికిన్ కంటివై
భీమేశ్వరగలటలోచనశిఖా
విక్రాంతి కల్లాడ నీ
కేమయ్యా! తవ సౌమనస్య ఫలితం
బింతెకదా? చంద్రమా!

* * *

కస్తూరి మృగాన్ని కిరాతుడు బాణంవేసి
కొట్టెడు. నెత్తుటి మడుగులో ఆ జింక విలవిల్లాడు
తోంది కొనక్షిపిరితో. దానినిచూచి గద్గదకంఠం
పండితరాయలు ఇల్లా అంటున్నాడు. ఓ కస్తూరీలేడి!

త్రిభువన మనోహరమైన నీ సౌరభ్యంచేత అడవి అంతనీ గుబాళింప జేశావు. నీవు చేసిన ఈ మంచి పనికి నీకు ప్రతిఫలం ఏమిటి? బోయనాడు నిన్ను చంపేశాడు. నీచులకి సుగుణాలతో వనేమిటి?

మందాకాంఠా

సౌరభ్యేణ త్రిభువన మనోహరిణా
కాననేఽస్మిన్
సత్కన్సూరీ హరిణ! భవతా
వాసితో దిగ్విభాగః
తస్యైతత్తే ఫల ముపగతం
ప్రతిభిర్బుద్ధకానామ్
విద్ధః ప్రాణాం స్యజసి న గుణః
శ్రేయసే నిర్గుణేషు.

మత్తేభ విక్రిడితం

ఘన విస్తార పరీమళముల
త్రిలోక ప్రీతిగావించు చ !
క్కుని కన్సూరి మృగంబ! నింపితివి
యీ కాంతార మెల్లన్ సువా
సనలన్—తత్ఫలమేమి నీకు కలిగెన్?
శాతాస్త్రఘాతములన్
నిను నిర్జ్వలించి జాలిలేని శబరుల్
నీచుల్ గుణం బెంతురే?

* * *

ఒక్కొక్కప్పుడు పిపిత్తులు ఎల్లా లోసుకు వస్తాయో వివరిస్తున్నాడు పండితరాయలు.

ఒక చిరుచేప బేస్తవాడి చేతికి చిక్కింది. అది అటూ ఇటూ గిజాయించుకోవడంలో అతని వేళ్ల సందుల్లోంచి జారి పడిపోయింది. అంతవరకూ అదృష్టమే.

ఏమి అదృష్టం? ఆ పడడం నీళ్లలో పడ కుండా మళ్ళీ వలలో పడింది. అది దాని దురదృష్టం.

కాని, చేప చిన్నది కావడంచేత వల కన్నులలో నుంచి తప్పించుకుని బయటికి వచ్చేసింది. ఎంత అదృష్టం !

కాని ఏం లాభం ? వలలోనుంచి తప్పించు కున్న ఆ చిరుచేప ఒక కొంగనోటికిచిక్కి చచ్చి పోయింది. బ్రహ్మదేవుడు రాసిపెట్టిన విషతుత్తప్పించు కోవడం ఎవరికి సాధ్యం ?

వసంతతిలక

వక్రే విధాతరి కథం వివదాం నివృత్తిః
కైవర్త కర్కశ కర్కగహణా చ్యుతోఽపి
జాతే పునర్నివతిత శృఫరో వరాకః
ప్రస్తస్తతోఽపి గళతో గిళితో బకేన

ఉత్పలమాల

జాలరి క్రూర హస్తముల
సందుల జారిన చేప క్రమ్మరన్
జాలము లోపలంబడి
వెసన్ వల కన్నుల యంతరంబులన్
దూలి, బకంబు నోటబడి
దుర్మరణంబును జెందె నక్కటా !
ఏలవిపత్తు తప్పగల దెవ్వరికిన్
విధి వక్రమైనవో.

* * *

లోకంలో అంతా మంచితనమే ఉండడం నా కెక్కడా కనిపించడంలేదు. మంచితనంతోబాటు కొన్ని దుర్గుణాలుకూడా తప్పకుండా ఉంటూనే ఉంటాయి.

అనన్య సాధారణమైన సౌరభ్య సంపద గలిగిన మంచిగంధపు చెట్టుఉంది. అది తన తొర్రలలో తాచుసాములకి ఆశ్రయం ఇచ్చింది.

అంధకారాన్ని అంతంచేస్తూ కాంతులు విరజిమ్మే దీపంఉంది. అది నెత్తివీసాద మసీ పులుము కుని కూర్చుంటుంది.

చల్లని పండువెన్నెలలు కురిపించే చందమామ ఉన్నాడు. అతడు తన శరీరంమీద కొట్టవచ్చినట్లు కనిపించే పెద్దమచ్చను ధరించుకుని ఉన్నాడు.

మంచిమనస్సు కలిగినరాజు ఉన్నాడు. అతని చుట్టూ కొండెగాళ్ళు ఉన్నారు.

ఇల్లా దేనినిచూచినా మంచితోబాటు దానిని క్రమ్మివేసే దోషాలు కనిపిస్తూనే ఉంటాయి.

పుష్పితాగ్రా

వహతి విషధరాన్ పటేరజన్మా
శిరసి మషేపటలం దధాతి దీపః
విధురపి భజతేతరాం కళంకమ్
పిశునభరంచ బిభర్తియత్ షీతీంద్రః

ఆటవెలది

చందన ద్రుమంబు సర్పంబుల వహించు
మస్తకమున దివ్య మసిధరించు
చందమామ మేన నవదరించును మచ్చ
కూడియుండురాజు కొండెగాండ్ర.

* * *

రామచిలక మాట్లాడుతూఉంటే ఎంతో
ముద్దుగా మళ్ళీ మళ్ళీ వినాలనిపించేలా ఉంటుంది:
కాని, పిల్లికో? ఆ మాటల సోయగం దానికి అక్కర
లేదు. చిలకని ఎల్లా పట్టుకుని కబళించెయ్యాలా
అనే చూస్తూ ఉంటుంది.

కస్తూరి లేడిఉంది. దాని పరిమళంతో పోటీ
పడ గలిగిన పస్తువు త్రిలోకాల్లోనూ లేదు. కాని,
మాటువేసిఉన్న సింహం ఆ సువాసనకి మురిసి పర
వశించదు. ఆ వాసన ఆధారంగా దానిజాడ తెలుసు
కుని, చంపి తనెయ్యడానికే ఉపాయాలు ఆలోచిస్తూ
ఉంటుంది.

నెమలి చాలా అందమైన పక్షి. అది పురివిప్పి
నాట్యం చేస్తూఉంటే చూడ ముచ్చటగా ఉంటుంది.
కాని బోయవాడి ముందర దానివన్నులు ఉడకవు.

ఈ లోకంలో గుణగ్రహణ పారీణులు చాలా
తక్కువ. దుష్టులే అత్యధికంగా కనిపిస్తున్నారు.

శార్దూల విక్రీడితం

మార్జారో లభతేన మంజుల
శుకాలాపేన కౌతూహలమ్
కస్తూరీ హరిణస్య సౌరభభరైః
సింహో నసంతుష్యతి
ప్రీతి ర్నాస్తి మయూర తాండవశతైః
ర్వ్యాధస్య దుష్టైః సదా
వ్యాస్తాయాం భువి సంతి కేపి విరళాః
సంతో గుణగ్రహణః

ఉత్పలమాల

చారుశుకానురాపముల
సంతసమందదు గండుపిల్లి - క
స్తూరి మృగంపువాసనల
చొక్కదు సింగమొకింత-కేకి యొ
య్యారపు సర్తనంబులకు
వ్యాధుడు ప్రేతుడుకాడు-దుష్టులి
ద్దారుణి బెక్కురుందురు
సదా పరళంబు గుణజ్ఞ శేఖరుల్.

* * *

దుర్మార్గుడు తప్పడువనిచేసి గడుసుగా తప్పిం
చుకుపోతాడు. ఆ తుట్ట అంతా మంచినాడిమీదపడి,
అతడు శిక్షింపబడతాడు. లోకంలో ఇది పరిపాటి. అంత
దాకా ఎందుకూ? రామాయణంలో చూడరాదూ?
సీతాదేవిని ఎత్తుకుపోయినవాడు రావణాసురుడయితే,
శ్రీరాముడంతటి ధర్మవ్రథుడు ఏపాపమూ ఎరగని
మహాసముద్రానికి బంధనం (వారధి, శైలు) కల్పిం
చాడూకదా!

అనుష్టుప్

ఖలఃకరోతి దౌరాత్మ్యమ్
మలం వతతి సాధుషు
రావణేన వృతాసీతా
బంధనం తు మహాదధేః

తేటగీతి

నీచుడొక్కడు దౌరాత్మ్య మాచరింప
సాధువులమీద దాని దుష్టలము పడును
అవనిజను రావణాసురు డవహరింప
ప్రాప్తమయ్యెను కడలికి బంధనంబు.

* * *

ఎంతో గొప్పవంశంలో జన్మిస్తాడు. ఎంద
రెందరో మహామహాలు దగ్గరిచుట్టాలు అయి
ఉంటారు. అతిరథులూ మహారథులూ స్నేహితులై
ఉంటారు. ఇన్నీఉన్నారే ఒక్కొక్కడికి అవ
కష్టాలూ తప్పవు. ఖర్మఅంటే అదే మరి.

వద్దమా! సుప్రసిద్ధమైన మానస సరో
వరంలో ప్రభవించావు. నీ సౌరభంచేత దిగ్విగతా
లనూ ప్రభావితం చేస్తున్నావు. సూర్యభగవానుడంతటి
వాడు నీకు దగ్గరిచుట్టము. నీ గుణాలు అన్నీ బహు
ప్రశస్తమైనవే. సందేహంలేదు. కాని, ఏం లాభం?
కాస్త చలిగాలి వేసిందంటే వాడివత్తలైపోతావు.
ఇది నీ కర్మకాకపోతే మరేమిటి చెప్పు.

కాథ్యాల విక్రీడితం

సంభూతి స్తవ మానసే సరసిజ!
త్వత్సౌరభై ర్వాసితాః
సర్వాస్తాః కకుభ స్తవాస్తి
పరమో బంధుర్వివస్వానసే
త్వంచే దద్య గుణానవద్య శిశిరే
శీతానితైః శీర్యసే
ప్రాయః ప్రాయ ఇదం తదత్ర పరమం
దృష్టాదదృష్టం ఫలమ్

చంపకమాల

పాడమితి మానసంబునను,
భూరి పరీమళ శీకరంబులన్
దడిపితి వన్ని దిక్కులను,
దగ్గరి చుట్టము నీకు సూర్యదే
వుడు, నకల ప్రశస్తగుణ
భూషితవయ్యను చల్లగాలికిన్
వడిలితివేని ఖర్మయనవచ్చును
నీ కిది వుండరీకమా!

* * *

తుమ్మెదకీ సంపెంగవృక్షకీ చుక్కెదురు.
సువాసనలో సంపెంగని మించిన వుప్పులేదు. అడవిలో
ఉన్న అన్నిరకాల పూగుత్తుల మీదా వాలి, పరా
మర్శించి, లాలించివచ్చే రసికాగ్రణి భ్రమరం. మరి
అయితే తుమ్మెద చంపకాన్ని ఎందుకు అనుగ్ర
హించదు.? సంపెంగ రమణీయుమైనది కాదా? భ్రమ
రంలో రసికత ఏమైనా లోపించిందా? ఇదేమీకాదు.
సంపెంగ నుదుటిరాత అల్లా ఉంది. లేదా ద్వీరేఫానికి
చంపకంతో క్రీడించే అదృష్టం రాసిపెట్టలేదు. అంతా
ఈశ్వరాజ్ఞ!

మహారాజా ఉన్నాడు. అపరభోజుడు. మహా
రసికుడు గొప్పఉదారుడూన్నా. ఎవరిలో ఏపాటి
విద్యుత్తుడన్నా, ఏ కళలో పాండిత్యంఉన్నా, స్వయంగా
వెళ్లి, ఆ విద్యాసుణ్ణి నెత్తిమీద పెట్టుకుంటు
న్నాడు. అల్లాంటివాడు ఒకానొక మహాపండితుణ్ణి
మాత్రం ఎందుచేతనో కన్నెత్తి చూడడు. ఏం
చెప్పగలం? ఈ ఈశ్వరాజ్ఞ బహుబలీయమైనది!

ఉపజాతి

చర న్వనాంతే నవమంజరీషు
న షట్పదో గంధఫలీ మజ్జిఘ్నీ
సా కిం నరమ్యా? స చ కిం నరంతా?
బలీయసీ కేవల మీశ్వరాజ్ఞా

ఈ శ్లోకంలో ఒక చమత్కారం ఉంది.
షట్పదః అనేది పుంలింగశబ్దం. గంధఫలీ (సంపెంగ)
అనేది స్త్రీలింగశబ్దం. ఆమె బహురమ్యంగాఉన్న
వడుచు. అతడు గొప్ప రసికుడు. రసికునికి ఆ వడుచు
మీద అనురాగం కలగడం సహజం, కాని కలగడం
లేదు ఇక్కడ. ఈ శ్లోకాన్ని తెలుగులోకి అనువ
దించడంలో ఒక ఇబ్బందిఉంది. తెలుగులో తుమ్మెద
అంటే పుంలింగంకాదు. నపుంసకలింగం. తుమ్మెదకి
గల పేర్లలో దేన్ని తీసుకుందామనుకున్నా తెలుగులోకి
వచ్చేసరికి అదినపుంసకంఅయి ఊరుకుంటుంది. తుమ్మెదను
పురుషునిగానూ, సంపెంగను స్త్రీగానూ చూపించలేక
పోతే మూలంలోని సాగను తెలుగులోకి ఎల్లా
వస్తుంది? నన్ను చాలా ఇబ్బందిపెట్టిన శ్లోకాలలో
ఇది ఒకటి. అఖరికి భ్రమరానికి రాజశబ్దం తగి
లించి, పురుషునిగా అవతారం ఎత్తించవలసి వచ్చింది.

ఆటవెలది

అడవి నన్నిపూల నళిరాజు రమియించు
కాని చంపకమ్ము కలయ బోడు
రసికు డతడుకాడె? రమణీయ మదికాడె?
ఈశ్వరాజ్ఞ బహు బలీయ మౌర!

* * *

అది కాకులుదూరని కారడవి. దారితప్పిన
అభాగ్యుడొకడు ఆ అడవిలో బిక్కు బిక్కు మంటూ

నడిచి వెడుతున్నాడు. ఎడా పెడా జరజరా పాకిపోయే పాములు భయపెడుతున్నాయి. ముళ్ళపాదలకు తగిలి అతడు కట్టుకున్న బట్టలు తునాతునకలై పోయాయి. ఒళ్ళంతా చీరుకుపోయి నెత్తురు ఓడుతోంది. ఆకలి దహించుకు పోతోంది. తినడానికి ఏదైనా దొరుకు తుందేమోనని చూడగా చూడగా, వెళ్ళగా వెళ్ళగా ఆఖరికి ఒక పళ్ళ చెట్టు కనిపించింది. ప్రాణం లేచి వచ్చింది. లేచి ఓపిక తెచ్చుకుని, చచ్చిచెడి వాయం గల విన్నపాలై ఆ చెట్టు ఎగబాకేడు. ఒక పండుకోసే ఆబగా నోట కుక్కుకున్నాడు. పానం, అది విషవృక్షంఅని ఎరగడతడు. యముడు పాశం బయటికి తీశాడు.

కార్డుల వికీర్ణితం

ఘోంటాకుండలిని ప్రకాశవిషమం
కాంతార మంతర్వసన్
గాహంగాహమరాళకంటకముఖ
చ్చిన్నాంగకేశాంబరః
కృచ్ఛా దధ్వగమద్దివృక్ష మధిక
కుత్సేన్యవృక్ష శయా
హంత! ప్రాదురభూ ద్విషాకుల ఫలః
కింపాక ఏవాంతకః.

ఉత్పలమాల

కాకులు దూరరాని పెనుగానను
పాంధు డొకండు వన్నగ
వ్యాకులుడై నిజాంగవననాదులు

ముందుల చీలుచుండగా
ఆకలి మాడ్చుచుండగ ఫలాన్విత
సృక్షమునాండు సశ్రమన్
బ్రాకెను—చత్పలాళి విష
బంధురమయ్యె యముండు నవ్వగన్.

విధివిలాసం చాలా విచిత్రంగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కడికి ఏమీ ప్రాకులాడకపోయినా సకలసౌఖ్యాలూ అమరిపోతూఉంటాయి. ఒక్కొక్కడికి ఎంతతంటాలు పడ్డా ఏమీ దొరకదు సరికదా ఉన్నవికూడా ఊడ్చుకు పోతూఉంటుంది. విధికి అడ్డు ఆపూలేదుకదా!

అనుష్టుప్

అయాచితః సుఖందత్తే
యాచితశ్చ నయచ్చతి
సర్వస్వం చాపిహరతే
విధి రుచ్చంభులో నృణామ్.

తేటగీతి

అడుగ కుండగ నఖిలసౌఖ్యంబు లిచ్చు
మొక్కివేడిన చూపించు మొండివేం
అంతతోపోక సర్వస్వ మాహరించు
ఇస్సోరో! విధియెంత యుచ్చంభులంబో!

(ఇందులో ఉదాహరించిన తెలుగు పద్యాలూ డా. మహీధరస్థలినిమోహన్ అనువదించిన భామిని విలాసంలోనివి.)

“అ హామ్”

శ్రీమతి రాఘవదత్త “పరమాత్ముని”

చుట్టూరూ శరీరం.....(1)

మత్తైన మస్తిష్కం.....(2)

సమయం బుద్బుదం.....(3)

(1) ప్లస్ (2) ప్లస్ (3) ప్లస్ అహం

ఈజ్ ఈక్వల్ టు జీవనం.....(4)

నిన్నటి దినం.....

ఈతను వెక్కడో? ఈ మనసెక్కడో?

నేటి ఊహలు.....

ఉరకలు తీసే పాపింసులు

నేటి ఆశలు.....

గగన వీధుల గాలిగోపురాలు.

జీవనం.....

రంగుల హంగుల సుందర వనం

కానితప్పని వాస్తవాలు.....

ఊహల పాల పాంసులపై నీటి జల్లులు

ఆశల గాలి గోపురాల కూల్చే ప్రభంజనం.

నిజం ముందు.....కల విస్తేజం!

రంగుల వలలో మిగిలింది

ఆశలు, ఊహలు ఇంకీన

జీవనం.....(4)

బరువుబాధల కాననం

కరిగిన కల

నిర్వీర్యమైన అల.

“అ హమ్”

రేపటి దినం.....

ఈ నునుగడ ఉందో.....లేదో?

ఉంటే.....మరోదినం

(1) మృణ్మయ పాత్ర పగిలిపోదా?

(2) పాత్రలోని మత్తైన మధువు నేలచిందిపోదా?

(3) బుద్బుదకాలం నిండిపోదా?

(4) మైనస్ (1) ప్లస్ (2) ప్లస్ (3)

ఈజ్ ఈక్వల్ టు అహం

మిగిలిన ఈ అహం

కాక తప్పదు అనంతంలో ఐక్యం.

అస్థిత్యం కోల్పోయిన ఈ అహం

మళ్ళీ.....

ఎప్పుడో?

ఎక్కడో?

ఎలాగో?

ఏమో.....!

విశ్వవిజేత వ్యక్తిత్వాన్నే పదులు కుంటాడా ?

శ్రీ) ముద్దసాని రాంరెడ్డి

మానవుడు తనకున్న ధారణశక్తి కంటే అధిక శక్తిని, ఇంకా అధిక పరిమాణపు మేధాసంపత్తిని ఆకాంక్షిస్తున్నాడా? వృద్ధాప్యమే రాగూడదని అభిలషిస్తున్నాడా? మృత్యువును తరిమివేయాలని ఉబలాట పడుతున్నాడా? తన బిడ్డలయొక్క రంగు, రూపు, ఆకారం అపురూపంగా అనుపమానంగా ఉండాలని ఉవ్విళ్ళూరుతున్నాడా? శక్తి యుక్తులున్న మనిషి కనాదినుండి కొన్ని ఆశలు ఆశయాలు ఉండబట్టే ప్రపంచ మీనాడు ఇంతగా పురోగమించింది. మానవుని ఉధృప్తిని శాస్త్రసాలో ఉబలాటం ఉన్న న్నాళ్ళ ప్రపంచ ప్రగతి కుంటువడదు.

విశ్వవ్యాప్తంగా వికసిస్తున్న వైజ్ఞానిక పరిశోధనలరిత్యా, సాధించబడుతున్న నూతనాంశాలు, కనుగొంటున్న కొంగ్రొత్త విషయాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని పరిశీలిస్తే, మానవుని మనుగడలో అనూహ్యమైన మార్పులు రాగల సూచనలు కనుచూపు మేరలో కానవస్తున్నాయి. విశ్వవాత్మకమగు వైజ్ఞానిక ఫలితాల ననుసరించి వంశవారసత్వ లక్షణాల సంక్రమణ పరిణామములకు పరిధులను నిర్ణయించటం సాధ్యమనే అభిప్రాయం శాస్త్రజ్ఞులలో ప్రబలుతున్నది. జీవశాస్త్ర పరిశోధనల ననుసరించి రెండేండ్లక్రితం నోబెల్ బహుమతి గ్రహీత డా॥ హంగోవింద ఖురానా కనిపెట్టిన కృత్రిమ జీవ కణోత్పత్తి ఇందుకు ప్రబల నిదర్శనము. వంశపారంపర్య గుణదోష సంక్రమణం భావి సంతతికి సంప్రాప్తించకుండా అరికట్ట గల్గినవాడు, వర్తమాన సమాజపు సాంఘికాచారములలో, నైతిక విలువల్లో, రాజకీయ నీతిలో, ఆధ్యాత్మిక ఆలోచనపు పంథాలో విశ్వవాత్మకమైన మార్పులు సంభవించక తప్పదు.

పునరుత్పత్తి రంగంలో సంశోధించబడిన ఫలితాలిప్పటికే ప్రపంచప్రజాళిని విస్మయ చకితు

లను చేయడమేగాక; లోగడ శాస్త్రీయ కల్పనలుగా గోచరించిన అంశా లీనాడు కల్పనలుగా నిలిచిపోలేదు. ఒక దశాబ్దం క్రితం డా॥ ఇ. ఎన్. ఇ. హాఫెజ్. వాషింగ్టన్ విశ్వవిద్యాలయ జీవశాస్త్ర నిపుణుడు, జర్మనీలోగల తన వైజ్ఞానికమిత్రునితో ఒక వంద గ్రాలెల జీవకణాలను ఒక కుందేటి గర్భకోశంలో నిక్షిప్తంచేసి తనకు పంపించవలసిందిగా అభ్యర్థించాడు. ఆ బీజాణువులన్నీ కొన్ని రోజులదాకా ఒకే గర్భకోశంలో తల్లి గర్భంలో పెరిగినట్లే, శాస్త్రీయ పద్ధతిలో పోషింపబడినాయి. ఆ విధంగా పోషింపబడిన గర్భస్థ జీవకణాలను డా॥ హాఫెజ్ తన పరిశోధనా గారంలో విడదీసి ఒక్కొక్క దానిని వేరువేరు గర్భ కోశాల్లో జొప్పించి నవమాసాల్లో నవచైతన్యంతో జన్మించునట్లు కృషిచేసి కృతకృత్యుడైయ్యాడు. గ్రాలెలపై జయస్వదంగా ప్రయోగింపబడిన యీ పద్ధతి మానవసంతానోత్పత్తి కెందుకు వరింప చేయకూడదని డా॥ హాఫెజ్ గారి వాదన. వారి ప్రయోగా న్ననుసరించి ఒక దశాబ్దంలో వైజ్ఞానికాభివృద్ధి పకడ్బందీగా ప్రగతి పథాన పురోగమిస్తే, ఒక శుభోదయాన నాగరిక గృహిణి మానవ బీజాణు బ్రదాగారమునకు వెళ్ళి, అక్కడ పుష్ప, సల, పుక్ష సంతతి వంగడాలను భద్రపరిచిన చందాన, పాకెట్లలో ఘనీభవదాకృతిలోగల మానవ బీజాణువుల రకాలను పరిశీలించి, ఆవిడ కెలాంటి శిశువువాలో నిర్ధారించుటకుగాను, బీజాణువు పాకెట్లపై వ్రాసిపెట్టిన విషయాలను అవలోకించి, ఒక పాకెట్ ను ఎంపిక చేసుకు వెడుతుంది. పాకెట్లపైన పుట్టనున్న శిశువుయొక్క లింగము, అంగముల తీరు, రంగు, రూపు, జాట్టు పొంకము మొదలయిన వివరాలన్నీ స్థూలంగా వ్రాయబడి ఉంటవి. మాతృత్వము నాకాంక్షించు మగువ తన కిచ్చునచ్చిన పాకెట్ ను ఖరీదుచేసుకొని, కుటుంబ డాక్టరు సహాయంతో, ఏతద్విజాంకురాన్ని తన

విశ్వవిజేత వ్యక్తిత్వాన్నే వదులుకుంటాడా ?

గర్భకోశంలో భద్రపరచుకొని మాతృమూర్తియై నవ మాసాల్లో మనోరథవాంఛానుసారం ముద్దులపాపను కంటుంది. శాస్త్రజ్ఞులీ రంగంలో మరో అడుగు ముందుకువేసి, భవిష్య దంబ పురిటివేదన పడకుండానే పిల్లలతల్లి కావచ్చు నన్నారు. శుక్లశోణితములను కొన్ని రసాయనపదార్థాల సంఠిభీకరణ సహాయంతో టెస్ట్ ట్యూబ్ లోడించి, నవమాసాలు పెంచి బిడ్డను బడయవచ్చునని రుజువు చేయసన్నారు. టెస్ట్ ట్యూబ్ శిశువులే అవతరించే పక్షంలో, పూబోణి ప్రసవవేదన ప్రమాదాల నుండేగాక, శిశుజననప్రమాదాలు, శైశవారిష్టాలు, వంశానుగతగుర్భతలు బారినండి మనుషుందే బయటపడి, నివారణోపాయముల నన్నే పించడానికి వీలు కలుగుతుంది.

పిండము నావరించియున్న ద్రవపదార్థాన్ని పరీక్షించి, పుట్టునున్న శిశువు ఆరోగ్యంగా పుడుతుందా లేక అంగవైకల్య ప్రాప్తి కలుగుతుందా ! అన్న అంశంపై ఇటీవల ప్రయోగాత్మక పరిశీలనలు చేసిన గ్లాస్కో మెడికల్ ఇన్స్టిట్యూట్ డాక్టర్లు ఇదమిద్ద మైన నిర్ణయానికి వచ్చినట్లు ప్రకటించారు. ముప్పది మంది గర్భిణులు గర్భస్థావం కొరకువచ్చిన వాళ్లపై ప్రయోగాలుచేసి వారిలో ఒకరికే అంగవైకల్యం కల శిశువు పుడుతుందని తెలపడం జరిగింది. పిండము నావరించిన ద్రవంపై మరొక ప్రయోగం జరిపి జన్మించున్న శిశువు స్త్రీయో, పురుషుడో అన్న విషయాన్ని ఆదిలోనే ప్రకటించవచ్చునని వారు ఓడ్పాటించారు. పిండము వృద్ధిచెందేటటువంటి బీజరసాయన పదార్థంతో కొన్ని మార్పులు చేర్పులు చేయడంవలన మన ఆశయాల కనుగుణమైన సంతానాన్ని బడయవచ్చుననీ, సంతానంలో పొడనూపనున్న వారసత్వ లక్షణ గుణ దోషములను నిర్మూలించ వచ్చునని ప్రసిద్ధ జీవాణు శాస్త్రవేత్త, నోబెల్ బహుమతి గ్రహీత డా॥ హర గోవింద్ ఖరానా పరిశోధన ఫలితాలు విశదం చేస్తున్నవి. డా॥ ఖరానా కృత్రిమంగా సృష్టించిన జీవాణువుల ఆధారంగా వారసత్వలక్షణ సంక్రమణం ద్వారా పాస్టింగు కొన్నిరకాల శారీరకమైన, మానసికమైన మెదడునకు సంబంధించిన జబ్బులను నిర్మూలించవచ్చుననీ, క్యాన్సర్ లాంటి భయానక వ్యాధులను తుడిచి పెట్టవచ్చునని ప్రకటించారు. డా॥ ఖరానా పరిశోధనలు ఆధారంగా బెంగళూరులోగల 'ఇండియన్

ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ సైన్స్' వారు 'జీన్' ల విధులను కూలంకషంగా తెలిసికొనేందుకు, వాని అంతరంగిక రహస్యాలను భేదించేందుకు ఒక బృహత్తర కార్యక్రమాన్ని రూపొందించారు. ఈ జీన్లు అనబడేవి 'డయాక్సీ రిబో న్యూక్లియిక్ ఆమ్లము Deoxy Rebonucleic Acid (DNA) 'తో కూడియుండి జీవకణం ఎలా రూపొందాలో, అది ఎలాంటి విధులను నిర్వర్తింపాలో మొదలుగాగల అతి సంక్లిష్ట ప్రజనన సమాచారాన్ని ప్రసారంచేసే ప్రధాన విభాగంగా పనిచేస్తూవుంటుందని జీవశాస్త్రజ్ఞులు చెబుతున్నారు. జీవాణు రసాయనిక సదార్పములను సరిమిత పరిధిలో ఉంచి, వారసత్వలక్షణాలను పకడ్బందీగా శిశువుతో ప్రవేశ పెట్టేవి యీ 'జీన్లు' అనబడు కణములే ! వీని ప్రత్యేక విధులు, వాటిని నిర్వర్తించే పద్ధతి ఇంకా విస్తృతంగా శాస్త్రజ్ఞులకు అచగతం కాలేదు. అది తెలిసినాడు, వాటిపై సంపూర్ణాధికారం సొందిన నాడు, మానవుడు వాటిని తన అభీష్టానుసారం నడిపించి 'వారసత్వ లక్షణ సంక్రమణ పద్ధతికి' పూర్ణానుస్వారం చుట్టవచ్చు. అప్పుడు మానవుడు సంపూర్ణాధికారంతో మాధవునితో ధీమానానికి ఆస్కారం కలుగుతుంది. అప్పుడు భూప్రపంచంలో జరా రుజా వీడన లుండవు. బెంగళూరు నైట్జునిక సంస తోపాటు, అమెరికాలోని మెసాచుసెట్సు టెక్సాలబీ ఇన్స్టిట్యూట్, కెనడాలోని నేషనల్ రీసెర్చ్ కౌన్సిల్ లాట్స్ యీ 'జీన్స్' సంయోగ కరణ సిద్ధాంతంపై పరిశోధనలు సాగిస్తున్నవి.

జీన్స్ పై మానవుడు అధికారం సొందిననాడు, భూప్రపంచం నందన వన మవుతుంది. ఇక అందులో నివసించేందుకు అర్హతగల భావిసంతానంలో అన్ని ప్రపంచ జాతుల సద్గుణాలు మూర్తీభవించేట్లు కృషి చేయడానికి ఇదమిద్దమైన కార్యచరణ సంవిధానాన్ని రూపొందించలేక ధర్మ సందోహాలకు లోనవుతాడేమో? వర్తమాన సమాజపు నైతికము, ధార్మికము సాంఘికము లైన కట్టుబాట్లు ననుసరించి భావితరాల వారికి కొన్ని అనివార్యపు చిక్కులు రాకతప్పవు. ఉదాహరణకు: కృత్రిమ గర్భ ధారణ పద్ధతిని తీసుకుందాము. ఈ పద్ధతి ననుసరించి ప్రతిసంవత్సరం ప్రపంచంలో కొన్ని వందల శిశువుల జననం జరుగుతున్నది. ఇలాంటి పద్ధతిలో జన్మించిన బిడ్డలు 'ధర్మపిండా'లతో

సమానులని అప్పుడే కొన్ని రాజ్యాల న్యాయస్థానాలు తీర్పులిచ్చాయి. కృత్రిమ గర్భధారణ వ్యభిచారంలో సమానమని తమ తీర్పులు ఇచ్చారు. గుప్తంగా ఉంటూ గర్భధారణకు ఇందియదానం చేసిన దాత వ్యభిచారియగునా? కుభిత భర్త, కృత్రిమంగా బిడ్డను కన్న తన భార్యను మరియు అవిడకు గుప్త శుక్ల దానంచేసిన విట్టుక్కుడా కోర్టుకీడ్చి, సహధర్మ చారిణిత్ పాలు లోడుదొంగగా నిలుపెందుకు అస్కారం ఉంటుందా? వర్తమాన న్యాయ చట్టాలకు కృత్రిమ గర్భధారణా సర్వతి ననుమించుటకు గాని నిరోధించుటకు గాని శక్తి వలకుండా ఉంది.

ఆయా రంగాలలో ప్రపంచ మేధావులుగా భ్యాతి గడించిన మహాపురుషులు చేసే వీర్యదానమును గుప్తంగాంచి, అలా స్వీకరించి సేకరింపబడిన శుక్లమును 'శుక్ల సేకరణ బ్యాంకు'లో శీతలీకరణచేసి భద్రపరిచి, ఒక తరం గడిచినాక, వాళ్ళ వీర్యమును అభిలషించిన అధునాతన దంపతులకు అందు బాటలో ఉంచాలని నోటెల్ బహుమతి గ్రహీత డా॥ హెర్మన్ ముల్లర్ అభివ్యక్తికరించారు. అలాంటి సౌకర్యం కలిగినప్పుడు, నాగరిక లోకం అందు కంగీకరించినపుడు, మేధావులు కావాలనుకున్న దంపతులకు తమకీడ్చి హైందవతత్వవేత్తగా రూపొందిలో, జర్మన్ శాస్త్రవేత్తగా రాణించాలో, అమెరికా రాజనీతిజ్ఞుడుగా భాసించాలో, లేక ఫ్రాన్స్ కవి సప్రమాట్టుగా అవతరించాలో నిర్ణయించు కోవడానికి శుక్ల సేకరణ బ్యాంకులు తోడ్పడతాయని డా॥ ముల్లర్ సలహా ఇచ్చారు.

గర్భధారణావరకాలు అధికమై, శుక్ల స్వీకరణ మరియు ఎంపిక పద్ధతులందు గల అసర్వధాలు సడలినపబడినతర్వాత, దంపతులే గాకుండా, ఒక యువతికి బదులు మరొక మానవతి గర్భం ధరించడానికి అవకాశాలు సుకరమవుతాయి. అనగా గొడ్డాలుగానే ఉండిపోయే దుస్థితి స్త్రీజాతి కుండబోదు. అవిధంగా మన భావినమాజం ఒక విమూర్తశకమునకు అంకురార్పణ చేయగలదు. అప్పుడు భారతీయుల సంతానం చైనాలో, చైనీయుల సంతానం—ఆఫ్రికాలో, ఆఫ్రికనుల సంతను అమెరికా జాతీయులు నవమాసాలు మోసి, పెంచి పోషించడానికి మార్గాలు సుకరమవుతవి. ఎప్పుడో చచ్చి ఏడేళ్ళు స్వర్గాన్నో అలంకరించిన

చిన కీర్తిశేషులు భవిష్యత్కాలంలో తండ్రులై పోవచ్చు. కన్యలు కన్యాత్వమును వీడకుండా 'అపర కర్ణాల'ను పొందవచ్చు. ఒకయువతి మరో మగువకు బదులు పురిటిబాధలను భరించి పుత్రోత్సాహం పొందవచ్చు. ప్రేమకు పెళ్ళికి గల అవినాభావసంబంధం అనాడు అంతం కావచ్చు. కొందరు అదృష్టజాతకులు వేల సంతకు పితరులు కావచ్చు. ఆశించిన సంతను పొందడానికి అగ్రులుదాచే దంపతులకు పరమిట్ట అవసరం కలుగవచ్చు. ఇన్ని మార్పులు రాగల, వచ్చేందుకు అవకాశం ఉన్న సమాజంలో సనాతన వారసత్వ సిద్ధాంతానికి స్థిరత్వం ఉంటుందా? అప్పుడు భరద్వాజ సగోత్రానికి బదులు బర్ట్రండ్ రసెల్ గోత్రానికి అంకురార్పణ జరిగిపోతుందేమో? అపైన వంశ వృక్షాన్నిపట్టుకు ప్రాకులాడే పెద్దలుగాని, పితృదేవతలకు పిండప్రదానంచేసే ప్రకాండలుగాని, ఉండలేమో!

మరొక సుఖ్యవిషయం ఏమంటే, మానవ శరీరపు బహిరంతర్భాగ లేవె చెడి పనికిరాకుండా పోయినా, వాటిన్నోనే కృత్రిమాంగములను అమర్చి మనిషి స్వరూప స్వభావానినే మార్చివేయగల వెలుగు యుగంలో స్వక్తియొక్క స్వక్తిత్వంకుంటుపడి, అలోచనా సరళిలో మార్పురాకుండా ఉంటుందా? ఉదాహరణకు, ప్లాస్టిక్ కనుపాపలతో స్త్రీలు ఎముకలతో, డ్యూక్స్ ధమనులతో, ఎరువుతెచ్చుకొని అమర్చుకున్న మూత్ర పిండముతో, కాలేయముతో, గ్రంథులతో, అణుశక్తి చోదితమైన కృతకహృదయకోశంతో, రాగిగల సరాలతో, కల్పెరాళ్ళతో సడివిధిన సడిచే సరోత్తమునికి పూర్వా శ్రమపుష్పాకడలు ఉంటాయంటే విజ్ఞులు విశ్వసిస్తారా? పీటన్నిటికి లోడు పాడైన పాత మెదిడు స్థానంలో సరి కొత్తమెదిడును అమర్చే శుభవసంతం కనుచూపుమేరలో ఉందని శాస్త్రజ్ఞులు ఉద్ఘోషిస్తూఉంటే, ఇక ఇన్నిటిని మార్చుకున్న మానవుణ్ణి పాతరంగయ్యని ఎలా అంటాము? ఒకవేళ సమాజము అతణ్ణి పాతరంగయ్యగా గుర్తించి మన్నించినా, ఇంట్లో అతని భార్య మన్నించి చేరదీయవద్దా? అతనిలో శారీరకమైన భౌతిక మైన మార్పులకు తోడు, మానసిక వరివర్తనం కలిగి పాత భార్యను తిరస్కరించి, పాత ఉద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చి, పాతస్నేహితులను దూరంకొట్టి, పాత వాతావరణాన్ని

విశ్వవిజేత వ్యక్తిత్వాన్నే వదులుకుంటాడా ?

త్యజించి, కొత్తపుంతల తొక్కవచ్చు. విజ్ఞానశాస్త్రం వికసిస్తున్నకొలది, మనిషిలో పనిచేయకుండా చెడిపోయిన అవయవాలన్నానే కృత్రిమాంగలను రూపొందిస్తూ, ఒక శుభోదయాన అతని ఆయువుకే అమృతంపోసే శుభఘడియ చేజిక్కువచ్చు. అది అదృతనభావిలో సాధ్యంకాకున్నా, ఆశాజీవి-బ్రతుకుపై గల తీపికొద్దీ తన కశేబరాన్ని ఆ శుభదినంకోసం ఘనీభవింపజేసుకొని భద్రపరచుకొనవచ్చు. అట్టి ఆశతోనే ఇటీవల అమెరికాలో ఒక డాక్టరు చనిపోయిన తన భార్య కశేబరాన్ని ఘనీభవింపజేయడంలో కృత కృత్యుడైనాడు కాని ప్రభుత్వము, న్యాయశాస్త్రాలు అతని ఆశయాలను ఈడేరనీయలేదు. ఒకవేళ మనిషి కశేబరాన్ని మట్టిసాలు చేయడానికి బదులు ఫిజ్లో పెట్టి భద్రపరిస్తే, అతని స్థిరపరాస్తుల మాటేమిటి? అతని విధవ, కాదు వధువు-మరియు సంతానము, అతనియొక్క అస్తిపాస్తులను అనుభవించడానికి సంఘం సమ్మతిస్తుందా? ఒక వ్యక్తి వీలునామా సమసరించి అతని కాయాన్ని ఘనీభవింపజేయకపోతే, అట్టి చర్య వాత్యానేర సర్వశ మవుతుందా? ఇన్ని—ఇంకా ఎన్నో సమస్యల తాకిడిని తట్టుకొని, మంచి చెడుల పర్యవసానమును పసిగట్టి, భావినమాజం పయనించాల్సి ఉంటుంది. ఉదాహరణకు: 'శరీరము—ఆత్మ' సమస్యలను ఇంచుక స్పృశిద్దాము. వ్యక్తికి సహజ మరణం ప్రాప్తిస్తే, అతని కశేబరాన్ని సత్వరం శీతలీకరణంచేసి మట్టి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసిన తర్వాత ఆ వ్యక్తియొక్క పాత ఆత్మే అతని కాయంలో తిరిగి తిష్ఠివేస్తుందా? లేక కొత్తఆత్మ ఆవిర్భవిస్తుందా? ఒక వ్యక్తియొక్క పృథ్వీయాన్నీ, మెదడును కారణాంతరాలవల్ల తొలగించి, వాటిస్థానే కొత్తవాటిని పెట్టి, పునరుజ్జీవింప జేసినతర్వాత అతనిలో నివసించేది పాతఆత్మా లేక కొత్తదా ? కొత్త పాతల పితలాలుకంటే పడి పాత ఆత్మవాదం పసలేని పిచ్చి వాదంక్రింద పరిగణింప బడుతుందా ? లేక ఆత్మా నాత్మ విచికిత్సకే కొత్త సిద్ధాంతాన్ని అంట గట్టాల్సిన స్థితి పడుతుందా ?

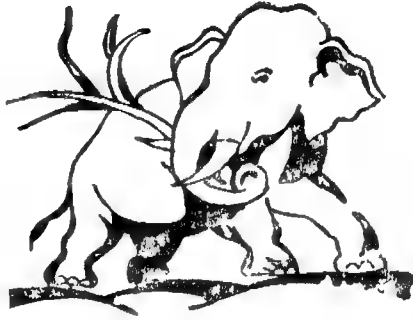
ఇదిలా ఉండగా, తల్లిగర్భంలోనే శిశువుయొక్క మెదడు పరిమాణాన్ని పెంచి అద్భుత మేధాశక్తిని వైజ్ఞానిక పద్ధతులద్వారా సముద్భవింప జేయవచ్చునని కెనడాకు చెందిన ప్రముఖ మేధాశాస్త్ర ప్రవీణుడైన డా॥ వైల్డర్ పెన్ ఫీల్డ్ కొంతకాలం క్రితం ప్రకటించారు. ఇతని పరిశోధన ననుసరించి, మెదడులో గల ఒక భాగాన్ని విద్యుత్ప్రసరణంద్వారా ఉద్దీపింప జేసినట్లయితే, మానవుడేనాడో విస్మరించిన విషయాలను సునఃఉచ్చరింప జేయవచ్చునని నిర్ధారించ బడింది. మత్తు మందులద్వారా మైకం కలిగించి, అవస్థాపక స్థితిలోవున్న వ్యక్తిచేత గత స్మృతులను వర్ణింప జేయవచ్చునని నిరూపితమైంది. అన్ని విషయాలను అన్ని కాలాల్లో విస్మరించకుండా స్మృతి పథంలో పుంచుకునే ధారణాశక్తి మానవుడికి చేకూరిన నాడు, అవసర సమయాల్లోవాటిని తు.చ.తప్పకుండా పాటించి లభివ్యక్తంచేసే శక్తి కలిగిననాడు దాని పర్యవసానము ఉపయోగాదులు ఎలాఉన్నా మానవుడి దీశక్తికి నీరాజన మెత్తుకుండా ఉండగలమా ? మెదడులోగల విద్యుత్కణములందు, ఎలెక్ట్రోరసాయనిక పదార్థములకు తోడుగా కొన్ని ధారణాత్మక పరమాణువులు మిళితమై వున్నాయి. అట్టి పరమాణుపదార్థనిర్మాణంలో కృత్రిమ నైరన్లను ఇంజక్ట్ చేయడంద్వారా అద్భుతమైన మార్పును సాధించి, మానవుని ఆలోచనా శక్తికే అనుపమస్ఫూర్తిని చేకూర్చ వచ్చునని శాస్త్రజ్ఞుల ప్రవచనము.

మెదడుకి మేతపేట్టే మనోభాలను ఉల్లేఖించేందుకు కారణమేమనగా; నేటి నవవాగరికసమాజం అవ్యతనభావిలో ఎదుర్కొనే ప్రధానమైన ప్రశ్నలలో మానవుని మనుగడకు ధ్యేయమేమిటి? సంస్కార పమాజం ఏ సదాశయాల నాకాంక్షించి గమ్యానికి పురోగమిస్తున్నది ? అన్నవి చర్చనీయాంశాలు. వీనికి సరియైన, సమంజసమైన, సమర్థనీయమైన, సమాధానాలు సకాలంలో ఇంగితజ్ఞులు, విజ్ఞులు, అన్వేషించుకుంటే వైజ్ఞానికవిశ్వమే విశ్వమానవుణ్ణి

వినియోగించు కుంటుంది. వర్షవసానంగా, మానవుని మానవతకు, సంస్కారానికి, నీతికి, తీరనిలోపం కలుగక తప్పదు. వైజ్ఞానిక ప్రపంచం ప్రసాదించే కొన్ని దుష్పరిణామాలపట్ల అడపా తడపా వైజ్ఞానిక వేత్తలు, రాజనీతిజ్ఞులు, మతాచార్యులు, మానవతా వాదులు హెచ్చరికలు చేస్తూనే ఉన్నారు. కాని వారే సమాజంలో తలఎత్తే సర్వ సమస్య సముద్రాల పూర్వాపరాలను మధించి నిగ్గుతేల్చి మానవాభ్యుదయానికి అమృతభాండాన్ని అర్పించే సర్వజ్ఞులుకారు. సమాజంలో నివసించే సామాజికు లందరి పైనా కొంత కొంత బాధ్యతవున్నది. భవిష్యత్తును భూతం వికృత

దంష్ట్రాకరాళంగా విశ్వవిజేతను కబళించేందుకు అదను చూస్తున్నది. విశ్వాన్ని జయించిన విశ్వవిజేత, సృష్టికి ప్రతిస్పష్టి చేయగల స్రష్ట; మానవ శరీరాలను మస్తిష్కాలను మార్చగల మహిమాన్వితుడు; భావి తరాల భావ వాహినులకు నూతనోత్తేజాన్ని కలిగించే ప్రజ్ఞాశాలి; వైజ్ఞానికపు వెలుగును మానవప్రపంచాన్ని పీడిస్తున్న ఆకలి, అజ్ఞానం, అసమానతలు అనబడే తిమిరచ్ఛటలను పారద్రోలడానికి వినియోగించుకుంటే ప్రపంచం మూడుపూలు ఆరు కాయలుగా అలరారగలదు.

(డా॥ హరగోవింద ఖరానా పరిశోధనవ్యాసం ఆధారంగా).

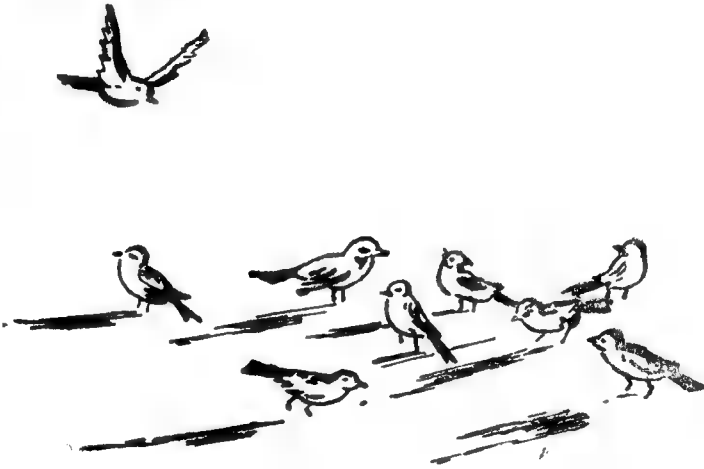

నేను - వాడు

డా. ముదిగొండ శివప్రసాద్

ద్వేషాన్ని బీజాన్నిగా నాటి విషాన్ని పండిస్తాడు వాడు
త్యాగాన్ని మేఘాన్నిగా వర్షించి అను
రాగాన్ని చిలికిస్తాను నేను—
మాటల మంటలతో మానవోద్యానాలను
వంటకట్టెలుగా దహిస్తాడు వాడు
జీవన చందనకాండాన్ని అరగదీసి
సుగంధాన్ని లోపలా వెలుపలా నింపి
శరీరాన్ని కాలపరీవాహంపైన వంతెనగా అమర్చి
చైతన్యాన్ని నాసుండి స్వేచ్ఛగా వడిపిస్తాను నేను
ఆరడుగుల దేహంతో అనంతవిశ్వాన్ని ఆక్రమిస్తూ
పిడికిలికందని మనసుతో పరమోన్నత రహస్యాలు భేదిస్తూ
భేదిస్తూ
జీవితాన్ని లోకంలో పరుసవేదిగా పరివరిస్తూ పరివహిస్తూ
శబ్దాన్ని నిచ్చెనగా చేసికొని జగత్తు వెనుకముందులు చుంబిస్తూ
సృష్టికందని కాలంనుంచి సాగివస్తున్న నిత్యపథికుణ్ణి నేను.
ఇంద్రీయపంథాంటి చంద్రీతాపంథాంటి కర్పూరకరండంథాంటి అనంత
కాల కళికను నేను — దీప లలికను నేను !
వసిత్వాన్ని పశుత్వంపెట్టి హెచ్చువేసి
కసిత్వాన్ని సంకలనంచేసి
అజ్ఞాతను తురాయిగా అధికారదాహాన్ని అంగరఖాగా దాల్చి
కొరివి చేతబట్టుకొని కాటికాపరిగా తిరుగుతాడు వాడు
గొంతెప్పు కోరికలతో పగలే లాంతర్లు పుచ్చుకొని పగిలిన నటించే
పుట్టంధువు-క్షణికవాది-వాడు !
తూర్పును ఉపాసిస్తాను నేను

తిమిరాన్ని పేమిస్తాడు వాడు
 మంచికి మమతకు సమతకు ప్రచారకుణ్ణి పరిచారకుణ్ణి నేను
 వంచనకు అవకాశవాదానికి అసత్యజీవనానికి అవతారం వాడు.
 శారదపాదమంజీరాన్ని నేను
 సాంస్కృతిక జాహ్నవిని గగనధునిని డ్రైనేజీలోకి దింపే
 చిత్రగుప్తుడు-శబ్దవర్తకుడు వాడు.
 రేపంటే ప్రేమ నాకు
 నిన్నంటే భయం వాడికి
 బ్రతికిన శవం వాడు
 మృత్యుంజయంతో విజేతనైన
 మానవాత్మను నేను
 భారతీయతనా పేరు.

కీ॥ శే॥ గాడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రిగారి ఆశుకవితా ప్రగల్భత

శ్రీ సి. వి. సుబ్బన్న శతావధాని

“ఆగునె వీరరాఘవుని ఆశువు?

పార్థశర ప్రయోగమే ఆగిన వాగుగాక”

అని గర్జించిన ఆశుకవి కేసరి శ్రీ గాడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రి.

ఖర సం॥ చైత్ర బ 7 గురువారము, వృశ్చిక లగ్నమున జన్మించిన శ్రీ శాస్త్రిగారి వాక్స్థానము సప్తమ భాగవతుడైన కుజదృషి చే దీప్తమై ప్రతి పక్షులు నిలువ చోటిచ్చినది కాదు. గురుమహాదశ 16 సం॥ పూర్ణముగ భోగించి, శనిమహాదశలో శని భుక్తిలో కాలధర్మము పొందిరి. కాలాకృతియైన శనైశ్చరుడు లగ్నపంచమాధిపతుల దశమపక్షమ దృష్టులతో జూచుచు రాజ్యమున నుండెను.

వీరు - కర్నూలు, నెల్లూరు, గుంటూరు, అనంతపురము, బళ్లారి, ఆనాటి నైజాము రాజ్యమున విశృంఖలముగా సంచరించి 25 శతావధానములు, 64 అష్టావధానములు చేసిరి.

‘అల్లసానిపెద్దన తన కవిత్యము గురించి పద్యమాలిక చెప్పెనుగదా! మీ కవిత్యము గురించి మీరేదైన మాలిక ఆశుగా చెప్పగలరా?’ అని యెవరో ప్రశ్నింపగా, శాస్త్రిగారు గడగడ 48 చరణములు చెప్పిరట. పెద్దన పద్యము 29 చరణములే. శాస్త్రి గారి పద్యము ఆశుధారయని చూచినంతనే స్ఫురించును. పెద్దనపద్యము ఆలోచించి, తూచిచూచి, పూర్వార్థము జీలుగుతెలుగుగా ఉత్తరార్థము స్పీగ్ధ సంస్కృతముగా తీర్చిదిద్ది రచింపబడినది. ఈ విషయము శయ్యాసాకములే స్ఫుటికరించును.

శాస్త్రిగారు నవరసనిర్వహణమునందు తమకు గల వైదగ్ధ్యము నలవోక చెప్పికొనిరి.

‘హాస్యరసంబు దెల్పుచో బోరన పొట్టచెక్కలయి పోవలె’ నట.

‘శృంగారము జూపుచో— విషమగహ్వర వాసము జేసి, నిర్జలాహారులునైన యోగులె, ఒయారు లయారె! పయింబయిన్ రసంబూర నచింతురంచు విరహోదధి లోపలజేరి యావన ప్రేరభమాణ యోషి దురువర్తుల మాంసల సుస్తనాగ కస్తూరి వరీమళంబులకు చొక్కుచు దాసులుగావలెన్’ అట.

సంకుసాల నరసింహకవి ‘కవికర్ణ రసాయనము’ నందు తన కవిత విన్నచో యతి విలుడగునని, విలుడు యతి యగునని వ్రాసికొన్నాడు. శాస్త్రిగారి ప్రతిజ్ఞ దానిని పోలినదే.

శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారి పద్యమాలి కయు ఈ సందర్భమున పేర్కొనదగినది.

‘విని, వినినంతమాత్రమున—ఒకానొక డెవ్వడు గాని తన్నుబిల్విన వికవాని కుత్తరములేదు సరేకద! వల్కెనేని, ఏమనదగు ఆ రసంబు నహహా! మహాసీయ గుణాభ్యుదేవ్యుడో వినుతికి నెక్కుగల్గిన కవిత్య మహత్వ పటుత్వ సంపదన్ గని రచియించె లేకునికి గల్గునె? యిట్టి రసప్రసార మంచును నదియే వచించుగద సొక్కుచు సోలుచు వెట్టివానిరీతిని మదిరార సంబు చవిదేలిన పూరుషభాతి మందుపోల్కెను గనుపట్టి చొప్పుడ వలెన్’ అట. కావేరీనదీప్రవాహ

మునబడి వివశుడై నుడిగుండమున మునిగినట్లు
శ్రవణమాత్రమున కావ్యరసకూలంకషలో బడవలెనని
చెళ్లపిళ్లవారి తాత్పర్యము.

రాఘవశాస్త్రిగారు ఆశునబంధాలు మున్నగు
కృతులు దాదాపు పాతిక రచించిరి. వారి యూరు
ఎఱ్ఱగొండపాలెము. (కర్నూలు జిల్లా). దానినే
సంస్కృతీకరించి రక్తనగాఢ్య పట్టణమనిరి. కొంత
కాలము గద్వాలలో నుండిరి.

స్వవిషయము విట్లు చెప్పికొనిరి:—‘శా॥ పేరా?
రాఘవశాస్త్రి, గాడెపలియన్ పేరింటిపే, రింక
మాయారా? రక్తనగాఢ్యపట్టణము, మా యుద్యోగమా?
రాట్టభాస్కరుల్ మెచ్చ శతావధానకవితాసందర్భముల్
చూపి, సత్కారంబందుట, గద్దువాల్ నృపతి
యాస్థానంపు విద్వత్కవిన్.’

శాస్త్రిగారి హాస్యధోరణికి ఉదాహరణముగా
నొక చిన్న పద్యము చిత్తగించురు. కళత్రస్థానగత
కుజగ్రహమును శని చూచిన ఫలము వారికి ద్వికళత్ర
యోగము పట్టించెను. పెండ్లి కూతురును మాచుటకు
బోయిరి. ఆ చిన్నది ఉత్తాలనిగ్రహాలగు శాస్త్రిగారిని
గన్నొని జడిసి, ‘చాల పాడవుగ నున్నాడే’ అనగా, ఆమె
కడకు పద్యములు వ్రాసిపంపిరి.

‘పాడవనిన నిజమె, విద్యకు

పాడవే, కీర్తికిని పాడవె, బుద్ధికి పాడవే,

పాడవే విత్తమునకు, ఇక

తాడవులకును పాడవె, మానుదువా! పూనుదువా!’

శాస్త్రిగారు నంద్యాలనుండి మార్కాపురము
వకు ప్యాసెంజరు ట్రెయిన్‌లో ప్రయాణముచేయుచు,
దాని ఆలస్యమునకు విసిగి వేసరి ఆ బండిపై నొక
సీసము చెప్పిరి. అన్ని పద్యములకంటె ఈ పద్యము
బాగున్నది. మంచి నుడికారమున్నది : భావమున్నది.

‘కనుపడు రాతితో, కదలాడు చెట్టుతో

చేసిన ముచ్చటల్ చేసి చేసి

వచ్చిన గుంటకై పొచ్చిన మిట్టకై

ఆగుచు సందియ మందియంది

యెగుమతి దిగుమతియే లేనిచోటుల

అధముల వసులకై ఆగి యాగి

యెదురైన ప్రతిగూడ్పు కొదిగిన చోటుల

వచ్చువారికి సలామిచ్చి యిచ్చి

ఇంక మమ్మెంతకాల మీ హింసలోన

కూలద్రోయుదు తీవ్రత కొంచెమూని

కూరు చున్నట్టి మమ్మును కొంపజేర్చి

కుదుట పడనీవే! నంద్యాల కుంటికుక్కి!’

పై సీసమున కావ్యచిత శయ్యకలదు. ఇదే
పాకము సాధింపబడినచో కావ్యరస ముచ్చట గొలువక
పోదు. కాని, రాఘవశాస్త్రిగారి ధోరణి నిరంకుశ
గీర్వాణశబ్దనర్మిణియై సభారంగమున సద్యస్సుగా
నొకానొక అహో పుట్టించు ఇంద్రజాల విస్ఫూర్తికి
ప్రాణముపోసెడిది. ఎంత దీర్ఘజటిలసమాసఘటన
చేసిన అంత మహాకవి యనుకొను వ్యామోహము
తిరువతి వేంకటకవులు వీరవివరముచేయు ఆ కాల
మున గూడ వాటుకొనియుండెను. ‘వీరరాఘవశాస్త్రి—
దీర్ఘసమాస కవి’ యను ప్రసిద్ధి యేర్పడెను. ఒక
సారి గుంటూరులో శ్రీ పిళపాటి చిదంబర శాస్త్రి
గారు, గౌరావర్ణుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు— ‘రాఘవ
శాస్త్రిగూడ అందరివలెనే సులభమైన సమాసములే
వేయునే’ అనిరిట. అప్పుడు నిద్రమేల్కొన్న శాస్త్రి
గారు—

‘సులభంజైన సమాసమాయెనట,

దిక్కుద్దంత కాంతా నిరర్గళ లావణ్యమయప్రవాహ

విహర త్కల్లోల మాలాతి నిర్మల

డిండిరకణాయమాన సుయశో రాహూ మనోహారి

వాగ్విలసదృశణు

నన్నెరుంగరాకొ! దేవీ! యెంత మాటాడెజా!’

అని ప్రారంభించి మూడు మత్తేభములు
చెప్పిరిట.

ఈ రీతిగా వేళలేదు, పాళలేదు—ఎప్పుడుబడిన
అప్పుడు, ఎక్కడబడిన అక్కడ పద్యనిర్మాణము చేయు
చునే యుండిరి. అట్టి పద్యరత్నముల ఏర్పి ఒక

కీ॥ శే॥ గాడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రిగారి ఆశుకవితా ప్రగల్భత

వాల కూర్చువాడు లేకపోయెను. శ్రీ మద్బలవల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు చాటు చమత్కార పద్యము లనిన చెవికోసికొందురు. రాఘవశాస్త్రిగారు ఆ కావ్యతీర్థుని ప్రార్థించిరి. ఆ ప్రార్థనమునే పద్య బంధమున కావింపుడని కావ్యతీర్థు లడిగిరి. శతావ ధానిగారు సెలవిచ్చిన పద్యమిది:—

‘అబ్రాశిస్థిత ధారుణీవలయ

భాషాచార్య సంస్తుత్య వా

కుబ్రహ్మణ్యులు నబ్బురంపడగ,

నీచుల్ కుండ సౌవర్యరా

■ బ్రహ్మేశముఖామరస్తుతి

కథాంచత్కావ్య నిర్మాణ శిల్పబ్రహ్మన్

ననుగూర్చి సాయము నొనర్పంజెల్లదే మిత్రమా!’

ఇది శార్దూల విక్రీడిత వృత్తము. రేఘుపాత బకార్ ప్రాసతో నడుపబడినది. ఎందుకు? ప్రాసస్థాన మున కావ్యతీర్థ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి తావు లేదు. పోగా ‘శిల్పబ్రహ్మ’ మిగిలినది. ఈ పద మెక్కడనైన యతియొద్దనైన ఇముడగలదు. శ్రీనా థుడు నైషధమున ‘బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాద’తో ఆరంభించి, బ్రహ్మాండాది పురాణములు బ్రహ్మజ్ఞాన కళ రెండును కూర్చినాడు. ఇది అట్లుకాదు. కేవల

ప్రాస దౌష్కర్యము, బంధజాటిల్యము నుద్దేశించి కూర్చబడెను. రాఘవశాస్త్రిగారు ఓజోగుణమునెంతగా గౌరవింతురో దీనివలన తెల్లమగుచున్నది. అవధానులు రజోగుణ కఠోరులై ఆశురచన కుప్రకమించినచో ఒక్కొక్కవేళ ఆ ధారావిశేషము జగదాశ్చర్య కరముగ నుండును.

‘అన్నది మాటయేని, పురుషాకృతి చిహ్నముగాగ మూతిపైనున్నది మీనమేని—’ ఈ ధార శ్రీ కొప్ప రపు సోదరకవులది.

రాఘవశాస్త్రిగారి ప్రస్తుతపు ‘అబ్రాశి’ పద్య మున ‘శిల్పబ్రహ్మ’ శబ్దము కొంతవరకు పరిగణింప దగియున్నది. శిల్పమనగా పద్యరచనా సంబంధి యతి గణప్రాస నిర్వహణ విపుణత. ఆశుసమాపతితమైన యే శబ్దమునైన పద్యమున నిల్చి అన్వయము సాధించు పాండిత్యబలము వీరికున్నది. అంతకుమించిన కావ్యగుణము పద్యమున, పండించు నేర్పు వీరికి లేకపోలేదు. కాని అంత ఓర్పు మాత్రము లేకపోయినదని చెప్పక తప్పదు.

వీరరాఘవశాస్త్రిగారు సభాకవి. వారి పాండిత్య వైదగ్ధ్యములు అనల్పములు. అనధాన విద్యకు వన్నె తెచ్చిన మహామహాలలో శాస్త్రిగారును గణనీయులు.

అప్పకవీయమునందలి యతులసంఖ్య-

ఒక పరిశీలన

శ్రీ వంతరాం రామకృష్ణారావు

అప్పకవీయమున నలువది ఒక్క యతిభేదములు చెప్పబడి ఉన్నవి. వీటిలో కొన్ని యతులు అనా వశ్యకములను అభిప్రాయము లోకములో కలదు. ఆ అభిప్రాయము లిట్లుండును. మువిభక్తియతి ముకార యతి అని రెండు యతిభేదము లక్కరలేదు. ముకార యతిలోనే మువిభక్తి యతిని అంతర్పరిచ జేయ వచ్చును. ఇట్లే అభేదయతిని అభేదవర్గ యతితో గతార్థము చేయవచ్చును. అనుస్వార సంబంధయతి, అనునాసికార్థయతి, ఋజుయతి, ఊష్మవిశ్రాంతి అనునవి ఒక్క సరస యతితోనే గతార్థములగును. అనునాసికార్థయతి, అనుస్వారసంబంధయతిలో చేరును. ఏకల్ప విరమణములో అంత్యోష్మ సంధి యతిని చేర్చవచ్చును. తద్భవవ్యాజయతిని విశేష వళిని కలిపి జ్ఞాపడి అనుపేర నిర్దేశించ వచ్చును. ప్రాణియతిని వ్యంజనస్వరమైత్రికి సామాన్య లక్షణముగా జమకట్టవలెను. పుల్లతయుగ విశ్రామము కాకున్నవళిలోభాగమే అగును. ఋత్వసంబంధ వళిలో ఋత్వసామ్యవళిని కలిపి వేయవచ్చును. లుప్త వినర్గక స్వరవళి, వృద్ధివళి, అనునవి స్వరప్రధాన వడిలోనే చేరిపోవును. ప్రాసయతి, యతిభేద మని పించు కొనదు. స్వరప్రధానవళి అక్కరలేదు. స్వర మైత్రివళి ఒక్కటే చాలును. ఏకతరయతి, ప్రత్యేక యతి, భిన్నయతి అనునవి యతిభేదములు కావు. ఈ పక్షమున 41 యతులలో 18 యతులు తగ్గించ వచ్చును. ఇట్లు తోచినట్లెల్ల తగ్గించవచ్చు ననుట యేనా ? ఏవైన నియమములను పాటించవలెనా ? అన్నది ప్రశ్న. ఏ శాస్త్రమునందైనను వర్గీకరణ విషయమున కొన్ని నియమములు పాటించబడుట సహ

జము. ఒక్క ఉపనూలంకారములో ఎన్నో అలంకార ములు గతార్థము చేయవచ్చుననరాదు—అట్లే యతుల సంఖ్యను తోచినట్లెల్ల కుదించవచ్చు ననుట పాడి కాదు. అప్పకవి యతుల సంఖ్యను పెంచుటలో పెట్టు కొన్న నియమములను నిష్ఠాముగా పరికించినచో అనా వశ్యకము లనబడుచున్న యతులలో పెక్కులు అనా వశ్యకములు కావని చెప్పవచ్చును. యతుల వర్గీకరణ మును క్రింది నియమములను బట్టి పరిశీలించ నగును.

(1) యతులను వర్గీకరించునప్పుడు వాటి పరిణామ క్రమమును దృష్టిలో పెట్టుకోవలెను. ఈ నియమము ప్రకారము, మువిభక్తియతి, ముకార యతి వేరువేరుగా ఉండవలెను. ప్రాచీన కాలములో మువర్ణకము పు-బు, వర్ణములకు అభిన్నమని శాసన ములనల్ల తెలియుచున్నది. మువిభక్తియతికి ప్రాచీన కాలమునుండి ధారాళముగా ప్రయోగములు కలవు. పూర్వ లాక్షణికులు చెప్పిన పోలికవడి ఈ మువిభక్తి యతియే అని వారు చూపిన లక్ష్యములనుబట్టి స్పష్ట పడుచున్నది. 'పోలికవడి శీలముల్లమున కెనయనగా; భూలోకం బమరలోకమున కెనయనగా' అని కవిజనాశ్రయము. 'హరిచరణ సరోరుహములు నా హృత్పరసి లోనఁ బొదలుననంగన్' ఛందోదర్పణము— ముకార యతి కాలక్రమమున ఏర్పడినది. దీనికి ప్రయోగ ములుకూడ విరళములు. ఈ విషయమునే అప్పకవి 'నిలిపిరచ్చట, నచ్చటను ముకారయతు లటంచును గృతులన్' అని స్పష్టపరిచినాడు. కావున మువిభక్తి యతిని ముకారయతిలో అంతర్భాగము చేయవచ్చు ననుట సమ్మతితము కాదు.

(2) తార్కికమైన పాడిగింపు మూలమున, ఒకచోట సమ్మతమైన మైత్రి, వేరొకచోటికి విస్తరించిన పక్షమున, అట్టి విస్తరణ పద్ధతి సూచితమగునట్లు యతిభేదములను వర్గీకరింపవలెను. ఈ నియమమునుబట్టి క్రింది యతిభేదము లావశ్యకములగును.

(i) అభేదయతి—అభేద వర్గయతి:

వబలు పరస్పరము యతిచెల్లుట అభేదయతి. 'వబయో రభేదః' అన్నది దీనికాధారము. వర్గయతిచే, బకారమునకు ప ఫ భ ల కు యతిచెల్లును కావున బకార మిత్రములగు ప ఫ భ లు, బకారమిత్రమగు వకారముతో యతి చెల్లును. ఇదే అభేద వర్గయతి. మిత్రుని మిత్రులు తనకు మిత్రులన్న లోకన్యాయము ఇందు ఇమిడిఉన్నది. ప ఫ భ లకు మిత్రము బకారము. బకారమునకు మిత్రము వకారము. కనుక ప ఫ భ లకు వకారము మిత్రమన్నమాట. ఈ అభేద వర్గయతికి నన్నయ ప్రయోగములను అప్పకవి చూపెను. పాఠాంతరములను గ్రహించినచో ఈ అభేదవర్గయతి నన్నయ సమ్మతము కాదనవచ్చును. కాని పాఠాంతరములు తృప్తికరముగా కనబడవు. కాన ఇది ప్రాచీన సమ్మత మనుకొన వచ్చును.

(ii) సరసయతి — అనుస్వారసంబంధయతి —

సరసయతిచే నణలు మిత్రములుగాన అనుస్వార సంబంధయతి అక్కర లేదందురు. కాని యిది సరికాదు. పూర్ణబిందుపూర్వకములగు టతడధలకు బిందుయతిచే ణకారముతో యతిచెల్లును. ఇట్లే పూర్ణబిందు పూర్వకములగు త థ ద ధ ల కు, నకారముతో యతిచెల్లును. నణలకు సరసయతిచే మైత్రికలదు. కాన నకారమిత్రములు, ణకార మిత్రములు, పరస్పరమిత్రము లగుచున్నవి. ఇదే అనుస్వార సంబంధయతి. టత వర్గాక్షరములు నాల్గింటికి మైత్రిలేదు. వీటికి నణల తోను మైత్రిలేదు. ఇవి అనుస్వారపూర్వకములైనప్పటికి మిత్రము లగుచున్నవి. కాన అనుస్వారసంబంధయతిగా నిర్దేశింప

బడెను. మిత్రుల మిత్రులు పరస్పరమిత్రులగుదురను లోకన్యాయ మిట అనుసంధింపనగును. నకారమునకు పూర్ణబిందుపూర్వకములగు త థ ద ధ లు మిత్రములు. ణకారమునకు పూర్ణబిందు పూర్వకములగు టతడధల మిత్రములు. నణలు పరస్పరమిత్రములు. కాన, నకారమిత్రములు, ణకార మిత్రములు, పరస్పరమిత్రములయిన వన్నమాట. ఈ పాడిగింపు కాలక్రమమున జరిగినదే కాని ప్రాచీనము కాదని ప్రయోగములనుబట్టి చెప్పవచ్చును. నణలయతి సరసయతి, అంతమాత్రాన పూర్ణబిందుపూర్వకములగు టత వర్గాక్షరములు నాలుగు తమలో తాము యతి మైత్రినందుట సరసయతి అనిపించుకోదు. 'చం, దాలంబండు నొకప్పుడుం డలుగ దింటం బాడియుం బంటయున్' అనుచో, 'ం ద—ంట' యతి ప్రయుక్తము. ఇది సరసయతియో? కాదు—సరసయతిలో 'నణ'ల మైత్రి చెప్పబడినది కాని యిది కాదు. దీనికి వేరే సామర్థరణములేనిచో పరీక్షరణము అసమ్యగమును కావలసివచ్చును.

(iii) సరసయతి — అనునాసికాక్షర యతి, —

ర—ట, వర్గాక్షరములు మొదటి నాలుగు పూర్ణబిందు పూర్వకములై అనుస్వార సంబంధయతి మూలమున మిత్రము లగుచున్నవి. ఇవి బిందుయతిచే నణలకు మిత్రము లగుచున్నవి. నణలు సరసయతిచే అన్యోన్యమిత్రము లగుచున్నవి. ఈ అన్నింటిని పురస్కరించుకొని ఏర్పడినది, అనునాసికాక్షరయతి. లోకములో పరస్పర మిత్రములైన రెండు వర్గము లున్నప్పుడు, ఆ వర్గములకు మిత్రులైన వారు పరస్పరమిత్రులైనప్పుడు, ఈ వర్గమువారి మిత్రుడు ఆ వర్గమువారికి, ఆ వర్గమువారిమిత్రుడు ఈ వర్గమువారికి మిత్రులగుట జరుగుచుండును. ఈ లోకన్యాయమే ఇట కలదు. అనుస్వార పూర్వకములగు ట, త వర్గాక్షరములు నాలుగు పరస్పరమిత్రములైన రెండు వర్గములు. వీటిలో, పూర్ణబిందు పూర్వకములగు టతడధలకు మిత్రము, ణకారము. పూర్ణబిందు పూర్వకములగు తథదధలకు

మిత్రము, నకారము. నణలు పరస్పర మిత్రములు. కావున పూర్ణబిందు పూర్వకములైన ట త డ థ లకు నకారము మిత్రము. పూర్ణబిందు పూర్వకములైన త థ ధ ధ లకు, ణకారము మిత్రము. ఇదే అను నాసికాక్షరయతి. ఈ యతిని అంగీకరించినచో 'మహి మం డలమెల్లను జూచినాడ నాడు నరేంద్రా' అను చోట 'ండ - న' యతి నేమనవలెను ? బిందుయతి అనుటకు డకారము టవర్గ లోనిది. నకారము తవర్గ లోనిది. దీని కేదో ఒక నామకరణ మావశ్యకము గదా ! అందుచే అనునాసికాక్షరయతి ఉండవలెను.

(iv) అనుస్వార సంబంధయతి — అనునాసికాక్షరయతి

అనునాసికాక్షరయతిని అనుస్వార సంబంధ యతిలోనే అంతర్భూతము చేయవచ్చునని కొంద రందురు. పూర్ణబిందు పూర్వకములగు టత వర్గా క్షరములు పరస్పరము చెల్లుట వేరు. అవి పూర్వము ముగా అనునాసికాక్షరములతో చెల్లుటవేరు. అను నాసికములలో చెల్లుట అను విశేషధర్మమును బట్టి వేరుయతి భేదమునుచెప్పుట యుక్తము. అనుస్వార సంబంధయతి, బిందుయతి, సరసయతి, అను మూడింటిలో ఉన్న మిత్రత్వములనుబట్టి చేసిన పాడి గింపు అనునాసికాక్షరయతి. కనుక ఇది వేరుగా ఉండనగును.

కాగా, అభేదయతి, అనుస్వార సంబంధయతి, అనునాసికాక్షరయతి అనునవి అనావశ్యకములు కావని చెప్పవచ్చును.

(3) ప్రతి యతిమైత్రిస్థలమును ఏదో ఒక యతిభేదము క్రిందికి వచ్చునట్లు వర్గీకరింప వలెను. అట్లు వర్గీకరించనిచో వర్గీకరణము అస మగ్రము కావలసి వచ్చును. ఈ నియమమును బట్టి క్రింది యతిభేదములు కావలసివచ్చును.

(i) ప్రాణీయతి :-

వ్యంజన స్వరమైత్రిని తెలుపు సామాన్య లక్ష ణముగా మాత్రమే అప్పకవి దీనిని ఉద్దేశించలేదు.

ఒక వ్యంజనము అదే వ్యంజనముతో యతి చెల్లినచో ప్రాణీయతి అనవలెనని అప్పకవి అభిప్రాయము. 'మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ దేలు' అనుచో, మకారమునకు మకారముతో యతి వేయబడినది. ప్రాణీయతి చెప్పనిచో ఇది యేయతి భేదముక్రిందికి వచ్చును ? ఏదో ఒకపేరు నిర్దేశించనిచో వర్గీకరణ సమగ్రతకు భంగముకలుగును. కాన ప్రాణీయతి కావలసి ఉండును.

(ii) ఋజుయతి :-

హయలు సరసయతిచే అ అ ఐ ఔ లతో యతి చెల్లును కాన ఇది సరసయతిచేతనే గతార్థమందురు. కాని హ—యలకు యతి చెల్లినప్పుడు దానికేదో ఒక పేరుండ వలెను. చ ఛ జ ఝ లు శ ష స లతో యతిచెల్లుట సరసయతి కాన, చ ఛ జ ఝ లు యతి చెల్లుటను వర్గయతిలో చేర్చ నక్కరలేదనుట ఎట్టిదో ఇదియు అట్టిదే. హ—య, యతిని ఋజు యతిగా చెప్పనిచో వర్గీకరణము అసమగ్రము కావలసి ఉండును. కాన వేరే చెప్పవలెను.

(iii) ఊష్య విశ్రాంతి:-

సరసయతిచే, శ ష స లు చ ఛ జ ఝ లతో మైత్రి చెందునుగనుక, శ ష స ల మైత్రిని ఊష్య విశ్రాంతిగా నిర్దేశింప నక్కరలేదని అందురు. చ ఛ జ ఝ లు తమలో తాము చెల్లినప్పుడు వర్గయతిఅని వేరే నామకరణమున్నట్లే శ ష స లు తమలో తాము యతిమైత్రి నందునప్పుడు ఏదో ఒక నామకరణము అవసరము. లేనిచో అసమగ్రత దుర్వారమగును.

(4) యతులను వర్గీకరించుటలో సూక్ష్మ భేదములను పరిగణనలోనికి తీసికొనవలెను. ఈ నియ మమునుబట్టి క్రింది యతిభేదము లుండవచ్చును.

(i) అంత్యోష్మ సంధియతి —

వికల్ప విరమణము:-

ఈ రెంటిని వికల్పవిరమణముగా ఏకము చేయ వచ్చునందురు. కాని ఇవి వేరువేరు సంధికార్యములకు

చెందినవిగాన విడిగా ఉండవచ్చును. వికల్పవిరమణ మనునది అనునాసికసంధికి చెందినది. దీనిని అనునాసికసంధియతి అననగును. కాని అనునాసికసంధిలో వికల్పరూపము బున్నప్పుడే ఈ యతి వర్తించవలెను గనుక వికల్పయతిఅని నామకరణము చేయబడెను. వికల్పయతి అన్న నామకరణము అనునాసిక సంధికి స్ఫోరకముగా లేకుండుటచే దీనిలో అంత్యస్మృతసంధి యతిని చేర్చవచ్చునని అనిపించును. అనునాసికసంధి యతి అనియే నామకరణముచేసి, ఈ యతి, వికల్ప రూపము బున్నప్పుడే గ్రహ్యమని అప్పకవి చెప్పినచో సందేహమున కెడములేకుండ ఉండెడిది. ఇవి వేరువేరు సంధి కార్యములకు చెందినవి గనుక విడిగా ఉండవలె నన్నదే అప్పకవి ఆశయము.

(ii) తద్భవవ్యాజయతి విశేషము:-

ఈ రెండింటిని కలిపి జ్ఞానడి అనవలె నందురు. కాని యిది సముచితముకాదు. జ్ఞాకు నకారమునకు యతి చెల్లినచో తద్భవవ్యాజయతి. జ్ఞాకు, క ఖ గ ఘ లకు యతి చెల్లినచో అది విశేషము. నకారము, కకారము వేరువేరు ఎర్గములకు చెందినవిగాన ఇవి వేరువేరుగానే ఉండుట యిచ్చు. కాని అప్పకవి తద్భవ వ్యాజయతిఅని నామకరణము చేయుటమాత్రము సరి కాదు. జ్ఞా—న, యతి తద్భవవ్యాజమున అయినది కాదు. జ్ఞాను 'జ్ఞ'అని ఉచ్చరించుట కలదు. 'జ్ఞ' అన్న శిష్టోచ్చారణనుబట్టి, జ్ఞాకు నకారముతో యతి మైత్రి చెల్లినది. ఈ ఉచ్చారణమూలమున తద్భవము లలో జ్ఞాకు నకారము నిల్చును. విజ్ఞానము=నిన్నా ణము—ఇత్యాది. తద్భవములలో జ్ఞాకు నకారము నిల్చు టకు మూలము, ఉచ్చారణము. అట్లే జ్ఞాకు నకార ముతో యతివేయుటకును మూలము, ఉచ్చారణమే. తద్భవమూలమున ఈ యతి చెల్లలేదు. అప్పకవి పొర పాటును గుర్తింపక శ్రీ ప్రభాకరకాస్మిగారు పొర విలాస సీతికలో, 'స్నానముచేసి ధౌతపరిధానము' అనుచో తద్భవవ్యాజయతి ప్రయుక్తమని అభిప్రాయపడినారు. ఇటు స్నానము, అనునది కవిప్రయుక్తము. దీని నుండియే, స్నానము=తానము, అను తద్భవము పుట్టి

నది. తద్భవవ్యాజమున యతి సంగీకరించినయెడల, య—జ యతియు తద్భవవ్యాజయతి క్రిందికి రావలసి యుండును. యజ్ఞము=జన్మము, ఇత్యాదులలో యాకు జకారము ప్రచురముగానే కలదు. జ్ఞాకు గకారము తద్భవములలో అరుదుగా ఉండును. ఉవా|| ప్రజ్ఞ= పగ్గ. అయినను జ్ఞాకు, కవర్గతో యతి వేయు టయు ఉచ్చారణమూలకమే. 'జ్ఞా'ను 'గ్న'అని పలు కుట శిష్టోచ్చారణముగా ఉన్నది. ఈ 'గ్న' అను ఉచ్చారణమునుబట్టి జ్ఞాకు కవర్గ యతి చెల్లినది. 'అజ్ఞానమనియెడి యంధకారమున, మగ్నుడనై' ఇత్యాదులలో ప్రాస నిర్వహణము ఈ ఉచ్చారణచేతనే జరుగుచున్నది. జ్ఞాను 'గ్న'అని పలుకుట ఇతర భాషలలోను కలదు. 'Cnawan' మొదలైన ఆంగ్ల సేగ్జన్ పదములలో కకారము వినవచ్చును, 'Kon-nen' అను జర్మన్ పదమునకు 'Gna' మూలము. 'జ్ఞా' = 'Gna' అయినది. 'Know' అనుదానిలో 'K' అన్నది 'Silent Letter'. ఈ 'K' అన్నది, 'జ్ఞా'తోగల సంబంధమును సూచించుచున్నది. యతి ప్రాస శబ్దాలంకారముల నిర్వహణములో పూర్వకపులు శిష్టోచ్చారణను కొన్నిచోల్ల ప్రమాణీకరించిడిన్నారు. 'జిహ్వ' శబ్దము శిష్టోచ్చారణలో 'జింహ' అని పలుకబడును. దీనిని ఉచ్చారణకు సరిపడునట్లు జింహ—అనియే వ్రాయవలెనని రాట్నాడు ప్రతు లలో వ్రాయుట లేఖన సంప్రదాయము. భాగవతములో 'ఉదంచ, త్థరతర జిహ్వనకు నుగతర, రంహన కున్' అని కలదు. 'జింహనకు' అన్న ఉచ్చారణను బట్టి శబ్దాలంకారము సరిపెట్టబడినది. ఇది తెలి యక భాగవత పరిశోధకులు 'జింహ'నే గ్రహించినారు. వీరు భారత పరిశోధనలకు సిద్ధపడినచో తిక్కనగారి 'జ్ఞాని' 'గ్నాని'గా మారినను వింతలేదు. ఇంతకు, చెప్పవలసిన దేమనగా అప్పకవి, జ్ఞా—న యతిని తద్భవవ్యాజయతి అనుట సరికాదు. జ్ఞా—అను ఉచ్చా రణను బట్టి నకారముతోను, గ్నా—అను ఉచ్చారణను బట్టి క ఖ గ ఘ ల తోను యతులు చేయబడును. ఈ రెంటిని కలిపి జ్ఞాయతి అనుటకంటె విభిన్న

చ్చారణముల మూలమున విభిన్నయతు లేర్పడననుట యుక్తము.

(iii) కాకుస్వరవళి-స్థితయుగ విశ్రామము:

స్థితయుగ విశ్రామము వేరుగా చెప్పనేల? అన్నచో, ఉభయవళు లన్నింటియందును ఇట్టి భేదములుండవచ్చును. నిత్య సమాసయతి, నిత్యసమాస యుగ యతి, ఇత్యాదిగా రెండేసి యతులు ప్రతిచోట ఉండవచ్చు నన్నమాట. 'నాస్తియని పల్కడెవఁడే పదార్థ మడుగు' (కల్పితము). ఇటు నిత్యసమాసయుగ విశ్రాంతి అనవచ్చును. కాని యిట్టి ప్రయోగములు కనబడలేదు. కనుక ఒక్క కాకుస్వరయతి స్థలముననే కాకుస్వర యుగమునకు యతి వెల్లు సహజలక్షణము కన్పట్టుచున్నది. కాన దీని నప్పకవి వేరుయతిగా నిరూపించినట్లు ఊహించనగును.

(ii) ఋత్వ సంబంధవళి -

ఋత్వ సామ్యవళి -

ఋత్వసామ్యవళిని ఋత్వసంబంధవళితో కలిపి వేరు వచ్చుననుట సరికాదు. ఋత్వ సంబంధవళితో ఇ ఈ ఋ ఋూ ఎ ఏ లు విడిగా ఉండి నట్ర సుడి రూపమున ఉన్న ఋకారముతో యతివెల్లును. ఋత్వ సామ్యవళితో, ఇ ఈ ఎ ఏ ల ప్రసక్తి లేదు. ఇంతేకాక ఋత్వసంబంధవళితో పఠే ఋత్వ సామ్యవళితో ఋకారము విడిగా పదాదివర్ణమై ఉండదు. 'ఋభునదీనుతుండు కృష్ణునేసె' అనుచో పదాది ఋకారము 'కృ' లోని ఋకారముతో యతివైత్రి చేందుచున్నది. ఇది ఋత్వసంబంధవళి. 'స్థితన భవదసి ననిఁడెగి కృష్ణురాయ' అనుచో, ఋకారముపదాది వర్ణముగా లేదు. పకారముపై నట్రసుడి రూపమున నిల్చిఉన్నది. ఇట్టి భేదములుండుటచే ఋత్వసామ్యవళి వేరే ఉండవలెను.

(iii) స్వర ప్రధానవళి -

లుప్తవిసర్గక స్వరవళి:-

'అంబుదశ్యామ తనకింక రోహ మనగ' అను నది లుప్తవిసర్గక స్వరవళికి లక్ష్యము. ఇటు,

కింకరః + అహం; అని విడదీసి, అకారముతో యతి కూర్చినట్లు చెప్పవచ్చును గాన దీనిని స్వరప్రధానవళి అనవచ్చునని తోచును. ఈ దృష్టితో ఇది అనవశ్యక మనిపించును, కాని స్వరప్రధానవళితో చేరు సంధుల లక్షణము వేరు. 'పదాంత గతాక్షరములతోఁ జై శబ్దములకు మొదలఁ గలుగు నచ్చుల కప్పలి స్వరములే నిలుచు' అని అప్పకవి చెప్పినాడు. 'అతుల గుణధామ భాను వంశాద్వి సోమ, ఇన తనూభవ మిత్ర లంకేశ జైత్ర, ఉరు గుణ కలావ శకలికృతోగ్ర చాప' అన్నవి ఉదాహరింపబడెను. మొదటిపాదములో, వంశ-+అద్వి 'అని విడదీసి అకారముతో యతి కూర్చబడెను. ఇటు పూర్వపరస్వరములకు నవర్గ దీర్ఘ మేకాదేశమయినది—పరస్వరముగు అకారమునకు, ఏకాదేశమయిన 'అ'కు యతిమైత్రి కలదు గనుక సంధి విడదీసి పరస్వరముతో యతివేయుట చెల్లెను. రెండవ పదములో, లంకా-+రశః, అని విడదీసి ఇకారముతో యతి వేయబడెను. ఇటు, ఏకాదేశమయిన ఏకారమునకు పరస్వరముగు ఇకారమునకు యతిమైత్రి కలదు. కాన ఇది సరిపడెను. మూడవపాదమున, కృత-+ఉగ్ర, అని విడదీసి ఉకారముతో యతి కలదు. ఏకాదేశమయిన, ఓకు ఉకారమునకు యతికలదు. కాన ఇదియు చెల్లును. తెలుగు సంధులలో పూర్వ పర స్వరములకు పరస్వరము ఏకాదేశమగును గాన సంధి విడదీసి పరస్వరముతో కూర్చుట యీ యతికిందికి వచ్చును. ఇట్లు పరస్వరములకు అదేశములకు యతివైత్రి ఉన్న స్థలములే ఈ స్వరప్రధానవళికి ఉదాహరణములగును. యజాదేశసంధితో పరస్వరము యథాప్రకారముగానే నిలుచును గనుక ఇది స్వరప్రధానవళికి సంబంధించును. విసర్గ సంధితో ఈ లక్షణములు కనబడవు. కింకరో + అహమ్, అని ఉండగా అకారము లోపించి, కింకరో హమ్—అగును. లోపించిన అకారమును పురస్కరించుకొని యతివేయుట దీనిలో విశేషము. కావున ఇది వేరే ఉండవలెను.

(iv) స్వర ప్రధానవళి-వృద్ధివళి:-

స్వరప్రధానవళికి చెందిన సంధుల ధర్మములు వృద్ధి సంధితో కనబడవు. అకారమునకు ఏకారము

పరమగునపుడు ఐకారము, ఓకారము పరమైనప్పుడు, ఔకారము వృద్ధిసంధిలో ఏకాదేశములగును. ఏకి, ఐతోను; ఓకు, ఔతోను యతిమైత్రిలేదు. స్వర ప్రధానవళికి చెందిన సంధులలో ఇట్లు కాదు. అదేశ స్వరములకు, పరస్వరములకు యతిమైత్రి ఉండును. వృద్ధివళిలో పరస్వరములగు ఏ ఓ లకు, ఏకాదేశము లైన ఐ ఔ లకు యతిమైత్రి వేయవచ్చును. కావున ఇది వేరుగా చెప్పటం యుక్తమే.

(V) స్వరప్రధానవళి - స్వరమైత్రివళి -

స్వరప్రధానవళి అక్కరలేదనియు, దీనిని స్వర మైత్రివళిలో అంతర్భాగము చేయవచ్చుననియు అందురు. కాని స్వరమైత్రివళి వినంధిస్తలములకు చెందినది. స్వరప్రధానవళి స్వరసంధికి చెందినది. ఇందు స్వరమైత్రి సంధిగతిమై ఉండును. కాన స్వరప్రధాన వళి విడిగా ఉండవలెను.

(VI) ప్రాసయతి:-

ప్రాసయతి అనగా ప్రాసరూపమున వేయుయతి అని భావము. ప్రాసమనగానే పాద ద్విత్వియాక్షరములే స్ఫురించును. పాదమధ్యమున, ప్రాస వేయవచ్చుననుట గజిబిటికి కారణమగును. కావున దీనిని ప్రాసయతి అను పేర యతిభేదముగా గణించుట యుక్తమని అప్పకవి అభిప్రాయము.

ఇక ఎట్టి యతిభేదముల ననావశ్యకము లన

వలెను? అన్నది ప్రశ్నే. యతిమైత్రి చెల్లని సందర్భ ములను యతిభేదములుగా నిరూపించుట అనావశ్యక మని చెప్పవచ్చును. ఈ పక్షమున, ఏకతరయతి, ప్రత్యేకయతి, భిన్నయతి, అనువానిని యతిభేదములన నక్కరలేదు. రేఫము రేఫముతోను, శకటరేఫము శకట రేఫముతోను, యతి చెల్లుట ఏకతరయతి. నిజమున కిది ప్రాణియతితోనే గౌరవమగును. రేఫ, టకారములకు యతిమైత్రి కాదని నిషేధించవలసిఉండగా, ఈ యతి భేదము చెప్పబడినది. పూర్వలాక్షణికుల ఎక్కటి యతిని దృష్టితో పెట్టుకొని అప్పకవి గీనిని చెప్పెను. అది అవి శబ్దముల అత్తునకు వృత్తిని లోపము కలిగి నప్పుడు లోపించిన అత్తుతో యతివేయరాదని చెప్పి నచో ప్రత్యేకయతి అక్కరలేదు. ఇంచుక్కునకు విడ దీసి యతి వేయరాదని చెప్పినచో భిన్నయతి అవసరము లేదు. కాని ఈ అశయములు మరుగుపడక ప్రస్ఫుట ముగా ఉండుటకు అప్పకవి వీటిని యతిభేదముల రూపమున ఉపదేశించినాడు. ఏకతర యతికిని భిన్న యతికిని విరుద్ధములగు ప్రయోగములును కలవు. కావున అవి ఎట్లును త్యాజ్యము లసక తప్పదు.

పై పరిశీలనమునుబట్టి ఏకతరయతి, ప్రత్యేక యతి, భిన్నయతి, అను మూడును అనావశ్యకము లనియు, తన అభిప్రాయములు ప్రస్ఫుటముగా దీపించ వలెనను తాత్పర్యముతో అప్పకవి వీటిని యతిభేద ములుగా నిరూపించెననియు చెప్పవచ్చును.

నెల్లూరులో పెన్న ఒడ్డున

హరిహర నాథాలయము ఉండినదా?

శ్రీ) మరుపూరు కోదండరామరెడ్డి

క్రిష్టిబహ్మ తిక్కన సోమయాజి కాలంనాటికి, నెల్లూరులని పిలువబడే సింహపురమున, పినాకినీ నదీతటాన, హరిహరనాథదేవాలయం ఒకటి ఉండి నట్లును, అందు తిక్కన కూర్చుండి, భారతమును తెనిగించినట్లును పుక్కిటిపురాణంగాపుట్టి చరిత్రాంశంగా ప్రబలిపోయిఉన్నది. ఈ గలగలుపువేల్పుగుడి, ఇప్పటి తల్పగిరిరంగనాథస్వామివారి ఆలయమునకు పరమట, పెన్న ఉత్తరవాహినియై సారే దక్షిణపుకునిలో, అంచున ఉండినట్లు, అది వెల్లువకు కొట్టుకొని పోయినట్లు నోటిమాటగా చెప్పకొనబడుచున్నది. బయటివారివలెనే, నెల్లూరువారిలోగూడ యీ కథను నమ్మేవాళ్లు చాలామంది ఉన్నారు.

కాని, ఇట్టి ఆలయము ఉండలేదని చరిత్ర, భాగోళము చెప్పుచున్నవి—

మొల్ల అన్నదమ్ముడు—గురునాథుడు, వ్యాసునికి గణేశునివలెనే 'స్టెన్ గ్రాఫర్'గా తిక్కనకు పని చేసినాడనిగూడ ఒక కథ! గణేశుని సంగతి సంస్కృత భారతంలోవలెనే తెమగుభారతంలోగూడ లేనట్లే గురునాథునికథగూడ యథార్థానికి చాలాదూరం. మొల్లకాలము, జన్మస్థలం—(నేటి ఆత్మకూరు) తిక్కనకు చాలాదూరమైనవే!

సింహపురం

(క్రీస్తుశకం 2—3 శతాబ్దాలలో, పల్లవరాజు త్రిలోచనునికాలంలో సింహపురానికి గడ్డెత్తబడినది. పల్లవులకు 'సింహ'అనేది బిరుదనామము; దానినిబడి

సింహపురమైనది. విక్రమపదం బిరుదంగా చేర్చబడినది. ఈ త్రిలోచనుడు ఆ పెద్ద కరికాలచోళునికి నమకాలీనుడని, ఎదిరిఉద్దిఅనిగూడ చెప్పుతారు. ఈ పల్లవరాజుకు కాడువెట్టుముక్కంటి అనిగూడ పేరు... కాడులంటే అడవి, దానిని వెట్టు—సరికినవాడని అర్థం. ఈయన దండకారణ్యమును సరికించి కంచి దాక జనపదాల నిర్మించినాడట.

నెల్లూరు

ఈ పట్టణానికి నెల్లూరు అనేది—పడ్లు ఎక్కువగా పండించినందున తమిళులు పెట్టినపేరు. మన హిందూదేశమునేది పారశీకులు చేసిన నామకరణంగా! సింధు ఆవలివారు పిందువులైనారు. వారి భాషలో 'స'ను 'హ'గా వలుకుతారు. అసురులు అహురులైనారు. నెల్లూరు అనేపేరు కపిసార్వభౌముడు శ్రీనాథుని కాలానికిముందే వాడుకలోకి వచ్చిఉండినది.

నెల్లూరు ఒక అంతర్వేది

ఇప్పటి సంతపేటరేవు హరిహరనాథాలయం ఉండిన చోటని వీరనుకొనేది. కాని, పెన్ననది పూర్వం ఇక్కడనే ఇంకొకపాయగ చీలి, చిత్రకూటం—ఇసుక డొంక—జేమ్సుగర్డన్—ఉదయగిరివారి తోట (ఇప్పటి లక్ష్మీపురం) నవలాకుతోటల (తొమ్మిదిలక్షల ఫల వృక్షాలను యిచట నెల్లూరు, సర్వేపల్లి నవాబులు పెంచినారట) మీదుగా తూర్పుగా పారి, కొత్తూరు, ఇందుకూరుసేట మడుగులై, క్రింద మొత్తలు అనే

నెల్లూరులో పెన్నుబడ్డన హరిహర నాథాలయము ఉండినదా ?

కూడలిచోట ఉత్తరముఖమై, ఊటుకూరు దగ్గర మొదటి పినాకినీ శాఖలోగలసి, సముద్రంలో సంగమించినది. దీనికి భౌగోళికాధారాలున్నవి. ఈ ఏటిపాయ, పేరుకొనిపోతూవచ్చి ఎప్పుడు పూర్తిగా పూడిపోయిందో చెప్పలేకున్నారు. ఈ పూడిపోయిన శాఖను వృద్ధ పినాకిని అని అంటూ, నేటికీ పెద్దకారువారు ఆనవాలు చూపుతూవుంటారు. మొన్న మొన్నటివరకు ఇందు కూరుపేట మడుగులు పిల్లనయ్యద్రాలవలె ఉండేవి.

హరిహరనాథ దేవాలయం నెల్లూరులో ఉండినట్లు ప్రాచీన శాసనాలలో కాస్త పాలుకురగాడ కనిపించదు.

పూర్వం పెన్ను—ఇప్పటి రంగనాయకుల గుడికి పరమట, ఎగుదలలో రెండుగా చీలి యీ ప్రదేశాన్నింతా ఒక అంతర్వేదిగా (Doab—దో అవ్=రెండు నీళ్లపాయలు) వేసిఉండినట్లు కనబడుచున్నది. శయన నారాయణస్వామిలు వెలసిఉన్న శ్రీరంగం, శ్రీరంగవట్నం మొదలైనవన్నీ ఇట్టి ఏటిపాయల నడిబొడ్డుననే ఉన్నవి. జక్కన విక్రమార్కచరిత్ర, ఒక కథా సందర్భమున యీ దోఅబును వర్ణించి, విసికిడిగా సాగివచ్చే ఒక భౌగోళికాంశమును స్థిరీకరిస్తున్నది. జక్కన క్రీ. శ. 1410 ప్రాంతంవాడు. రాయుని తాత... పెద్దయామాత్యుని కాలంనుండి (1279) యీ కవి వంశానికి నెల్లూరులో సంబంధమున్నది. తిక్కభూపతి మనుమసిద్దికొడుకు. రెండవ తిక్కరాజు జక్కనకవి తాతను ఆదరించి ఉండినాడు. మల్లినాథ సూరి యీ ఆదనసనే సంస్కృతగ్రంథ వ్యాఖ్యానములు వ్రాయుచుండినాడు. జక్కన, కవిసార్వభౌమ శ్రీనాథుని సమకాలీనుడు.

విక్రమార్కచరిత్రకథ

విక్రమార్కచరిత్రలో, ఒక నెల్లూరు నెల జాణ కథను వ్రాయుచు (ఆశ్వాసం 7; పద్యాలు 132, 133, 134) స్త్రీలు పాపములకు ఆకరములనుటకు ఒక కీరముచెప్పిన కథాఘట్టము:—

‘.....సముద్ర సౌధాగ్రతల సమగ్ర శాతకుంభ మహాకుంభ జాతగుంభి తోరురత్న విమాత్న శృంగరమగు సిరుల నొప్పారు విక్రమసింహపురము’

దానిని పాలించే ప్రతాపమకుటుడనే

‘... ..రాజేంద్రునినందన, యారాధ సృర వికార యౌవనలక్ష్మీ గౌరవనిధి, సకలకళాపారీణ, విలాసవతి’.

జెను! నెలజాణే !

ఈ తండ్రి, పాటలీపుత్రపురాజైన సుధర్ముని పిలిపించి, తన కూతురునిచ్చి పెండ్లిచేసినాడు. ఆమె ఒకనాడు చెలులతోగూడి, అంగజారాధన చేయుచు, కీలుమొగిచి ‘జలపక్షిపక్ష్యపటాని సంఘన్నకుం బెన్నకున్’ జయకార మొనరించెను. అప్పుడు ఏరు పెద్దమడుగులతో నిండియుండినట్లున్నది. ఇవట—

‘అమృతసాగరవిభుని య్భాండగలక్ష్మి

ఇందుధరునిల్లు పుట్టిన యిల్లు గగ

నెగడెడు పినాకినీ తటిసి నధూటి

పట్టణాంతర సీమ జూపట్టుటయును...’

అని వర్ణించినాడు— జక్కన. నదులు గురులు మార్పుట, అంతర్వాహినులగుట మనం ఎరిగిన సంగతేగదా! ఈ పెన్న దక్షిణపుపాయ క్రమేణా పూడిపోయినది. ఈ పాతపాయనే వృద్ధపినాకిని అంటారు. దీని గతినీ పైన చెప్పుకొన్నానుగదా.

తిక్కన మాట

ఇంతెందుకు? తిక్కన సోమయాజియే—‘ఏను విన్నవంబుసేయు తెలుంగుగా నంతఃసన్నిధిని గలిగించు కొని, యిమ్మహాకావ్యంబు నర్థంబు సంగతంబు చేసెద (నిరాల— 1:37) అని చెప్పుచుండ, గుడిలో కూర్చుండపెట్టనలసినపని మనకెందుకు? రాజభవన సదృశమైన, తన సొంతయింటనే ఆ మహోజ్జ్వల కృతిని నిర్మించినాడు—ఆ కవిబ్రహ్మ. ఇట్లే బమ్మెర పోతనగూడ ‘రాముని సన్నిధానమును సంగల్పించుకొని’

భాగవతమును వ్రాసినట్లు చెప్పుకొనిఉన్నాడు. 'హరి హరనాథ సర్వభువనార్చిత నన్ దయజూడు మెప్పుడున్' అని స్థానికసీమలకు అతీతుడుగానే తిక్కన చెప్పుచున్నాడు.

'శిష్యుడాటితే పెరుమాళ్లసేవ' అన్న చాటవ ప్రకారంగాగూడ, దేవాలయం చేరాలంటే అన్ని ప్రక్కలా సీళ్లుండినట్లు గుర్తింపజేస్తున్నది.

పల్లికొండు పెరుమాళ్లు

అప్పుడు, యీ దివిగడ్డ పరమటి అంచున నేటి తల్పగిరి రంగనాథాలయం, క్రీ. శ. ఆరవ శతాబ్దంలో నిర్మింపబడినది. ఈ స్వామి పరమటి మొగము పెట్టుకొని పవ్వళించిఉన్నాడు. ఆగమశాస్త్ర ప్రకారం ధ్యజస్తంభం అదీ ఉన్నది. పూర్వం కోవెలకు దారి ఆ పరమటితట్టుగానే ఉండిఉండాలి. ఇప్పుడు గలిగోపురం తూర్పున—స్వామికి పుష్కభాగంలోఉన్నది. కుళోత్తుంగవోళుడు — రాజేంద్ర నామాంచరుడు— రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుడు, 12 వ శతాబ్దంలో ఆలయానికి ప్రాకారాలు కట్టించినాడు. ఆనాడు యీ రంగనాయకులపేట ప్రాంతానికి చిత్తరిమేల్ విల్లగర్

(శ్రీవైకుంఠము) అని, దేవాలయ ప్రాంగణానికి తిరుప్పాలకడలి (శ్రీ క్షీరసాగరము) అని పేర్లుండినవి. స్వామి పల్లికొండు పెరుమాళ్లు (శయన నారాయణుడు). జటావర్మ సుందరపాండ్యుడు మనుమసిద్ధిని ముత్తుకూరు యుద్ధంలో ఓడించి, యీ ఆలయ మండపంలో వీరాభిషేకం చేయించుకొనినాడు. నెల్లూరు చెరువు, మూలస్థానేశ్వరస్వామి దేవాలయం, కాకతి గణపతి దేవుని నిర్మాణములు.

గోలుకొండ, ఆర్కాటు నవాబుల పాలనలో దేవాలయం పాడుబడింది. పునర్నిర్మాణ ప్రయత్నంలో ద్రావిడపదం—పల్లికొండు—కొండగా మార్చబడి, తల్పగిరి రంగనాథస్వామి అయినాడు. మూలవిరాట్టు సైకతమూర్తి—అంటే, ఇటుకలతో నిర్మింపబడినది. శ్రీరంగం, విరుపళ్లూరు దైవములుగూడ ఇంతే.

హరిహరనాథ పూజాక్రమము

ఈ జమిలివేల్పు పూజాప్రకారం బాదామిలో మొలకెత్తి, నెల్లూరు మండల ఉదయగిరి సమీపము నందలి భైరవునికొనలో లీగలుపెరినది. తిక్కన ఈ స్వామినే అర్చించినాడు. ఆవల నాచన సోమనాథులు గూడ యీ త్రోవనే నడచినాడు.

బొమ్మ - బొరుసు

శ్రీ శివల జగన్నాథరావు

బిద్దకంగా దుప్పటిని పక్కకి తప్పించి అప్పారావు నిద్రలేచేసరికి, ఎదురుగా గూట్లోవున్న వాచీ ఆరూ పదినిమిషాలు చూపించింది. హడావిడిగా దుప్పటి మడతబెట్టాడు. సింహాచలం అంతకుముందే లేచి నట్టున్నాడు. వీధికుళాయి దగ్గర పళ్లెతోమఃకుని, స్నానంచేశాడు. షాపులోకివచ్చి, బల్లసారుగులోంచి రెండు వూదొత్తులు తీసి, వెంకటవణమూర్తి పటం దగ్గర అగ్గిపుల్లతో అవి వెలిగించి, పటం చుట్టూ తిప్పి, అక్కడ కన్నంలో గుచ్చాడు. ఈ రోపం అప్పారావు గబగబా మొహం కడుక్కునచ్చి, మూలనున్న చీపురు తీసుకుని అగ్గి నాలుగు మూలలూ తుడిచాడు. అప్పారావు ఒకసారి బస్టాండు కేసిచూసి, గోడకాన్చివున్న బల్లమీంచి చిన్నగిన్నె తీసుకుని, కుళాయిదగ్గర పెద్దకుండతో పట్టితెచ్చిన నీళ్లలోంచి కొంచెంనీళ్లు తీసుకుని, గూట్లోంచి వసుపు పొట్లంతీసి, కాస్త వసుపు నీళ్లలో కలిపి షాపులో దేవుళ్ల పటాలమీదా, వస్తువులమీదా, నేల మీదా చిలకరించాడు. సింహాచలం ద్వారంగుండా బస్టాండువేపు తదేకంగా చూట్టం గమనించి, అటు చూసి, ఈ రోపున ఎవరో రాగా, కూచోచుని ఓ కుర్చీ దులిపి చూపాడు. జేబులోంచి దువ్వెన తీసుకుని, నీళ్లతో తడుపుకున్న జాతుని నీటుగా దువ్వెకుని, కాస్త పొడవు మొహానికి రాసుకున్నాడు. వారపత్రికలో సినిమాబొమ్మలు శ్రద్ధగాచూస్తున్న ఆసామీ, అప్పారావు 'రెండి, సార్' అనగానే రాచతీవితోలేచి, సింహా సనాన్ని అధిష్టించినంత దర్పంతో (రివాల్వింగ్చైర్) తిరుగుడు కుర్చీలో కూచున్నాడు. అప్పారావు ఫ్రెష్గా వున్న దుప్పటిగుడ్డ ఆసామీ మెడమీంచి చుట్టూ తిప్పకట్టి, కత్తెరా, దువ్వెనా తీసుకున్నాడు. ఈరోపం మరో ఆసామీ, ఇంకో ఆసామీ వచ్చారు. తురకర్మ

కోసం కాకుండా కేవలం కబుర్లకోసమేవచ్చిన ఒకాయనతో 'కబుర్లు' మొదలయ్యాయి.

వాళ్లిద్దర్లో సింహాచలం పెద్దవాడు. ఎనిమిదో క్లాసుచదివి, ఆపైన చదవడానికి విసుగేసి, అప్పుడు తండ్రి చనిపోతూ లవ్వగించిన షాపుని తన స్వంతతెలివితో వృద్ధిచేశాడు. బాక్లైట్లు - రేడియో - మరెండు తిరుగుడు కుర్చీలు - కొత్త సామానా... అభివృద్ధికి నిదర్శనాలు. అంతవక్కువగాలేని దేవుళ్ల పటాలు - వాటికి రెండు మాత్రమే గుచ్చిన వూదొత్తులూ మోడ్రన్భక్తికి నిదర్శనాలు. బల్ల మీద కొనిపించే దీప, వార పత్రికలు రెండు కాల క్షేపానికి, వచ్చిన బేరగాళ్లని పట్టినిలపటానికి గల ఆకర్షణీయ సాధనాలు. ఎడతెరిపిలేకుండా సాగే కబుర్లు నందడినీ, చురుకుదనాన్నీ ద్యోతకంచేసే వ్యాపార రహస్యాలు.....

ఒకసారి బస్టాండువేపుచూసి, నిన్ననే విడుదలైన తన అభిమాన నటుడి సినిమా ఎలావుందో చెప్పసాగాడు సింహాచలం.

'రెండోఆట కేశేను. సెట్టింగులు గొప్పగా వున్నాయి గురూ! డయిలాగులు మోతనుకో! ఇంక... ఆడి యాక్షన్లంటావా? తినేసేడు పిచ్చర్ని...'

'నువ్వేమంటే అను గురూ...మిగతా యెన్ని బాగున్నా పిచ్చరికి కత ముఖ్యం. ఇందలో 'కత' నేడు. పాటల్పరేసరి...' అన్నాడు కబుర్లకొచ్చిన కాకిషర్లు సైదులు.

'అవితే ఎన్ని వోరా లాడుద్దంటావ్?'

'వోరలా? హేహే.....వోరం రోజు లాడితే మాడ్దారి'

ఇంతలో గడ్డం గియించుకుంటున్న ఆసామి ఆ పిక్కర్లో హీరోగురించి కలుగజేసుకున్నాడు. సింహచేలం ఆయనకేం జవాబు చెప్పలేదు. నవ్వి వూరుకున్నాడు. తన కిష్టమయిన హీరో ఆయనకి ఇష్టం పుండక పోవచ్చు. ఇక్కడవున్న వాళ్ళల్లో కూడా ఆ హీరో కిట్టక పోయింటే—తనిష్టం వూ సలావుంచి—వచ్చే వీళ్ళ బేరాలు పోతాయి! అందుకని 'అవునూ' ఒడ్డు. 'కాదూ' ఒడ్డు!...జవాబుచెప్పని సింహచేలం నవ్వులో అంత అర్థంవుంది!

అప్పారావు అన్నదగ్గరగా వెళ్లి ఏదో చెప్పాడు. ఇద్దరూ బస్టాండుకేసి రెండుక్షణాలు సాలోచనగా చూశారు, కనుబొమలు ముడివేసి.

కబుర్లు నిక్కడెక్కడికీ మలుపులు తిరిగాయి,

ధరలు— యుద్ధం— ఎన్నికలు— ఓట్లు ———

వీధికుళాయి దబదబ నీళ్ళచెప్పుడు — బిందెల మోత—గోడ కమర్చిన అద్దంలో రోడ్డుమీద ఆయా సంగా ఆగిన బస్సు—బిల బిలా మనుషులు— 'ధబ్! ధబ్!' బస్సుమీద కొట్టిన శబ్దం—'రాయిట్' కండక్టరు అరుపులు! బస్సు వెళ్ళింది, గంపెడు డుమ్ము అక్కడవున్నవాళ్ళ మొహాన్నకొట్టి.

సింహచేలం గడ్డంగీసిన మకిలి మోచేతికి రాచుకుని అవతలికి చూశాడు. బస్టాండులో ముసలమ్మింకా చిరుగులపాతలో ముడుచుకు పడుకునేవుంది. దానికి నూరేళ్ళు ఎప్పుడో నిండిపోయింటాయని సింహచేలం అనుకుంటాడు. ఎముకలూ, వాటికి అంటుకున్న, అంటుకోకా నేలాదుతున్న త్వక్తూ తప్ప దానిఒంటలో ఇంకేం మిగలేదు. నెత్తురూ, మాంసం, వయస్సూ, పరువం అన్నీ ఎప్పుడో కాలం తీసేసు కుంది. ప్రాణం ఒక్కటే తీసుకుందికి భగవంతుడు ఎదురు చూస్తున్నాడు. బస్టాండులో ఓ స్తంభందగ్గర పెద్ద గిడుగు (తాటాకు గొడుగు) నేల్ని పాతి, దాని నీడలో—తన గూడుని ఏర్పాటు చేసుకుంది, ముసలమ్మ. అది కన్నం కట్టక్కర్లేని సామంతరాజ్యం! అద్దె చెల్లించ నవ సరంలేని నివాసం! ఏనా, మరి! ఇంతవరకు ఎవరూ దాన్ని ఆజాగాకి అద్దె, పన్ను వగయిరాలు అడగలేదు!

ఓ గోనెపట్నా—చిరుగుల దుప్పటి—మూటగా కట్టిన పాతకోకరెండు — డాల్డాడబ్బా — పింగణి ప్లేటు—ధృఢంగావున్న క్రా — చుట్టూపక్కల ఇళ్ళకి వెళ్లి గంజి, అన్నం అదీ అడుక్కు తెచ్చుకుంటుంది. గోనెపట్నామీద కూచుని బస్టాండులో చేరినవాళ్ళని అడుక్కుంటుంది. సెలూను సింహచేలం, అప్పారావు లకే కాదు; కాకాహోటేలు సర్వరు పాపారావుకి ముసలమ్మంటే జాతే! అభిమానం! అది ఎప్పుడైనా మూలిగి పడుకుంటే దాని వేళలు కనిపెట్టి, తాగడానికో, తినడానికో 'ఇంత' తెచ్చిచ్చి, అది అడుక్కున్న డబ్బులు పట్టుకుపోతారు. ఒకవేళ పాపారావు పలక్కు పోతే సెలూను అన్నదమ్ములు సాయపడతారు.

'రోజూ తెల్లారుతూనే లేస్తుంది. చలి ఎక్కువగావుంటే కొంచెం ఆలస్యంగా లేస్తుంది. అంతేగాని ఇంతసేపు ఎప్పుడూ లేవకండా పుండలేదే!'—అనుకున్నాడు, సింహచేలం ఆశ్చర్యంగా. 'ముసిలి ముండగదా. ఒంటలో నలతిగా వుండేదే!?' నిస్సలా ఇవాళ వాయసులో వున్నోళ్ళే వుండరు. అలాంటిది...' అనుకున్నాడు.

అతని నోటివెంట నిట్టూర్పు వెలువడింది.

ఒకేచోట వుంటూ, రోజూ మొహాలు చూసుకునే మనుషులమధ్య ఇష్టం, మమకారం లాంటి అనుబంధాలు చోటు చేసుకోవడానికి, వాళ్ళనడుమ రక్తసంబంధాలే వుండక్కర్లేదు. బాంధవ్యం నెలకొనవక్కర్లేదు.

సెలూనోకి ఎవరెవరో వస్తున్నారు. వెళుతున్నారు. కబుర్లు సాగుతూనే వున్నాయి. రోడ్డుమీద బస్సులు ఆగుతున్నాయి. వెళుతున్నాయి. ఎండ ఎక్కువైంది. కుళాయి ■ ట్రెయ్యటానికి సిద్ధంగా వుంది. ముసలమ్మ ముడుచుకు పడుకునే వుంది.

నిన్న ముసలమ్మ కొడుకు వచ్చాడు. రూపాయో అర్థో ఇవ్వబోతే వద్దంది. తీసుకోమ్మని బతిమిలాడేడు. తీసుకోనని మొరాయించింది. తినడానికి హోటల్నించి ఏవో తెచ్చాడు. ముసలమ్మ తీసుకోలేదు.

ఈ భాగోతం ఎప్పుడూ సాగుతున్నదే. అడుక్కు నయనా తింటుందిగాని కొడుకుని మాత్రం అడగదు! అడక్కండా వాడిచ్చినా వుచ్చుకో దేదీని! ఇంటికి

రమ్మంటే ఏదో తిట్టి 'అపూసెత్తిక' అంది! కాకా హోటలు ప్రావయిటరూ, హెయిర్ కట్టింగ్ సెలూను సింహచెలం, కావిళ్ళ మోసే గవరయ్యా, ఇంకా మిషనుకుట్టే రాఫువులూ అంతా ముసలమ్మని కొడుకువెంట వెళ్లిపోమ్మన్నారు.

ముసలమ్మ కొడుకు అప్పలూరి ఏదో ఆసీసులో బంట్లోతుగా పనిచేస్తున్నాడు. ముసలమ్మకి అప్పలూరి ఒక్కడే సంతానం. అంట్లుతోమీ, నీళ్ళు మోసే ఒంట్లో వోపిక పుడిగేవరకూ, అప్పలూరికి ఒక వయసు వచ్చేదాకా ముసలమ్మ వాణ్ణి కష్టపడి, అపురూపంగా పెంచింది. చదువు బాగా చెప్పిద్దామనుకుంది గాని వాడికి ఎనిమిదోక్లాసుకిమించి చదువబల్లేదు. ముసలమ్మ ఒంట్లో జపసత్వం లుడిగిపోయేయి. చదివి గుమాస్తా పుద్యోగం గౌరవంగా చేస్తాడనుకుంటే అప్పలూరి బంట్లోతువని సంపాదించి అందులో స్థిరపడిపోవడం ముసలమ్మకి ఎల్లటికీ పాకయింది. ఆ తరవాత అప్పలూరి పెళ్లి విషయంలోనూ తల్లి అభిప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించాడు. తల్లి చెప్పిన పిల్లనికాకండా తమ జాతితప్పిన పిల్లని తనిష్టంమీద కట్టుకున్నాడు. అప్పుడే ముసలమ్మ కొడుకుతో పెద్ద తగాయిదాపడి విడిపోయింది. 'అడుక్కు తింటానుగాని, నీ దగ్గరవుండను. నీచేతి నీళ్ళకూడా తాగను' అంది వచ్చేస్తా! ఇప్పటికీ ఆమాట మీదేవుంది! ఈకథ చుట్టపక్క లందరికీ చెప్పి కొడుకునీ, కోడల్నీ వెయ్యి శాపనార్థాలుపెట్టి తిడుతుంది! అప్పలూరి వచ్చివెళ్ళినాడు మరి తిడుతుంది!

'ముసలిముండాకూతురి కెంత పట్టదల? ఎంతవగ!' అని అంతా ఆశ్చర్యంగా చెప్పుకుంటారు.

అప్పలూరి ఓరోజువచ్చి ఆత్రంగా తనకీ కూతురు పుట్టిందని, చూడ్డానికి రమ్మని చెప్పాడు. ముసలమ్మ—'కూతురుపుడితే నాకుచెప్పడం ఎందుకు? పెళ్లి చేసుకుంటే పిల్లలు పుట్టరా. అదో విడ్డూరంనా?' అంది. అప్పలూరి హతాశుడయ్యాడు. వాడికి చాలాకోపం వచ్చింది. 'ఛన్! నీకు చెప్పడం నాది బుద్ధితక్కువే' అని వెళ్లిపోయాడు. ఆ తరవాత వారం రోజుల్లాకా ముసలమ్మ అక్కడందర్నీ 'నూడండి బాబుల్లా రా...అడే దిక్కుమాలిందానికో' పిల్లనికంటే

నానెళ్ళి సూడాలంట. నాకేం పట్టింది? నానేం ఎల్లను. సూణ్ణ' అంది.

'చూడకపోతే మానెయ్యిగాని ఇంక పూరుకో! వాడిపూను అక్కర్లేదంటూ అదేపనిగా వల్లిస్తానేం?' అన్నాడు కాకాహోటలు ప్రావయిటరు నవ్వుతూ.

'మామ్మా...నిన్న నేను అటువక్క వెళ్ళాను. నీ మనవరాల్ని చూసేను. అచ్చం నీవోలికే అనుకో! ఆముక్కు, చెవులూ అంతా సున్నే' అని చెప్పి పకవకా నవ్వాడు సెలూను అప్పిరాపు.

ముసలమ్మ మాట్లాడలేదు. అప్పట్నుంచి తనలో ఏదో గొణుక్కడం తప్పించి ఎవరితో కొడుకు పూసెత్తడం మానేసింది. ఇది జరిగి ఆరుమాసాలయింది. రోజులు వెళుతున్నాయి ఎండ వస్తోంది. చల్లబడుతోంది. వాన కురుస్తోంది లగులోంది. వలివేస్తోంది. పోలోంది. రోడ్డుపక్కన—బస్టాండులో ఆ తాటాకు గిడుగునీడలో—ముసలమ్మ అడుక్కు తింటూనే వుంది. అడిగినాకూడ ఇప్పుడు తన కథ ఎవరితో చెప్పడంలేదు!

సింహచెలం తదితరులు ముసలమ్మ మూగ తనానికి ఏవేవో కారణాలు పూహించుకుని చెప్పుకుని, యాతన పడుతున్నారు.

మానవ న్యభావం చిత్రంగా వుంటుంది! ఒక చెడ్డవాడిలో హఠాత్తుగా మంచి చూస్తే ఎలా సపరితంగా, అసహజంగా అనిసిస్తుందో—రోజూ కనిపించే వ్యక్తి కనిసించకుండా పోతే ఎలావుంటుందో—బడ బడా వాగేమిసిషి పున్నట్టుండి మూగబోతే అలాగే అసహజంగా, ఆశ్చర్యంగా అనిసిస్తుంది. కారణం వెదకాలనిపిస్తుంది. కుతూహలం చెలరేగుతుంది. ఈ పరిణామాలికీకూడా ఆ మనుషులమధ్య అనుబంధాలు వుండి తీరక్కర్లేదు.

చాలా రోజులికీ—నిన్న అప్పలూరివచ్చి, తల్లి యోగక్షేమాలు విచారించి, ఇంటికిరమ్మని అడిగి, 'రాన'నిపించుకుని, అందరితో ఆవైనం చెప్పుకుని వెళ్ళాడు. కొడుకు పున్నంతసేపు ముసలమ్మ వాడితో అప్యాయంగా మాట్లాడక పోయినా—వాడి మొహంలోకి దేన్నో వెదుకుతున్నట్టు చూస్తోనే వుంది. ఏదో చెప్పాలని, చెప్పలేని ఆరాటం, బాధ దాని బోసినోటి

కదలికల్లోనూ, చలించే ముడతల్లోనూ ద్యోతక మోతోనేవున్నాయి.

కొడుకు వెళ్ళిపోయేక, ముసలమ్మ ఎక్కడికో అడుగులో అడుగువేసుకుంటూ వెళ్ళి, చంకలో ఏదో మూటకట్టుకు రావడం నెలూనులోంచి సింహాచలం చూశాడు. 'అన్నంమూట కట్టుకురాదే!' అను కున్నాడు. తర్వాత తనవనిలో పడిపోయాడు.

* * *

వెళ్ళిపోయిన ఆసామీశిచ్చిన రూపాయి జేబులో వేసుకుని సింహాచలం బయటికి వెళ్ళాడు. నెమ్మదిగా ముసలమ్మ వడుక్కున్న చోటిని సమీపించేడు. ముఖం మీంచి మాసికలదుప్పటి కప్పుకుంది. దుప్పటి తీశాడు. కళ్ళు సగంతెరిచి వున్నాయి. వోరు వూర్తిగా తెరి చేసి వుంది. అంచేత ఆ జీవుడు నోట్లోంచిపోయిందో, కళ్ళలోంచి పోయిందో చెప్పడం కష్టం!

సింహాచలం ఎందుకో తుళ్ళిపడినట్లయి, ఒక డుగు వెనక్కివేసి తమ్ముణ్ణి పిలిచాడు. అప్పారావు

పాపారావుని లాక్కొచ్చాడు. వాడివెంట హోటలు ప్రావయిటరు, మిషనురాఘవులు ఇలా పదిమంది దాకా వచ్చారు.

ముసలమ్మ మరణం అసహజంకాదు. అది ఎప్పుడో ఓరోజిలా చెప్పా చెయ్యకండా పైకి వెళ్ళిపో తుందని వాళ్ళందరికీ తెలుసు. అయినా మళ్ళా ఏదో విస్తయం! కాస్సేపు విచారించి—కాస్సేపు దానిపంతం గురించి చెప్పుకుని — అప్పలూరిని పిలిచి చేయించే కర్మ గురించి తర్కించుతుంటే—సింహాచలం ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లయి—ముసలమ్మ నిన్న ఎక్కడికో వెళ్ళి కట్టుకువచ్చిన గుడ్డమూట విప్పాడు. అందులో ఒక లక్కకాయ — రెండు రబ్బరుబొమ్మలు — ఓ ప్లాస్టిక్ బూరా—కొన్ని చిల్లరడబ్బులు వున్నాయి.

సింహాచలం కళ్ళ పెద్దవిచేసి నవ్వుతూ అందరి వేపూ చూశాడు. అందరిలో ఇంచుమించు ఒకేభావం నిండింది. ■ భావానికి భాష్యం చెప్పడానికిమాత్రం అప్పుడు వాళ్ళదగ్గర భాష రెడిగాలేదు.

కాకతీయ మొదటి బేతరాజుయొక్క శనిగిరి శాసనము

శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మ శాస్త్రి

గడచిన నవంబరునెల భారతిలో కరీంనగరుజిల్లా యందలి శనిగిరి గ్రామ పరిసరములలో లభించిన మూడు కాకతీయ శాసనములు ప్రకటించబడినవి. అదే గ్రామ ప్రాంతములందు పరిశోధనలు జరుపగా మరి రెండు శిలాశాసనములు బయల్పడినవి. ఇవికూడ చాళుక్యసామంతులైన కాకతీయరాజులవే. ఇంద్రకటి మొదటి బేతరాజునకు చెందినది. రెండవది రెండవ ప్రోలరాజుది. ఈ శనిగిరి గ్రామ మొకప్పుడు సామంత కాకతీయుల యేలుబడిలో మన్నపల్లినాటికి పథాన నగర మని తోచును. గ్రామమునకు వెలువల జైననిగ్రామములు మలచబడియున్న గుట్ట కెదురుగా కొంది దూరములో మన్నమాగానియం దీ శాసనములలో నొకటి పైభాగముమాత్రము కానవచ్చును మిగిలిన శిలాస్తంభ మంతయు భూమిలో పూడియున్నది. తోగడ వర్షా కాలమందు పైరుకు నవ్వు పుగునను కారణమున దీని నప్పుడు వెలువరించక పైరుకోసిన తర్వాత త్రవ్వించి శాసనప్రతిరూపములు తీయవీలైనది.

శాసనమంతయు స్తంభమునకు మూడువైపుల 43 పంక్తులలో నుత్కర్షణమైయున్నది. అక్షరములు చెడకుండ బాగుగనే యున్నవి. శాసనభాష కన్నడము. శాసనాంతమున నొక సంస్కృతశ్లోకము కలదు. అక్షరములు పదునొకండవ శతాబ్దినాటి కన్నడలిపికి జేరినవి. పది-పదకొండు శతాబ్దాలలో గానవచ్చు చాళుక్యశాసనము లందలి లిపివిశేషములే యిందును కలవు.

శాసనము చాళుక్యరాజు ప్రశస్తితో ప్రారంభ మగును. సమస్త భువనాశ్రయ పృథ్వీనల్లభ పరమ భట్టారక సత్యాశ్రయకులతిలకాది బిరుదాంబితుడుగు శ్రీమత్తైళ్ళోక్యమల్లదేవుని విజయరాజ్యకాలములో

నతని పాదపద్మోపజీవియు మహాసామంతుడు నగు కాకతీయ బేతరసనియొక్క పెద్ద షా వైజరాజు కుమారుడు వారణయ్య శకవర్షము 973 నాటి విక్రతి సంవత్సరమునందలి యుత్తరాయణ సంక్రాంతి పర్వ కాల నిమిత్తమున నణగిరి గ్రామ మందున్న యుగ్ధమల్ల జినాలయమునకు జీర్ణోద్ధారణ మొనర్చి యచటి స్థానిక గావుణ్ణులగు ముప్పణయ్య, పున్నెరెడ్డిల యను మతిలో (నొక) రాటణము (వీతియు) దానమొనర్చె నని శాసనమునందున్న విషయము. లరువాత సంస్కృత శ్లోకములో (శాసనోక్త) దానమునకు హాని కలిగించు వారి నుద్వేషించి చెప్పబడు దూషణము కలదు. తుదిలో శాసనమును సేనబోవ జెక్కణమయ్య లిఖించె నని కలదు.

ఇందు చెప్పబడిన శకము 973 లో వచ్చు ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి క్రీ. శ. 1051 డిసెంబరు 25 వ తేదికి సరియగుచున్నది. చాళుక్య చక్రవర్తి యగు త్రైలోక్యమల్లడు కల్యాణనగరము నుండి తెలింగాణముతో గూడిన కర్ణాటదేశమును క్రీస్తుశకము 1042 నుండి 1068 వరకు పాలించిన మొదటి సోమేశ్వరుడు. ఇతనికి 'ఆచారమల్ల' యనెడి బిరుదముకూడ తరచు కానవచ్చును. ఇతని రాజ్యకాలము నకు చెందిన సామంతులలో కాకతీయ మొదటి బేతరాజుకడని చరిత్రకారులకు తెలియును. అతనిదిగా జెప్పబడు శాసనమెద్దియు నింతకుపూర్వము లభించకపోవుటచే ప్రస్తుత మిది యొక్కటయే యతని శాసనము. కాకతీయ శాసనములలోగూడ మాంగల్లు శాసనము తర్వాత నిదియే. ఇప్పటివరకు నితనినిగూర్చిన విషయ మంతయు నితరుల శాసనముల నుండియే గ్రహించ

బడు చుండెను. అనగా నీ మొదటి బేతరాజు త్రైలోక్య మల్లుని సామంతుడనెడి విషయముకూడ రూఢిగ తెలియదు ఆ యంశ మీ శాసనమునుబట్టి ధ్రువ పడుచున్నది. రెండవది యితను శకము 973 వరకు జీవించి యుండెనను విషయముకూడ దీనివలన రూఢి యగుచున్నది. ఇతని పుత్రుడుగు మొదటి ప్రౌల రాజుకు చెందిన శాసనము శకము 975 వ సంవత్సరము నాటిది యీ శనిగర గ్రామమందు దొరకినది.¹ ఈ రెండు శాసనములవలన అధికారము లండ్రి నుండి కొడుకునకు చెందుటలో గల యంతరము క్రీ. శ. 1051-1053 ల మధ్యకాలముమాత్రమే యగుటచే మొదటి బేతరాజుయొక్క తుదికాలమును మొదటి ప్రౌలుని ప్రారంభకాలమును ఈ రెండు సంవత్సరముల యంతరముతో నిమగ్నము సులువైనది. క్రీ. శ. 1052 వ సంవత్సరాంతమున త్రైలోక్య మల్లుని పక్షమున చాళుక్యసామంతులు చోళదేశముపై దండు వెడలినట్లును, అందు కాకతీయ మొదటి బేతరాజు పొల్గొని యుండుననియు అతనిని గూర్చి కాజీపేట దర్గా శాసనమందు చెప్పబడిన 'చోళక్ష్మాపాల చమూ వార్తి ప్రమధన' యనెడి విశేషమును వివరించు సందర్భమున చరిత్రకారులు చెప్పియుండిరి.² ఈ విశేషమును బట్టియే మొదటి బేతరాజు క్రీ. శ. 1052 నాటి చోళ దండయాత్ర వరకు జీవించియుండి యుండునని నిర్ణయించిరి. కాని చోళసైన్యమును దునుమాడుట అ సైన్యము చాళుక్య రాజ్యముపై దండు వచ్చినపుడు ప్రతిఘటించుట యందైనను పై విశేషము సార్థకము కాదగును గనుకను, అట్టి చోళసైన్య దండయాత్రలు చాళుక్య రాజ్యముపై ననేకములు జరిగినవి కనుకను పై విశేషము మొదటి బేతరాజుయొక్క వివరికాలమును నిర్ణయించుటలో లోడ్పడ దనువాద మట్లే యున్నది. అయినను ఆ ప్రాంతమువరకు మొదటి బేతరాజు జీవించి యుండెనను విషయమీ శాసనమువలన నిర్వివాదముగ నిర్ణయమగుచున్నది.

ఈ మొదటి బేతరాజును బయ్యారపు శాసనము 'గరుడాంక బేత నృపతి' యనియు³, గూడూరుశాసనము లోని తెలుగు పద్యములలో 'మేల్గొరుండని బేత భూవి భుని గాకతినల్లభు చింన్నవాని'⁴ ననియు బేర్కొనుచున్నవి. కనుక నితనిని గరుడచరరాజని వ్యవహరించుట

యుచితము. ఇతని తండ్రి బయ్యారపు శాసనములో పిండి గుండప్పపతి యనియు, తూర్పు చాళుక్య రాజగు దానార్లపుని మాంగల్లు శాసనములో కాకర్త్యగుండ్యన యనియు బేర్కొనబడెను. కాకతీయ వంశపు రాజులలో ఈ పేరుగల వారిలో నితడు నాలుగవ వాడుగుటచే నితనిని నాలుగవ గుండరాజుని చెప్పవచ్చును. దానార్లపుడు క్రీ. శ. 955 ప్రాంతమున రాష్ట్రకూటాడైన మూడవ కృష్ణుని సహాయముతో తన సవతి సోదరుడుగు రెండవ యమ్మరాజును సదృశిష్టుని గావించి వేంగిరాజ్యమునకు (తత్కాలికముగ) అధిపతియై నట్లు, అతని మాంగల్లు శాసనమును బట్టి చెలియుచున్నది.⁵ అతని కీప్రయత్నముతో కృష్ణరాజు పనువున లోడ్పడిన రాష్ట్రకూట సామంతుడైన కాకర్త్యగుండ్యనకు కృతజ్ఞరానాచకముగా దానార్లసభాపతి యతని విప్లవముననుసరించి దొమ్మనయను బ్రాహ్మణునకు మాంగల్లు గ్రామమును దాన మొనర్చెను. ఇది అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు వేంగి సింహాసన మధిష్ఠించి పదునొకండు సంవత్సరములు రాజ్యమేలిన తదుపరి జరిగిన వృత్తాంతము. అమ్మరాజు క్రీ. శ. 944 లో రాజ్యాభిషిక్తుడైనట్లు తెలియుచున్నదిగనుక కాకర్త్యగుండన కనీసము 25 సంవత్సరముల వయసుదాటిన యోధుడై యుండవలెనుగదా. ఇతని పుత్రుడుగు మొదటి బేతన క్రీస్తుశకము 1051 కి యుండెనని ప్రస్తుత శాసనమునుబట్టి తెలియుచున్నది. కనుక తండ్రి కొడుకుల రెండుతరములు క్రీ. శ. 955 నుండి 1051 వరకుగల నూరు సంవత్సరముల కాలము వ్యాపించి యుండెనుట చాలా రకుల దృష్టిలో నమ్మతీంచ దగినదిగాదు. కాని యిప్పటి కుపలబ్ధ మానవుగుచున్న శాసనసాక్ష్యమునుబట్టి వారిద్దరి పురుషాచరములు సుమారు సూరేంద్రు వ్యాపత్యై యున్నట్లే ధ్రువపడుచున్నది.

1. భారతి, నవంబరు 1971.

2. Early History of The Deccan; Vol-II, Page 578.

3. భారతి, ఏప్రిలు 1967, 11 వ పుట.

4. Corpus of Telingana Inscriptions; Part 2, Page 78; lines 22

5. Eqigraphia Andhrica, Vol I, PP, 57-70

ఈ సందర్భమున గూడూరు శాసన మొకింత పరిశీలించవలసియున్నది. ఇది చాళుక్య చక్రవర్తియగు త్రిభువనమల్లి (అరవ) విక్రమాదిత్యుని 49 వ రాజ్య సంవత్సరములో నతని పుత్రుడును యువరాజును అగు కుమారసోమేశ్వరునిచే నొసగబడిన దానమును గూర్చి చెప్పుచు ప్రాసంగికముగా స్థానిక స్వాములగు విరియాల వంశమువారిని గూర్చిన ప్రశస్తిని కొంత తెలుపును. శాసనము క్రీ. శ. 1149 నాటిదైనను విరియాలవారి పూర్వులలో నొకడగు ఎఱ్ఱ నృపుని గొప్పతనమును జెప్పు సందర్భమున అతడు బొట్టు బేతడును నొకరాజయొక్క శత్రువును జంపి వానికి కొరవిరాజ్యమిప్పించె ననియు, వాని భార్య కామవసాని యనునామె పిన్నవయస్కుడైన కాకతివల్లభు డగు గరుడబేతనికి చక్రవర్తి యనుగ్రహము లభించు నట్లుచేసి కాకతిని నిలబెట్టెననియు తెలుగు పద్యము లలో జెప్పబడియున్నది.⁶ ఇందు మొదటి పద్యములో జెప్పబడిన బొట్టు బేతడు, రెండవ పద్యములో జెప్పబడిన గరుడబేతడు ఇద్దరు ఒకేవ్యక్తియై యుండుటని యిప్పటివరకు తలంచబడుచుండెను. కాని యీ నడుమ భద్రాచల ప్రాంతములో నొక తామ్రశాసనము లభించెను.⁷ అది ముదిగొండ చాళుక్యులకు చెందినది. అందొక బొట్టు బేతరాజు కొరవి రాజై యున్నట్లు కలదు. కనుక బొట్టు బేతరాజు ముదుగొండశాళుకు చెందిన చాళుక్యరాజునియు, గరుడబేతరాజు కాకతీయు డనియు స్పష్టమైనది. ఇద్దరు భిన్నవ్యక్తులేగాని యొకరుగారు. విరియాల యెఱ్ఱనృపుడు బొట్టు బేతని వైరిని జంపి యతనికి కొరవిరాజ్య మిప్పించెను. కొరవిరాజ్య మనలు ముదుగొండవాలుకొలదేనని కొరవి శాసనమందలి 'కొరవియున్నది ముదుగొండ సల్కుల కులసంత.....'అను అసంపూర్తివాక్యమునుబట్టి యూహించదగియున్నది. దాని నెవడో వైరి దురాక్రమణ చేయగా ఆ వైరితో యుద్ధముజేసి వానిని జంపి యీ రాజ్యమును తిరిగి బొట్టు బేతని కిప్పించుట జరిగెను. ఇచట జెప్పబడిన వైరినిగూర్చిన వివరములు తెలియవు. కాని తరువాతి పద్యమునందలి విషయము సాపేక్షితమై మొదటి పద్యములోని వైరి వధవలన కాకతి గరుడబేతడు రాజ్యమును చిన్ననాడే కోల్పోయి తగు ప్రతిధారము జేయజాలని నిస్సహాయ

స్థితియందుండుట సంభవించెనని యూహించవలగుచున్నది. అట్లుగచో కొరవిరాజ్య మ్రాకమించిన బొట్టు బేతని వైరి గరుడబేతనితండ్రియగు కాకర్త్య గుండనయే కాదగును. అతనినే విరియాల యెఱ్ఱనృపతి చంపుటయు తత్కారణముగా నతని పుత్రుడు గరుడ బేతరాజు తండ్రితోబాటు రాజ్యమునుగూడ కోల్పోయి పిన్నవాడగుటచే నిస్సహాయుడై యితరుల దయకు ప్రాతుడయ్యెనని రెండవపద్యము నందున్న విషయమునకు పూర్వము జరిగిన వృత్తాంతముగా తలంచుట సమంజసము.

ఈ స్థితిలో గరుడబేతనికి సహాయము చేసినది తన తండ్రిని జంపిన విరియాలయెఱ్ఱుని భార్యయగు కామవసానియట. ఇదియు కొంత విచిత్రముగనే తోచుచున్నది. భార్యా భర్త లిరువురు పరస్పర వైరులగు చెరియొక బేతరాజును అభిమానించుటకు గల హేతు వెట్టిదై యుండునో తెలిసికొనుట కష్టము.

6. అతణ్ణని బొట్టు బేత మనుధాపు

జేకొని వాని వైరి ను
ద్వృతమున జంపి యీ కొరవి
దేశమునందు ప్రతిష్ఠజేసి త
త్తనెయురు పేరు పాడగలదాయము
బిట్టల గద్యనంబు న
ప్రతిముడు వానిచే మొగడుపల్లియు
వండెడు నేలు నప్పుడే॥

అరుదగునట్టి ఎఱనృపు సంగన
గామవసాని యొక మే
లగుండని బేత భూవిభుని
గాకతివల్లభు బింపువాని దా
బరగంగ జేతబట్టె ఘను
బల్లవరాయనియొగిజొచ్చి భా
స్కర [వి]భుచక్రవర్తిగని
కాకతి నిల్పుట గోటిసేయదే॥

(ప్రస్తుత మీ పద్యములు నవరించబడలేదు)

7. ఇది ధ్వారలో ప్రకటించబడినది.

అందుకొక యూహ సమంజసమని తోచును. విరియాల యెట్టివృత్తి బొట్టుబేతని యొద్ద సేనాతియో, మంత్రియో యైయుండి తన విధ్యుక్త సర్వముగా కొరవి రాజ్యమును దురాక్రమణ చేసిన కాకర్త్య గుండనను జరిపియుండును. ఇంక నతని భార్యయగు కామవసాని కాకతిగుండన కేవిధముగనో బాంధవ్యము గలదై యుండును. ఆ బాంధవ్యమును పురస్కరించుకొని యామె కాకతివంశమును పునరుద్ధరించ బూనెను. ఇంతకుమించి స్త్రీయగు రామె రాజకీయ వ్యవహారములం దానాడు పాల్గొనుటలో తన కారణమెద్దియు ప్రస్తుతము కానరాదు. అదియు తన భర్తద్వారానే చేసియుండును. కాకతీయులు మొట్టమొదటిసారిగా అనుమకొండకు చేరుట యీ మొదటిబేతని కాలమందే యని బయ్యారపు నానండు స్పష్టముగా చెప్పుచున్నది.⁸ కాని యిచట ననుమడు, కొండడు అనువారిని చంపి యనుమకొండ పురమును స్థాపించెననియో లేక తన రాజధానిగ జేసుకొనె ననియో యిందు కలదు. ఈ కథయందు కొంతభాగము నమ్మతగినదిగ తోచదు. రాష్ట్రకూటుడైన మొదటి అమోఘవర్షరాజు యొక్క 58 వ రాజ్యవర్షము (క్రీ. శ 872) నాటి శాసనము బాకదానిలో⁹ ఈ నగరమున కప్పటికే 'అర్మకొండ' యనుపేరు వాడబడుట గమనించదగును. కనుక మొదటి బేతరాజు అనుమడును నానినిజంపి యచటి కొండను పురముగ జేసెననుటగాని, అనుమడు, కొండడు అను నిర్దారించి అనుమకొండ పురమును తనకు పురముగ నిర్మించుకొనెనని గాని చెప్పట కల్పితగాధ యనిపించును. అయినను కామవసాని సహాయముతో కాకతివంశ ముద్ధరింపబడుట అనుమకొండయం దగునని మాత్రము చెప్పవచ్చును. దీనిలో బాటు వారికి తాత తండ్రులనాటి రాష్ట్రకూట రాజాభిమానముకూడ పోయినది. వారు చాళుక్యుల సామంతులుగ స్థిరపడిరి. కనుక మొదటి బేతరాజు అనుమకొండలో కాకతివంశమును పట్టిమచాళుక్యుల క్రింద సామంత ప్రతిపత్తిలో నిలబెట్టిన వాడగుటచే నతనిని కాకతివంశస్థాపకు డనుట చెల్లును.

౪ పర్యాయమున వలన తేలునదేమనగా: కాకతి

మొదటి బేతరాజు తన చిన్నతనమందే యధికారమునకు వచ్చెనుగనుక క్రీ. శ. 1051నాటి యీశాన మతినీ తుదిదశకు వెందిన దగుటచేతను అతని రాజ్యారంభ మప్పటికి అరువది సంవత్సరములకు పూర్వమే ప్రారంభమైయుండుననుట అసంభావితముకాదు. అనగా గుండన పుత్రుడగు మొదటి బేతరాజు సుమారు క్రీ. శ. 990 ప్రాంతములో అధికారమునకు వచ్చి యుండును. కాని యీ యూహ గుండన-బేతనలమధ్య వేరొక వ్యక్తి, బేతనయొక్క అగ్రసోదరుని వంటివాడు లేనప్పుడే సరియగును. బయ్యారంశాసనములో నట్టి వ్యక్తి వారి వంశ్యులలో జెప్పబడలేదు. మరెచ్చట నట్టి వ్యక్తి యున్నట్లుకూడ కానవచ్చుటలేదు. కాకతి గణపతి దేవుడు క్రీ. శ. 1198 నుండి 1262 వరకు సుమారు రువది నాలుగేండ్లు పాలించెను గదా. అట్లే ప్రమాణాంతరము లభించువరకు కాకతి మొదటి బేతరాజు క్రీ. శ. 990 ప్రాంతమునుండి 1051 అంతము వరకు అధికారమునం దుండెనని స్వీకరించవచ్చును. క్రీ. శ. 955 లో దానార్జపునకు సహాయ మొనర్చిన గుండన 990 నాటికి 60 లేక 65 సంవత్సరముల వాడై మృతి నొందియుండును. ఈ విధముగ తండ్రి కొడుకుల ఇద్దరి పురుషాంతరములుకూడ క్రీ. శ. 955 నుండి 1052 వరకుగల దాదాపు మూడు సంవత్సరములు వ్యాపించి యుండెననుటలో దోష మెద్దియు కానరాదు. వీరిలో నే యొక్కరిని డెబ్బది సంవత్సరములకు మించ జీవించిన వారినిగా స్వీకరింప వలసిన నిర్బంధము లేదు.

8. హత్వాయోఽనుమ నానుధేయ మహితం
కొండంచ చక్రే పురం
విఖ్యాతానుమకొండ మూర్తిత్వతయశః
కర్పూర భాండోపమమ్॥

(22-24 పంక్తులు 11 వ పుట, భారతి, ఏప్రిల్ 1967)

9 H. E. H. The Nizam's Govt. Arch Dept Annual Report 1933-34; P 19

కాకతీయ మొదటి బేతరాజయొక్క శనిగర శాసనము

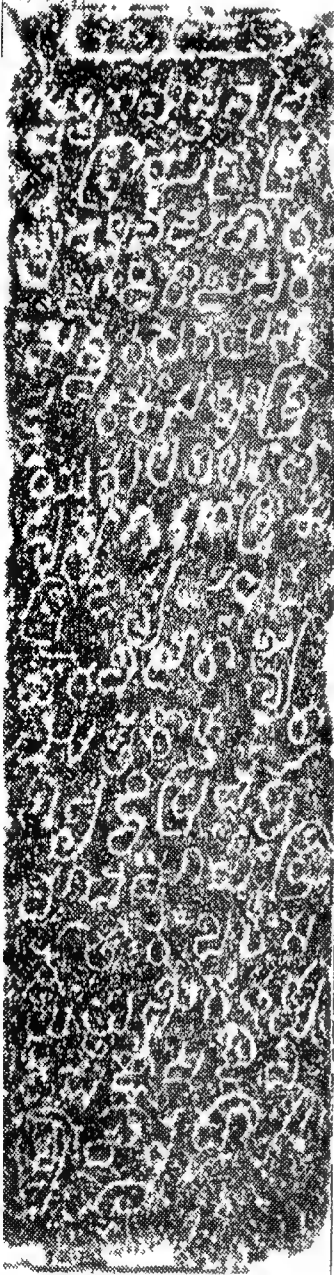
అంధ్ర కర్ణాట దేశ చరిత్రలో వీరిరువురి మధ్యగల సంధికాలము అనగా క్రీ. శ. 973—1000 అతిక్లిష్టములగు రాజకీయములకు చెందినది. వేంగి రాజ్యమున క్రీ. శ. 973 లో దానార్ణవుడు నిహతుడై యరాజక మేర్పడెను. అదే సంవత్సరములో రెండవ తైలపుడు రాష్ట్రకూట కక్కలుని త్రోసిరాజని మాలఖేట సింహాసన మాక్రమించి వశిష్టచాళుక్య రాజవంశమును పునరుద్ధరించెను. ఇట్టి యవ్యవస్థ రాజకీయ పరిస్థితిలో రెండురాజ్యములకు మధ్యనున్న తూర్పు తెలంగాణము ముదుగొండ చాళుక్యులకు, కాకతీయులకు కలహభూమి యయ్యెను. తుదకు రెండవ తైలపుని ప్రాభవమువలనను విరియాల యెఱ్ఱుని మధ్యవర్తిత్వము వలనను కొరవిరాజ్యము ముదుగొండచాళుక్యుడగు బొట్టుబేతనికిని అనుమకొండరాజ్యము కాకతి మొదటి బేతనికిని చెందు నట్లాక యేర్పాటు జరిగెను.

ఈ శాసనమువలన కాకతిబేతని యంతిమ కాలము శకము — 973 ప్రాంతమై యుండునని తెలియుటేగాక అతని పిన్ననాటివాడగు బొట్టుబేతని కాలము సుమారు శకము 910—930 నడుమ కా దగునని కూడ తెలియుచున్నది. ఈ యంశము ముదుగొండ చాళుక్యరాజుల కాల నిర్ణయములో తోడ్పడ గలదు.

ఇందు బేప్పబడిన యుద్ధమల్ల జినాలయము లేమలవాడ చాలుక్య వంశమునకు చెందిన యుద్ధ మల్లుడను పేరుగల రాజులలో నొకరిపేరిట నిర్మింప బడినదై యుండును. ప్రస్తుత మీ శాసనమున్న పొలమునకు సమీపముగనున్న కొండపైగల జైన విగ్రహములున్న చోటుననే పూర్వ మా జినాలయ ముండియుండును.

శాసన మూలము

మొదటి వైపు

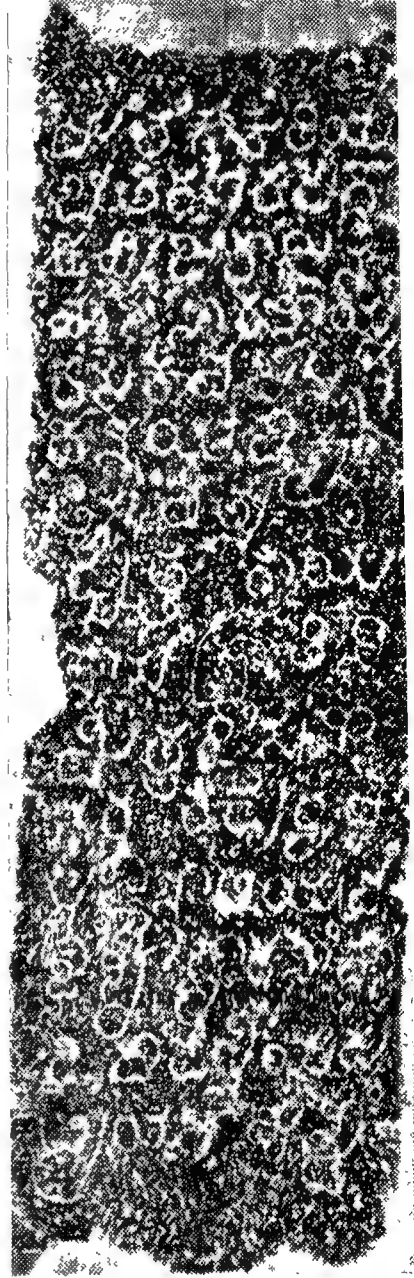

1. స్వస్తి నమస్త భువ
2. నాశ్రయ శ్రీ ప్రి¹
3. ద్వీ వల్లభ మహా రా
4. జాధిరాజ పర
5. మేశ్వర పరమ భ
6. ట్టారకం నత్యా శ్ర
7. య కులతిల్లకం చా
8. శుక్యాభరణం శ్రీమ
9. త్రై శోక్యమల్ల దే
10. వర విజయ రాజ్య
11. ముత్తరొత్తరా
12. భి వృద్ధి ప్రవర్ధక్
13. మాన మాచంద్రా
14. క్క తారం బరం ప
15. లుత్తు మిరె తత్పా
16. దపద్మోప జీవి
17. శ్రీమన్న శిహా సా

-
1. పృథ్వీ
  2. శ్రీమత్రైశోక్యమల్ల
  3. శ్రీ మన్మహా

రెండు వైపు

18. మన్త కాకతీయ
19. బేతరసర పెగ్గల్
20. డె (వైజరాజన)
21. (మగ) కారణయ్య
22. (5) సకవషక కాలం (973)
23. (డె) నెయ వికృతి
24. సంవత్సర
25. దుత్తరాయ
26. య సంక్రాంతిని
27. మిత్తదిం సణ
28. గరద దుర్దమ
29. ల్ల జినాలయ (మం)
30. బీచ్నో (క)* ద్దారణం మా
31. డి దొం రల్లియ స
32. తెయ గా (ము) ల్లిం

33. ముప్పడయ్యసు (మం)
34. పున్నె రడ్డియు మ
35. (నా)డం బడిసి బిట్ట
36. రాటాణ|| స్వదత్త (త్తా)ం
37. పరత్త (త్తా)ంవా యో
38. వారే తు (త) పను న్ద (స్థ) (రాం),
39. ప్షిష్టవృక్ష సహ
40. ప్రాణి విష్ణయ్యాం
41. జాయతే కృమి (.)
42. సేనబోప జెక్క
43. ణ మయ్యం బరహ (||)*

“అద్రుసు మారింది”

శ్రీ రంగధామ్

ప్రొద్దున్నే ఎనిమిదిన్నర గంటలకు ఆఫీసంతా శుభ్రంచేసి తన స్వామిద కూర్చుని, ఆలోచించసాగాడు దాసు. అతను ఆలోచించినకొద్దీ, తన సమస్యలకు పరిష్కారమార్గం ఒక్కటే అనే అభిప్రాయం బలపడసాగింది. తనకు ఈ ఆఫీసులో వ్యూహ పని చెయ్యలేదు. మరో వుద్యోగం దొరికేవరకూ ఓపిక పట్టడం రోజురోజుకూ దుర్భరమైపోతోంది. ఏదో ఒకటి తొందరలోనే తేల్చేయాలి—అనుకున్నాడు.

అతని వయస్సు ఇరవైరెండు; సుమారు మూడేళ్ల బట్టే ‘సురేష్ ఏజన్సీస్’ అనే పెద్ద వ్యాపార సంస్థ తాలూకు ఆఫీసులో ‘బోయ్’గా పనిచేస్తున్నాడు దాసు. ఎక్కువగా చదువుకోకపోయినా, తన లాటి యువకుడికి, ఈ పని తగిదదికాదనీ, ఇంకా ఉన్నతమైనవదని, కనీసం, గుమస్తా — యో — టైప్‌స్త్, తనకి తగినదని అతని నమ్మకం.

కాని, ఆ అభిప్రాయం ‘సురేష్ ఏజన్సీస్’ యజమాని అయిన రామారావుగారికి లేకపోవడమే దాసు దుస్థితికి కారణం. అయినా, దాసు, నమ్మకస్తుడనీ, అబద్ధమాడడనీ ఆయనకు గట్టి నమ్మకం వుండడం వలన అతనిని ఒకవిధమైన అభిమానంతో చూస్తారు. పెద్దబాబు (రామారావు) గారి అభిమానం ఆనరాగా తీసుకుని, దాసు—ఆ ఆఫీసులోని ఇద్దరు గుమస్తాలనూ, టైప్‌స్టునూ కొంచెం డబాయిస్తూండడం కద్దు, అన్నడప్పుడు.

అతని తత్వమే అలాంటిది అని సర్దుకుపోయినా, ఒక్కొక్కప్పుడు వాళ్లు కూడా దాసుమీద చిరాకుపడడం, అటువంటప్పుడు, వాళ్లు అతనికి, తను కేవలం ఆఫీసు వ్యూహపని గుర్తుచేయడం, దానితో, అతనికి గుండెల్లో ఎవరో పొడిచినట్లవడం,

రెండు మూడు రోజులదాకా అతను కుంగిపోవడం జరుగుతూంటుంది.

తనుకూడా, గుమస్తాలతో సమానమైన హోదాలోవున్న వ్యక్తిలా ప్రవర్తించాలని అతని ఆరాటం. అతను ఉద్యోగంలోచేరిన మొదట్లో, ఎప్పుడూ నిలబడివుండడం — గుమస్తాలకూ టైప్‌స్టుకూ కాఫీలూ, మంచినీళ్లూ అందివ్వడం చేస్తూండేవాడు. పెదబాబుగారితో పరిచయం వృద్ధయిన కొద్దీ, తను ఆఫీసులోని చిన్నితరహా వ్యక్తులైన గుమస్తాలకు అంతగా భయపడనక్కరలేదనీ, వాళ్లు తనమీద ‘రిపోర్ట్’వ్వడం అంత తేలికకాదని గ్రహించాడు.

అంతేగాక పెదబాబు, ఆఫీసులో ఎవరూ లేనప్పుడు, తనని ఆయన గదిలోకి పిల్చి, గుమస్తాలు ఎన్నిగంటలకు ఆఫీసుకువచ్చేదీ, రోజుకు ఎంతసేపు వాళ్లలో వాళ్లు బాతాఖానీకొట్టేదీ, రెండు మూడు సార్లు అడగడంతో తను చాలా ముఖ్యమైన హోదా కల వ్యక్తిననే అహంకూడా అతనిలో పాడనూపింది.

తను ఇంచుమించు ‘బాస్’కి ‘షర్చనల్ అసిస్టెంట్’లాంటి వాడననే భావం కలిగి, అది క్రమంగా తనుకూడా, (వని లేనప్పుడు) కుర్చీలో కూచోవడం గుమస్తాలతో, తను ఒక్క పెదబాబుగారికి తప్ప మరెవరికీ, కాఫీలూ, మంచినీళ్లూ, అందించదల్చుకోలేదని చెప్పడంవరకూ వచ్చింది.

తనని ఆఫీసు వ్యూహ అనికాక, ‘మెస్సెంజరు’ అనో ‘అటెండర్’ అని అనో అనాలని కూడా తరుచూ, ఆఫీసులో గుమస్తాలతో చెప్పనారంభించాడు.

కొంచెం తనని ఎవరైనా తక్కువగా చూసి నట్లు కనిపిస్తే, వాళ్లమీద తన మనసులో కక్ష

గట్టి, వాళ్ళని ఖాతరుచెయ్యకపోవటం ద్వారా తన కనిపి వెలిబుచ్చేవాడు. 'వీళ్ళంచేస్తారోయ్ మనల్ని; అంతగా అయితే పెదబాబుగారితో చెప్పి ఉద్యోగం లోంచి తీయించేస్తారు. అంతేకదా! అసలు మన కీ పుద్యోగమంటే లెక్కలేదు' అని కొత్తగా వచ్చిన సూర్యం అనే రెండో ఆఫీసుబోయ్తో అనేవాడు, వాళ్ళ వివేకబుద్ధి.

రెండో ఆఫీసుబాయ్ ప్రవేశించి రెండు నెలలయింది. అతనికి వసంతా కొత్తవడం మూలానా, పెదబాబుగారు తరుచూ దాసునే పిలుస్తూండడం వలనా, దాసుమీద గౌరవం, దాసుద్వారా పనినేట్లు కోవాలనే అసక్తి కలిగింది.

దాసు, గుమస్తాలతో బాతాఫానీకొట్టా, మార్వాణికి పనులు పురమాయిస్తూండేవాడు.

ఆ ఆఫీసులో, నాగేశ్వరరావు అనే ఇరవై మూడేళ్ళ యువకుడు ఆరునెలలక్రితం గుమస్తాగా చేరాడు. సన్నగా, పొడుగ్గా, ఎర్రగాపుండే నాగేశ్వర రావు, ఉద్యోగం పురుషలక్షణం గాబట్టి, కాలక్షేపానికి వస్తుందని, ఈ పుద్యోగంలో చేరాడుగాని, ఇది తన చదువుకు (అతను బి. యస్సీ) గాని తెలివికి గాని, తగినపుద్యోగం కాదనే విషయం రోజూ దాసుతో స్పష్టం చేస్తూంటాడు.

ముసలివాడైనా పెద్ద గుమస్తా, స్వామిగారు, నాగేశ్వరరావుని పనివిషయంలో చివాట్లు పెట్టారంటే అతనికి ఎంతకష్టం కలిగినా, తరువాత స్వామిగారు లేనిప్పుడు, దాసు చూపించే సానుభూతివలన నాగేశ్వర రావు మనసు చాలా ఊరట చెందేది. ముఖ్యంగా స్వామిగారిని పెదబాబుగారు ఎలా చివాట్లు పెడు తూంటారో దాసు చెప్తూంటే నాగేశ్వరరావు ఆనందంతో వింటూండే వాడు.

ఆ రోజు ప్రాద్దున్న దాసుఒక్కడూ కూర్చోని ఆలోచిస్తూంటే, నాగేశ్వరరావు చేతిలో ఒక పుస్తకంతో ప్రవేశించాడు. అతనిని చూడగానే దాసు 'గుడ్మార్నింగ్ సార్ ఏమిటా పుస్తకం?' అని అడిగాడు.

'ఇది రీడర్స్ డైజస్టేయ్!' అన్నాడు నాగేశ్వర రావు; తను డబ్బు ఖర్చుపెట్టిన స్కూలలేకుండా

ఈమధ్య కొన్ని పుస్తకాలు వచ్చి పడుతూండడంతో, అతనికి అలా అవి వచ్చినరోజున ఏదో ఘనవిజయం సాధించి నట్లుంటుంది.

నాగేశ్వరరావు తన నీటులో కూర్చున్నాడు. దాసు, లేచి అతనివద్దకువచ్చి, 'ఇదికూడా అలా వచ్చిందేనా?...ఏదీ...ఒకసారి ఇష్టండి... చూసిస్తాను' అని అడిగాడు.

'అవును. ఈనెలలో ఇది అప్పుడే నాలుగో సారి, ఇంతకు ముందు, ఏవో ముగ్గురై నట్లునచ్చాయి. కాని, ఈ పుస్తకం వాటికన్నా విలువైనది' అన్నాడు చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

'భలే ఛాన్సుకొట్టున్నారే! పాపం, అతనెవరో గాని, మీ పేరుగలతను, ఎన్నిటికి చందాకట్టాడో!' అన్నాడు దాసు.

తననీటుకు సంబంధించిన కాగితాలు సర్దుకుంటూ, 'అవునువును. అవలు ఇన్నీ పుస్తకాలెందుకో ఇతనికి!' అని తనలో తను అనుకున్నాడు, నాగేశ్వరరావు,

'పోస్టుమాన్, రేపెప్పుడైనావచ్చి, అసలాయన అడ్డును దొరికిందనీ, ఇని మీవికావనీ అంటే ఏం జేస్తారు?'

'దానిదేముంది. ఇవన్నీ నావని నేను పోస్టు మాన్తో చెప్పలేదు. అతనే కిటికీలోంచి పడేసి పోతున్నాడు.'

'తమాషాగా వుంది సార్. ఈ నాగేశ్వరరావు ఎవరో కాని, డోర్ నెంబరు ఇచ్చివుంటే ఇంత తికమక వుండేదిగాదు.'

'కానీ ఇలా ఎన్నాళ్ళ జరిగితే అన్నాళ్ళ జరగనీ, మనదేంపోయింది!' అన్నాడు నాగేశ్వరరావు తనలో తను నవ్వుకుంటూ.

దాసు ఆ పుస్తకం తిరగేస్తూ, ఆ అజ్ఞాత వ్యక్తి—నాగేశ్వరరావు అనే పేరుగల మరొకనిని పూహించుకుని అతనిమీద సానుభూతి చూపించ వారంభించాడు.

కొద్దిరోజుల క్రితం నాగేశ్వరరావుకి కొన్ని

పుస్తకాలు రావడంతో ఈ సంఘటన ప్రారంభమైంది. అది పోస్టుమన్ చేసినవని. యమ్. నాగేశ్వరరావు, అగ్రహారం, గుంటూరు అనే అడ్రసుతో వచ్చిన వాటిని, అగ్రహారంలోవున్న నాగేశ్వరరావు (యమ్.) ఇతనొక్కడే అతనికి తెలిసివుండడంవలన, ఇతనికి అయివుంటుందని ఇతని ఇంట్లో పడెయ్య సాగాడు.

తనవికాని వస్తువులు తమవద్దకు వచ్చినప్పుడు కొందరు మర్యాదగా వాటిని అసలు యజమానికి అందజేద్దామను కొంటారు. కాని అటువంటివారి సంఖ్య ప్రజల్లో మైనారిటీయే! మెజారిటీ తమవి కాని వస్తువుల్ని తామే ఉంచుకుని అనుభవించటంలో ఎంతో ఆనందం అనుభవిస్తారు. అసలు వస్తువు— అవతల ఒకనునిషికి కాక, ఎంతోమందికి చెందిన దైతే, మరి ఘనంగా భావిస్తారు. గవర్నమెంటువారి ఇళ్లనీ, కార్లనీ, తమ సొంతానికి వాడుకుని ఎంత మంది ఆనందిస్తున్నారు!

నాగేశ్వరరావు, తనపేరుగల వ్యక్తి వస్తువులు కాబట్టి వాటిమీద తనకూ హక్కువుందని, పోస్టుమాన్ కి అసలునిషయం తెలియజెయ్యడం మానేశాడు. మొదట్లో, పోస్టుమాన్, మళ్ళీ మర్నాడో, రెండు రోజుల తర్వాతోవచ్చి, వాటిని, అసలు వ్యక్తికివ్వాలని లొక్కపోలాడేమోనని భయపడుతూండే వాడు.

కానీ అలా జరక్కపోవడంతో క్రమంగా అతనికి ధైర్యంవచ్చింది. మరికొన్నిరోజులు పోయిన తరువాత, ఇలా ఈ పుస్తకాలు ఇంకా ఎంతకాలంవస్తాయో అన్న ఆతృత ప్రారంభమైంది. అతనిలో అసలు ఈ మరో నాగేశ్వరరావు నిజంగా ఎక్కడ వున్నట్లు? ఈ పుస్తకాలకి చందాకట్టి, అని వచ్చాయో లేదో ఎందుకు పట్టించుకోవటం లేదు? అన్న ప్రశ్నలు అతనిని వేధించినా, వాటిని బంపారాన ప్రక్కకు నెట్టేసి, ఆ పుస్తకాలని సొంతం చేసుకోవడంతో వున్న ఆనందం అనుభవించ సాగాడు.

‘అయినపేర వచ్చిన వుత్తరాలుకూడా మీకిస్తున్నాడా పోస్టుమాన్?’ అని అడిగాడు దాసు.

‘ఎందుచేతనో గాని, ఉత్తరాలేమీ రావటం లేదోయ్.’

‘మరి ఒకవేళ మనియార్లర్లు వస్తే ఏంచేస్తారు?’

‘పోస్టుమాన్ ఇస్తాడంటావా?’

‘అయితే వా డివ్వాలేగాని, మీరు తీసుకుంటారన్నమాట. అలాటి వనెప్పుడూ దెయ్యకండి సార్. సాసం, అవతలివాడు ఆ డబ్బుకోసం ఎంత యిబ్బంది పడరావో!’

‘ఆ, ఈ రోజుల్లో పాపపుణ్యాలకు భయపడే వాళ్లేవరోయ్, అంతగా మననిాదికి వస్తే, నాపేరూ అదేకాబట్టి, సంతకం పెట్టానంటాను.’

‘అది సరేసార్. అసలు వ్యక్తికి ఆ డబ్బు చాలా ముఖ్యమైనదైతే...’

‘ఏం, ఎందుకనుకోవాలి. అతను బహుశా బాగా డబ్బున్నవాళ్లల్లాంటివాడేమో. వాళ్లకు ఈ డబ్బుంటే ఖాతరులేకపోవచ్చు. అందుకని అది మనం వాడుకోవటంలో తప్పులేదేమో.’

‘ఎంతైనా పరాయివస్తువ...’ అని దాసు ఏదో అనబోతూంటే పెదబాబుగారి గదిలో కాలింగ్ బెల్లు మ్రోగడంవలన దాసు అటువైపు వెళ్లడంతో ఆ చర్చ ఆగింది.

నాగేశ్వరరావుకూడా తను టైపిస్టు కివ్వవలసిన కాగితాలు తీస్తూ, అఫీసు ధ్యానలోపడ్డాడు.

మరొక పదినిముషాలుపోయాక దాసు మళ్ళీ వచ్చి నాగేశ్వరరావుప్రక్కన కూచోని మాట్లాడ నారంభించాడు. ‘ఏమండోయ్, ఒకసారి ఏం జరిగిందో తెలుసా, పెదబాబుగారు, తమ గదిలో ఒకసారి పర్సు మరిచిపోయారు. నేను, ఆయన సాయంకాలం క్లబ్బుకు వెళ్లిపోయాక, అఫీసు తలుపులువేద్దామని వెడితే, ఆయన కుర్చీదగ్గర చిచ్చించింది అది. నేను వెంటనే అది జేబులోపెట్టుకుని, ఆయనకు తర్వాత ఇద్దామనుకుని మరిచిపోయాను. రెండు రోజులు పోయాక నాకు జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఈ లోపల ఆయనా అడగలేదు. తను క్లబ్బులో పోగొట్టుకుని ఉంటాననుకున్నారట. నేను అక్సిరెండురోజులూ వనుల హడావుడిలో మరిచి పోయేను. మూడోరోజున నాకేజ్ఞాపకంవచ్చి, ‘సార్ మీరు అఫీసులో మొన్న మరిచిపోయిన పర్సు ఇదుగో!’ అని

తీసిచ్చాను. ఆయన తెల్లబోయి, అది తీసుకుని, లోపల డబ్బు సరిగా వుందో లేదో చూసుకుని, 'ఇందులో ఎంతుందో నీకు తెలుసా?' అని అడిగారు. నాకు తెలియదనీ, నేను చూడలేదనీ చెప్పాను. అప్పుడాయన నలభై వందరూపాయల నోట్లు తీసి చూపించారు.'

'నాలుగు వేలే!' అన్నాడు నాగేశ్వరరావు.

'అవును సార్ !'

'ఎటువంటి ఛాన్సు పోగొట్టుకున్నావ్ ! అది, దాచేసి, ఎలాగా ఆయన అడగలేదు కాబట్టి, మరో వారంరోజులు పూరుకుని, వనిమానేసి, హాయిగా ఆ డబ్బుతో చిన్నవ్యాపారం పెట్టుకుంటే...'

'ఛీ ! ఎందుకు సార్ ! అలాంటి పాడువని ! నేనంత నిజాయితీగా ఇవ్వబట్టే, ఆయనకి నేనంటే అభిమానం.'

'ఎందుకొచ్చిన అభిమానమోయ్, నీకేమైనా జీతం పెంచారా ? ప్రమోషన్ ఇచ్చారా ?' అని నాగేశ్వరరావు అడగా, దాసు మౌనంగా పూరుకున్నాడు. ఇద్దరి మనస్సులలోనూ రెండురకాల ఆలోచనలు మెదిలాయి. ఇద్దరికీ తాము జీవితంలో పైకిరావాలని గాఢమైన కోరికవుంది.

నాగేశ్వరరావుకి ఈ కంపెనీలో నూరు రూపాయలు జీతంఇస్తారు. కనీసం రెండువందలు జీతం వచ్చే ఉద్యోగం కావాలని ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడు. ఒక పెద్ద పాగాకుకంపెనీ యజమానికి రికమెండేషన్ కోసం ఎంతో తంటాలు పడుతున్నాడు. రికమెండేషన్ లెటరు వెళ్లింది. తనకు ఇంటర్వ్యూ కొద్దిరోజులలో రావచ్చునని తెలిసింది. ఆ కంపెనీలో రెండువందలపైసల జీతం దొరుకుతుంది. అలా ఏదో రికమెండేషన్, లంచమో, పారేసి చరా చరా పైకెగ బ్రాకాలిగాని, నీతికి, నిజాయితీకి రోజులా ఇచ్చి ? అని, దాసు తెలివితక్కువతనానికి, నాగేశ్వరరావు విచారించాడు.

దాసుకి నాగేశ్వరరావుఅన్న మాట కూడా నిజమే ననిపించింది. తను ఎంత నిజాయితీగా ప్రవర్తించినా పెదబాబుగారు తనకు సరియైన ఇంక్రిమెంటుగాని, ప్రమోషన్ గాని ఇవ్వటంలేదని తను

బాగా చదువుకోలేదు గాబట్టి, తనకు గుమస్తాపని చేతకాదని ఆయన ఉద్దేశం. ఇప్పుడు తనకి నెలకి ఎనభై ఇస్తున్నారు. కనీసం వందరూపాయలైతే ఎలాగో సర్దుకోవచ్చు. తనజీతం తనకి ఎంతవ్యత్రం చాలటంలేదు. అయినా తన మనస్సువ్యత్రం ఏపావపు వనికీ ఒప్పుకోదు. చిన్నప్పటినుండి పరాయి వస్తువును నిస్సతో సమానంగా చూడడం, తన వస్తువు కోసం దెబ్బలాడైనా తీసుకోవటం అతని కలవాటయింది.

ఇద్దరి ఆలోచనలూ తలొకదారిలో వెడుతూనే వుండేవి. రోజులు క్రమంగా దొర్లసాగాయి.

దాసుకు, రెండునెలలు గడిచినా తన సమస్యకు పరిష్కారమార్గం కన్పించలేదు. కానీ అతని మనసు నిజాయితీకి ప్రాధాన్యంఇవ్వడం మానలేదు. పెదబాబుగారు, ఏమీ గమనించనట్లు ఉన్నా దాసు మనస్తత్వం పూర్తిగా అర్థం చేసుకున్నారు. ఒకనాడు దాసునిపిలిచి, అతనియింటి వరిస్థితులూ, అతనికి జీతం సరి పోతున్నదీ లేనదీ అడిగారు. అదేసమయం అని దాసు, ఉన్నవీ లేనవీ కల్పించి చెప్పలేదుగాని, తనకు జీతం చాలటంలేదనీ, మరొక ఇరవైరూపాయలు ప్రతి నెలలా అప్పు చెయ్యవలసి వస్తోందని చెప్పాడు. ఇంకా చాలా చాలా చెప్పదలచుకున్నాడు గాని అవి నోట్లోంచి వెగలేదు.

కాని పెదబాబుగారు దాసు తత్వం అర్థం చేసుకున్నారు. అందుకే మరొక నెలరోజులు పోయిం తరువాత అతనికొక అవకాశం ఇచ్చారు.

ఆ రోజు మధ్యాహ్నం దాసు ఉత్సాహంగా నాగేశ్వరరావు వద్దకువచ్చి 'ఏమండోయ్ నేనీసనికి రాజీనామా ఇస్తున్నాను' అంటూంటే నాగేశ్వరరావు తెల్లపోయాడు.

'ఏమిటోయ్ మరో ఉద్యోగం అయిందా?'

'అవునుసార్. లక్ష్మీరైసుమిల్లులో స్టోరు కీపరుగా చేరుతున్నాను. జీతంకూడా ఎక్కువే' అన్నాడు దాసు.

'లక్ష్మీ రైసుమిల్లు అంటే పెదబాబుగారి బావమరదిదే కదా?' అని నాగేశ్వరరావు ఆశ్చర్య పోయాడు.

'అవును సార్, ఇది పెదబాబుగా రిప్పించిందే. అక్కడ స్టోరులో ఒక నమ్మకమైన వ్యక్తి కావాలంటే, నన్ను రికమెండు చేశారు. ఇకనుంచి మనం ఆఫీసుబోయి కాము, క్లాసు III లో చేరుతున్నాం. చూశారా, మనీషీలో నిజాయితీ వుంటే భగవంతుడెలా సాయం చేస్తాడో, జీతం మాట ముప్పై'.

'అబ్బా!' అని అంటూ నాగేశ్వరరావు, దాసు అదృష్టంచూసి మనసులో అనూయ పొందాడు. నిజాయితీ ఏమిటి వీడి మొహం! కేవలం ఇది వాడి అదృష్టమే! కాకపోతే మూడు నెలలక్రితం ఒక గట్టి రికమెండేషన్ చేయించినా, ఆ పాగాకు కంపెనీనుండి తనకింకా ఇంటర్వ్యూ రాలేదు. అది తన దురదృష్టం వలన కదూ!

తన దురదృష్టాన్ని అనేక విధాల తలపోసుకుంటున్న నాగేశ్వరరావుకి, పోస్టుమాన్ ఒక కవరిచ్చి వెళ్లాడు. సాధారణంగా తనకు కంపెనీ అడ్డనుకు ఉత్తరాలు ఎప్పుడోగాని రావు. ఎవరు రాశారా అని చింపి చదివాడు. అందులో ఇలా వుంది.

చిరంజీవి నాగేశ్వరరావుకు మీ మావయ్య ఆశీర్వాదించి వ్రాయునది,

నీ వుత్తరం నాకు చాలా అశ్చర్యం కలిగించింది. నేను నీ గురించి రికమెండేషన్ చేయించిన వెంటనే, నీకు ఇంటర్వ్యూకార్డు పంపడం, ఇంటర్వ్యూలో నిన్ను సెలక్టు చెయ్యడం జరిగిందనీ, నువ్వు వెంటనే డ్యూటీలో చేరావనికూడా, అక్కడనుంచి ఇక్కడకు వచ్చిన ఒకతను చెప్పాడు. నీ వుత్తరం చూడగాచే

నేను వాకబుచేస్తే తేలిందేమంటే, నీకు పంపిన ఇంటర్వ్యూ కార్డు నీ పేరుగల మరొక వ్యక్తికి, పోస్టు వాళ్ల పొరపాటు వలన అందడం అతనా సదవకాశం వినియోగించడం జరిగిందని; అంతేకాక అప్పుడు మనం రికమెండేషన్ చేయించిన మానేజరు ఆ వూరు నుంచి మరో వూరు బదిలీ అయ్యెళ్లిపోయాడని తెలిసింది. అందువల్ల జరిగిన పొరపాటును దిద్దుకునే అవకాశంకూడా లేకపోయింది. రెండువందల ఏబై జీతంచేస్తామన్న, మన కర్మకొద్దీ, మరొకడు తన్నుకు పోయాడు.....

నాగేశ్వరరావుకి భూమి గిర్రున తిరిగినట్లైంది. తూలి, కుర్చిలోంచి క్రిందకు పడినంత పన్నెంది. తన దురదృష్టాన్ని నిందించుకోవడంతోబాటు, అప్పుడే పోస్టుమాన్ యొక్క తప్పును సరిదిద్దనందుకు విచారించాడు. అతని సుత్తరాలు తనకు వచ్చినట్లే తన వుత్తరాలు అతనికి వెళ్లవచ్చనని ఆలోచించనందుకు విచారం, బాధా, తనకూడ అసె క్షోభం కలిగాయి. అయినా అవతలివాడు, తననికాని ఉత్తరాలు తీసుకుని, ఇతరుల ఉద్యోగా లపహరించేటంతటి సీమడవడం ఆశ్చర్యంగా వుండనుకున్నాడు. మనుషులలో, నీతి నిజాయితీ బొత్తుగా పోతున్నాయి—అని క్రుంగి పోయాడు నాగేశ్వరరావు.

ఇటువంటి ప్రపంచంలో తనలాటి వాడెలా బ్రతకడం? అని ప్రశ్నించుకున్నాడు. అలా ఆలోచిస్తూనే, అస ప్రమాదం సందర్భంగా అందరికీ 'టీ' షుర్తున్న దాసు చేతుల్లోని టీ కప్పు అందుకున్నాడు.

జా ప క ం

శ్రీ కె. యస్. వి. నరసింహం

అన్నా !

అవుడు తొలిసారి నీవు నన్ను పలుకరించి
అమాయకంగా నవ్వినప్పుడు—
గుర్తుందా పున్నాగ చల్లగా విసిరిన చప్పుడు

ఓరియన్ పటకా కేసి చూస్తూ
పచ్చగడ్డిలో వెల్లకిలా ఇలా ఇప్పుడు పడుకుని
చుక్కల సంతలాంటి ఆకాశంలోకి చూస్తూ
ఆలోచించుకుంటున్నాను.

గడచిన అడావుడి కాలాన్ని
ఇసుక నేలలో నా అడుగు గుర్తులు పడి
విచిత్రంగా మాసిపోవడాన్నీ
ఇరుకుదారి కిరుపొక్కలా నిలిచిన వేపచెట్ల మధ్యగా
నువ్వు పడుచుకుంటూ నా కెదురువచ్చి
క్షణం—ఒక్క క్షణం అగి నన్ను గుర్తించి పలుకరించి
ఉన్నట్లుండే నవ్వి
అదే

చెమ్మగిల్లిన చూపు చూసి నన్ను కౌగిలించిన దృశ్యాన్ని
మరో లోకంలో ఎక్కడో ఎప్పుడో నువ్వు నేనూ
వీదో మహోత్సవానికి చెట్టాపట్టాలు వేసుకు నడిచిన జ్ఞాపకాన్ని
అన్వేషంగానే అయినా
ఒకటి వెంట ఒకటిగా నెమరువేసుకుంటున్నాను.

ఇది అది అని చెప్పలేని ఒక బాధ
ఎందుకో నన్నావరించి కలవర పెడుతుంది.

అన్నా ! ఒకప్పుడు మనం
ఆడవుల ముళ్ళదారుల్లో నడుస్తూకూడా

అనందంకోసమే అమాయకంగా వెతికాం.

అప్పుడు విడిపోయే మబ్బుల మధ్య

అకాశం తునక మనల్ని చూసే నవ్వింది.

అప్పుడు ఒకటొకటిగా పుట్టుకొచ్చిన చుక్కలు

మనల్నే ఎందుకో మాటలు లేకుండా హెచ్చరించాయి.

ఐనా ఏమైంది—మన సంకల్పానికి ?

అనంతమైన చైతన్యంతో

అడుగులు ముందుకే వేశాం

అకాశం తునక ముడుచుకు పోయింది.

తారలు మౌనవాచాలతలు మానుకున్నాయి.

ఇప్పుడో—మరి—ఇప్పుడో

ఇలా నిర్లిప్తత నా చుట్టూ గూళ్ళు కట్టి ఆవరించి

వెల్లకిలా పడుకున్న నా గుండెలపై

వేయికోట్ల మిలియన్ల టన్నుల బరువులు హెచ్చిపోయి

అవి అకాశం అవహస్యాలో

మనసొప్పని రిక్కుల ఎగతాళి హెచ్చరికలో

నన్ను అసహాయుణ్ణి చేసి నాచేత నన్నే

అంతం చేసేయ్య జూస్తున్నాయి.

నాకు తెలుసు నాకు తెలుసు

ఈ పథకం ఫలించదని.

నీ సాక్షిగా నాకు తెలుసు

నాలో చైతన్యం నాగసారాలూదగలదని.

ఆ క్షణాలు వచ్చి

నీ స్మృతి నన్ను బాధించడానికి బదులు

నాకు అంతరులేని ఉత్తేజాన్ని ఇచ్చి

గోడలు నిలువని భూమిలోకి

నీడలు పడని కాంతిసీమల్లోకి

అందం హుళించే చోటికి

ఆనందం నివసించే వీటికి

నన్ను సోపిస్తుంది

నాకు తెలుసు.

అర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలు

శ్రీ) ఏ. తిరుపతిరాజు

[illegible]

1930 వ సంవత్సరంలో ఏర్పడిన ఆర్థిక మాంద్యం; జాన్ మెన్ డేన్ కీన్స్ (J. M. Keynes) అనే శాస్త్రవేత్తయొక్క ఆర్థికశాస్త్ర సూక్ష్మీకరణ; ఆర్థికశాస్త్రానికి సంబంధించిన ఆలోచనల్లో విప్లవం; — ఇవన్నీ ప్రపంచాన్ని ఈ సమస్య గురించి ఆలోచించేదానినిగా మార్చాయి. అంతవరకూ ఆర్థికశాస్త్ర వేత్తలు ఏదేశంలోనైనా నిరుద్యోగం అనేది వుండదని, ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తు జాతివు మొత్తంతోతూ పూర్తిగా గిరాకీ చేయబడుతుందని అనుకొనేవారు. సాధారణంగా ఆర్థికవ్యవస్థలో నిరుద్యోగం ఏర్పడదని, ఒకవేళ ఏకారణంచేతనైనా ఏర్పడితే కొద్దికాలంలోనే సర్వ బాట్లు జరిగి నిరుద్యోగం తొలగిపోతుందని అనుకొనే

రు. కాని నిరుద్యోగం అనేది తప్పనిసరి అని. దేశం లోని ప్రజలందరికీ పూర్తిగా ఉద్యోగాలు కల్పించ బడడం అనేది కొద్దికాలం నెలకొంటే విషయం అని కీన్స్ అభిప్రాయపడ్డాడు. దేశంలో Effective Demand తక్కువగా ఉండడం అనేది సాధారణ విషయమని, అందు చేత అరి కవ్వనస్ లో కొరత ఏర్పడి నిరుద్యోగానికి దారి

తీస్తుందని ఆయన ఒక సిద్ధాంతం చేశాడు. ఈ నిరుద్యోగం (ప్రచ్ఛిన్నమైనదైనా కావచ్చు) (Disguised Unemployment); లేదా ప్రత్యక్షమైనదైనా కావచ్చు (Unemployment). ప్రచ్ఛిన్న నిరుద్యోగం అంటే ఒక పనిని చేయడానికి వినియోగించబడ్డ కార్మికులలో కొంతమందియొక్క ఉపాంత ఉత్పాదకత (Marginal Productivity) శూన్యంగా ఉంటుంది. అట్టివారిని పనిలోనుంచి తొలగించినా ఉత్పత్తి పరిమాణం తగ్గే ప్రమాదం ఉండదు. ఉదాహరణకి పదిమంది మనుష్యులచే సేపనిని ఇరవైమంది చేస్తున్నప్పుడు వారిలో పదిమందికి మాత్రమే పూర్తిపని ఉంటుంది. మిగిలిన పదిమంది పనిచేస్తున్నట్లు కనిపించినా వారికి నిజానికి పని ఉండదు. వారి ఉపాంతఉత్పాదకత శూన్యంకాబట్టి వారిని పనిలోనుంచి తొలగించినా ఉత్పత్తి పరిమాణం తగ్గదు. దీనినే ప్రచ్ఛిన్న లేదా కనుపించని నిరుద్యోగం అన్నారు. ఇక రెండవరకం నిరుద్యోగం ప్రత్యక్ష నిరుద్యోగం లేదా కనుపించే నిరుద్యోగం. ప్రజలలో కొంతమంది ఏవిధమైన పనిపాటలు లేక ఖాళీగా ఉండడం అనేది ప్రత్యక్ష నిరుద్యోగం.

కీన్సేగారి ఉద్దేశం ప్రకారం ఈ నిరుద్యోగం అనేది ప్రచ్ఛన్నమైనదైనా, ప్రత్యక్షమైనదైనా— సంపన్నమైన పారిశ్రామికదేశాల్లోనే ఉంటుంది. అభివృద్ధి చెందని దేశాల్లో ఈ సమస్య ఉండదని ఆయన అభిప్రాయం. ఎందుచేతనంటే ఆటువంటి దేశాల్లో ఇంకా పెట్టుబడి అవకాశాలు చాలాఉంటాయి. సహజ సంపదలు పూర్తిగా వినియోగింపబడవు. దేశాల్లో ప్రజల పేదరికం అక్కడి పొదుపు శాలాన్ని

ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగ సమస్య - ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలు

తక్కువగా ఉంచుతుంది. ఈ పరిస్థితులు తొలగించి నచ్చన్న నిరుద్యోగం తొలగించబడుతుంది.

కాని ఆధునిక ఆర్థిక శాస్త్రవేత్తలు అంటే కీన్స్, ఆయన తరువాతివారు ప్రచ్ఛన్ననిరుద్యోగం అనేది అభివృద్ధి చెందుతూన్న దేశాల్లో కూడా ఉంటుందని, ముఖ్యంగా అది వ్యవసాయరంగంలో ఎక్కువ అని అభిప్రాయ పడ్డారు. కొంతమంది ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాల ఆర్థికశాస్త్రవేత్తలు వీరితో ఏకీభవించలేక పోయారు. ఉపాంత ఉత్పాదకత అనేది మిగిలిన రంగాలతో పోల్చి చూచినప్పుడు వ్యవసాయ రంగంలో తక్కువగా ఉంటుందేకాని అంతమాత్రం చేత వ్యవసాయరంగంలో ప్రచ్ఛన్ననిరుద్యోగం ఉందని చెప్పడం సరియైనది కాదని వారి ఉద్దేశం. ఆధునిక రచయితలు మాత్రం ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాల్లో వ్యవసాయరంగంలో ఉపాంత ఉత్పాదకత శూన్యమని [ఒకసారి అది ఛాన్యంకన్నా తక్కువ అని] కాబట్టి రంగంలో ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగం ఉండటం అనేది నిర్వివాదం అని అంటారు.

ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగ సిద్ధాంతంలో తరచుగా 'మూలధన శ్రామిక నిష్పత్తులు స్థిరంగా ఉండటం' అనే భావంతో అనుసంధింప బడుతూంటుంది. అంటే ఉత్పత్తి ఫలములు (Production functions) దీర్ఘ వత్తురసాకారాన్ని పోలివుంటాయని చెప్పబడు తూంటుంది. ఎక్కువగా యంత్రీకరించబడిన ఆధునిక పరిశ్రమల్లో ఈ విషయాన్ని పోలిన పరిస్థితులు స్వల్పంగా గోచరిస్తాయి. కాని సాంప్రదాయికమైన, యంత్రీకరణ లోపించిన వ్యవసాయరంగంలో కూడా అదేవిధమైన పరిస్థితులు లుంటాయనుకోవడం నిజంగా శోచనీయం.

సాంప్రదాయకమైన వ్యవసాయరంగం ప్రముఖ పాత్ర వహిస్తూన్న బడుగుదేశాల్లో నిరుద్యోగం ఏవిధంగా ఉత్పన్నమవుతుందో దిగువును వివరించి బడినది.

'సాంప్రదాయకమైన వ్యవసాయ రంగంపై ఆధారపడిన ప్రజల సంఖ్య పెరుగుతున్నప్పటికీ ఆరంగం పెరిగే జనాభాకీ ఉద్యోగావకాశాలు కల్పించలేకపోవడం; ఆధునికమైన పారిశ్రామిక రంగంలో అల్పాభివృద్ధి—

ఇవే ప్రస్తుతకాలంలో అభివృద్ధి చెందుతూన్న దేశాలు ఎదుర్కొనే ముఖ్యసమస్యలు. పైగా సాంప్రదాయక రంగంలో తక్కువ ఆదాయం అత్యల్పంగా ఉండి ఒక్కొక్కప్పుడు తగ్గి పోతూండడంకూడా సంభవిస్తోంది. ఈ దేశాలలో ఆధునికరంగపు పరిణామం (Evolution) లో ఈ క్రింద వివరించబడిన లక్షణాలు మనకు గోచరిస్తాయి.

1. ఆధునిక పారిశ్రామికరంగంలో మూలధన సంచయపు రేటు (Rate of Capital Accumulation) కొన్ని దశాబ్దాలుగా తక్కువగా ఉంటోంది—ఇది సాంప్రదాయకరంగంలో, జనాభా పెరుగుదల రేటు కంటే తక్కువ. ఈ రంగంలో ఏర్పడిన మూలధనంలో చాలాభాగం ఎగుమతి చేయడానికి కావలసిన ముడిసరుకులు, వ్యవసాయ వస్తువుల ఉత్పత్తికోసం జరిగిన పెటుబడులవల్ల ఏర్పడింది.

2. ఆధునికరంగపు పెరుగుదల సాంప్రదాయక రంగంలో తయారైన వస్తువుల గిరాకీని పెంచలేదు. ఒకవేళ పెంచినప్పటికీ గిరాకీకి అనుగుణంగా సాంప్రదాయక రంగంలో మార్పులు రాకుండా ఉండటానికి సాంఘిక రాజకీయ పరిస్థితులలో ఉన్న అడ్డంకులు కారణం అవుతాయి. ఈ విధంగా ఒకదానికి అనుగుణంగా మరొకటిగా, ఈ రెండురంగాలు మారడానికిగానీ, ఒకదానిమీద ఒకటి ఆధార పడటానికిగానీ వీలులేకపోవటంచేత ఆధునిక రంగంలో పెరుగుదల అరికట్ట బడుతున్నది.

3. ఆధునికరంగంలో ముఖ్యంగా పెద్దతరహా పరిశ్రమలలో చూడబడే ఉత్పత్తి పద్ధతులు మూలధన సాంద్రతకలిగిన (Capitel Intensive) గా వుంటున్నాయి. ఈ రంగంలో కార్యకలాపాలు పెరిగినప్పటికీ అందువల్ల ఉత్పన్నమయ్యే ఉద్యోగావకాశాలు తక్కువ. ఎందుచేతనంటే ఈ దేశాలలో ప్రస్తుత పారిశ్రామిక జోత్సాహికులు (Entrepreneurs) ఎన్నుకోనే ఉత్పత్తి పద్ధతులు చాలావరకు మూలధనపు మార్కెట్లలో లభించే పెట్టుబడి పైన, నిపుణత కలిగిన కార్మికులు అధ్యమనం పై నా ఆధారపడి ఉంటున్నది. ఈ ఆధునిక రంగంలో వ్యక్తులకు మూలధనం చాలా తక్కువ పడ్డే రేటుకే లభ్యమవుతుండడంచేత వారు ఎక్కువగా

మూలధనసాంధ్రతకల ఉత్పత్తి సాధనాలను వాడుతారు. పైగా నిపుణతలేని కార్మికులకు శిక్షణ ఇవ్వడం ఖర్చుతో కూడినపని. అందుచేత కార్మికులకు బదులుగా యంత్రాలను వాడడమే లాభదాయకంగా కన్పిస్తుంది. అదీకాక ఇక్కడ వాడుకలోవున్న ఉత్పత్తి పద్ధతులు శ్రామికులు కొరతగావున్న దేశాలలో వాడడానికి ఉద్దేశింపబడినవి.

అదేవిధంగా వ్యవసాయం ప్రధానమైన భాగంగా ఉన్న సాంప్రదాయరంగపు పరిణామాలతోకూడా ఈ క్రింది లక్షణాలను మనం చూడగలం :

(1) వ్యవసాయరంగంలో ఉత్పాదకపు పెట్టుబడి (Productive Investment) క్రిందికి వచ్చే పొడుపు నిష్పత్తి కొన్ని ప్రదేశాల్లో చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కసారి ఉత్పాదకతను (Productivity) సమాన స్థాయిలో పుంపడనికి కావలసినదానికంటే కూడా తక్కువగా పొడుపు నిష్పత్తి ఉంటూంటుంది. పొడుపు ఎక్కువగా జరుగుతున్నప్పటికీ అది ఉత్పాదకపు పెట్టుబడిలోనికి మళ్లించబడదు. వ్యవసాయరంగంలో ఉన్న ఆదాయసంపదల సంపదలలోని వ్యత్యాసాలవల్ల ఎక్కువగా పొడుపు జరిగినప్పటికీ సరవంతమైన భూమి కొరతవల్ల, శ్రామికశక్తిని అదాచేసే ఉత్పత్తి పద్ధతులను (Labour Saving Devices) వాడటానికి తగిన ప్రోత్సాహం లేకపోవడంచేత పెట్టుబడి ఉత్పాదకతను పెంచేదిగా ఉండదు.

(2) కొన్ని ప్రాంతాల్లో సాంప్రదాయకరంగం అభివృద్ధిలేనిదిగా ఉండడమేకాకుండా ఈ క్రింది రెండు కారణాల్లో ఏ ఒక్క కారణంచేతనైనా తగ్గిపోతూంటుంది : (a) చేతిపరిశ్రమలు — భారీపరిశ్రమల్లో తయారై చవకగా అభించే వస్తువుల పోటీని ఎదుర్కొనలేక క్షీణించిపోవడం; (b) వాణిజ్య వ్యవసాయం (Commercial Agriculture) విస్తరించడంచేత, ఎక్స్టెన్సువ్ తోటలు పెరగడంచేత చిన్నవ్యవసాయదారులను రంగంనుంచి తొలగించడం జరుగుతూంటుంది. అందుచేత ఎక్కువమంది వ్యవసాయదారులు భూమిలేని వ్యవసాయ కార్మికులుగా మారిపోతూంటారు. ఈ పరిస్థితులలో ఆధునికరంగంలోని అభివృద్ధి, సాంప్రదాయకరంగంలో నిరుద్యోగాన్ని సృష్టించి అందులో ఆదాయాలస్థాయిని తగ్గిస్తుంది.

(3) కాలక్రమేణా సాంప్రదాయక రంగాల్లో జనాభా పెరుగుతూంటుంది - ; మొదట్లో మరణాల సంఖ్య ఎక్కువగా ఉండడంచేత జనాభా పెరుగుదల లేదు తక్కువగా ఉంటుంది. రానురాను ఆధునికమైన వైద్యవిధానాలు వాడబడుతూండటంచేత మరణాల సంఖ్య తగ్గి జనాభా పెరుగుదలలేదు చాలా ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఆధునికరంగంలో అభివృద్ధి అల్పంగా ఉండడంచేత పెరుగుతూన్న ఈ రైతుజనాన్ని ఆ రంగంలోనికి ఉద్యోగాలకోసం తీసుకోవడం జరగడం లేదు. పైగా ఈ రంగంలో వాడబడే శ్రమని అదాచేసే ఉత్పత్తి విధానాలుకూడా ఈ సమస్యని తీవ్రతరం చేస్తున్నాయి. ఉత్పాదకపు పెట్టుబడిలో కొరత వల్ల సాంప్రదాయకరంగంలో ఉత్పాదకతను పెంచడానికి కూడా అవకాశం వుండదు.

పైన వివరించిన సాంప్రదాయక, ఆధునిక రంగాల సమానాభివృద్ధి సాంప్రదాయకరంగంలో ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగుల సంఖ్యను కమంగా పెంచుతుంది. ఈ సాంప్రదాయకరంగంలో వాడబడే ఉత్పత్తి పద్ధతులు చాలవగకూ మార్పుచేయడానికి అనువుగా ఉండటంచేత నూతనంగా చేర్చబడిన కార్మికులను ఆ రంగంలోనికి తీసుకోవడానికి అవకాశం ఏర్పడితుంది. భూమి కమతాల పరిమాణాన్ని జనాభాలో పెరుగుదలతోపాటు తగ్గించడం జరుగుతుంది. అందుచేత వ్యవసాయరంగంలో అదనంగా కార్మికులకు పని కల్పించబడుతుంది. కాని ఈ అదనపు కార్మికులవల్ల ఉత్పత్తి పెరగడంమాత్రం సంభవించదు.

పరిశ్రామికీకరణలో ఉన్న ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగాన్ని తొలగించడానికి ఉపకరించే విధానాలు ఈ అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో ప్రయోగించడానికి పనికిరావని ఆర్థర్ లూయిస్ (Arthur Lewis), రగ్నార్ నర్కే (Ragnar Nurkse) మొదలైన రచయితల అభిప్రాయం. ఎందుచేతనంటే పరిశ్రామికీకరణలో నిరుద్యోగంఅనేది—ప్రచ్ఛన్నమైనదైనా, ప్రత్యక్షమైనదైనా—Effective Demand లో కొరతవల్ల ఏర్పడుతుంది. సులభద్రవ్య పద్ధతి (Easy Money Policy) కాని, లోటుబడ్డెట్ విధానంకాని (Deficit Financing) Effective Demand ను పెంచగలవు. అందు

ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగ సమస్య - ఆర్థికంగా వెనుకబడిన దేశాలు

చేత నిరుద్యోగసమస్యను తొలగించడానికి అట్టి దేశాలలో ఈ విధానాలు అవలంబించవచ్చు. కాని వీటిని అభివృద్ధి చెందుతూన్న దేశాలలో ప్రయోగించడం నిరుపయోగమైనదే కాకుండా ఒక్కొక్క సారి అపాయకరం కూడా.

వ్యవసాయరంగంలోని ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగాన్ని తొలగించడంకోసం రగ్నర్ నర్క్స్ పండితుడు ఒక సలహా ఇచ్చాడు. వ్యవసాయరంగంలోపున్న మిగులు శ్రామికులను ఆ రంగంనుండి మార్చి వారిని ఉత్పాదక వస్తువులను తయారుచేయడంకోసం వినియోగించడం లాభదాయకం. అంటే వారికి ఉత్పాదక వస్తుపరిశ్రమలలో ఉద్యోగాలు కల్పించాలి. అదే సమయంలో వినియోగవస్తువుల గిరాకీ పెరగకుండా ఉండేటందుకు స్రభుత్వం వస్తువులు విధించడానికీ, కంట్రోల్స్ అమలుపరచడంగాని చెయ్యాలి. భూమిపై జనసమృద్ధి పెరగడంవల్ల, లేదా ఎక్కువ పంటలను పండించడంవల్ల వ్యవసాయరంగంలో భూసాగం తగ్గి శ్రామికుల ఉపాంతఉత్పాదకత శూన్యమైనప్పుడు ఈ పద్ధతిని అవలంబించడం సముచితం. కాని ఆ విధంగా శ్రామికులను తొలగించడంచేత మెత్తం ఉత్పత్తి తగ్గిపోయే ప్రమాదంఉంది కాబట్టి అటుకాలంలో ప్రచ్ఛన్ననిరుద్యోగాన్ని తొలగించడానికి ఈ విధంగా చేయడం ఉపకరించదు.

వ్యవసాయ రంగంలో ఉత్పత్తిని కోల్పోకుండా కొంతమంది శ్రామికులను ఆ రంగంనుంచి మార్చి వారిని పారిశ్రామిక రంగంలో నియమిస్తే పారిశ్రామికోత్పత్తికూడా పెరుగుతుంది. అందుకోసం వ్యవసాయ

రంగంలో ఉత్పత్తి పద్ధతులను మార్పు చేయవలసి వుంటుంది. వ్యవసాయ శ్రామికుల నైపుణ్యం పెంచడానికి కావలసిన మార్పులు ప్రవేశపెట్టి వారికి ప్రత్యేకించబడిన సంస్థలలో శిక్షణ ఇప్పించాలి. సాంఘికవ్యవస్థలో మార్పులు ప్రవేశపెట్టి ప్రజలలో పరిశ్రమలలో పనిచేయడానికి కావలసిన ఉత్సాహాన్ని పెంపొందించడంకూడా అవసరం. పరిశ్రమల్లో వాడబడే ఉత్పత్తి పద్ధతులను నిపుణత లేని వ్యవసాయ కార్మికులనుకూడా పనిలోనికి తీసుకొనగలిగే వానినిగా మార్పు చేయాలి. మేలు రకం మూలధనం మొదలైన సహాయకారి ఉత్పాదకాలను ఎక్కువ పరిమాణంలో లభ్యమయ్యేలా చేయాలి. పై విషయాల్ని సాధించగలిగినపుడు వ్యవసాయరంగం ఆనలోపున్న అదనపు కార్మికులను పారిశ్రామిక రంగానికి లభింప చేయగలుగుతుంది.

పైన చెప్పబడిన మార్పులన్నీ కాలక్రమేణా జరుగుతాయి. ఈ వాటికి అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు కూడా ఈ విధానాలన్నింటినీ అవలంబించే వున్నాయి. అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో ఈ మార్పులు జరుగుతాయనేది నిస్సందేహం. నిజానికి ఇటువంటి మార్పులు ఈ మధ్యనే జరుగుతున్నాయి. అసలు ఆర్థికాభివృద్ధి అంటేనే ఈ మార్పులు జరిగి వ్యవసాయ పారిశ్రామిక రంగాల్లో ఉత్పత్తి పెరగడం. సరియైన విధానాలను అవలంబించడంవల్ల ఈ మార్పులను త్వరితగతినో సాధింపగలిగితే దేశం ఆర్థికాభివృద్ధి చెందడమే కాకుండా ప్రచ్ఛన్ననిరుద్యోగాన్ని నిర్మూలించుకొనగలుగుతుంది.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దం నాటి

వ్యావహారిక భాషావిశేషాలు

వ్యవహారంలో ఉన్న భాష వ్యావహారిక భాష. గ్రంథస్థాధారాలు ఉండటంబట్టి ఏ శతాబ్దం నాటి గ్రంథిక భాషనైనా స్థూలంగా విస్తరించవచ్చు. కాని వ్యావహారిక భాషను వివరించడం అంత సులభమయిన విషయంగాదు. కారణం వ్యావహారిక భాషలో మనకు దొరికే గ్రంథాలు క్షాంతిలేవు. ఇక శాసనాధారాలు బట్టి కొంతవరకు ఆయా శతాబ్దాల నాటి వ్యావహారిక భాషాస్వరూపాన్ని నిరూపించ వీలవుతుంది.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దం పూర్వార్థంలో వ్యావహారిక భాష (Spoken Dialect) లో రచించబడిన * కుమారరామునికథ గ్రంథాధారంగా కొన్ని ఆ కాలపు వాడుక భాషా విశేషాలను పొందుపరచే ప్రయత్నమే యీ వ్యాసం. వాడుక భాష, కాలంతో బాటు మార్పులకు లోనవుతుంటుంది. చరిత్ర మారుతూన్నట్లే భాష గూడా మారుతుంటుంది.

ఈ కుమారరామునికథను కొంతవరకు తందనానపాటల జాబితాలో చేర్చ వీలవుతుంది. గేయం, వచనం ఇంచుమించు సమపాళ్ళలో నడవటం, వచన రచనలోని కొత్తదనం:—కేవలం దీన్ని తందనాన పాటలలో చేరనీయవు. భాషలో డాంబికం లేదు. సామాన్య జనానికి అందుబాటులో ఉండి సులభగ్రహ్యమయిన భాషలో రచించబడింది.

ఆ నాటి వ్యవహారంలో పార్శ్వ సాక్ష్యం హెచ్చు. అప్పటి వ్యవహారంలోని పార్శ్వపదాలు చాలవరకు నేటి మన వ్యవహారంలో లోపించాయి. క్రమేపి తత్సమంలో పాశ్చాత్య భాషలకు చెందిన ఎరవుపదాలు వచ్చి

చేరాయి. ఈ కుమారరామునికథలోనే మనకు అక్కడక్కడా ఈ 'ఎరవుపదాలు' అగపడతవి. (Loan Words).

కుంభిణి (కుంఘిని: 'కంపెనీ' అనుటకు)

తురుపు (ట్రూప్. [Troop])

రసీదు (Receipt)

కుమారరామునికథలోని భాష ఆనాటి వ్యవహారిక భాషకు ప్రతిబింబం.

కుమారరామునికథను చదివిన ఆ కాలపు వ్యావహారిక భాషలోని విశేషములు మనకు స్థూల దృష్టికే కనబడును.

రచనలో అక్కడక్కడ 'తందన్నతాన' అను పల్లవి, 'మేలు! మేలు!' అను పాచ్చరిక కనబడుతుంటవి. వాక్యం మొత్తం మీద బోధపడినా విలక్షణంగా ఉన్నట్లు గమనిస్తాం. అంటే వాక్యరచన అదోలా కనబడుతుంది. అదోలా కనబడటమే ఆనాటి

* 'The Kumara Ramuni katha is an anonymous ballad written in spoken dialect.....its language containing as it does a large admixture of persian administrative terms together with a few English words, seems to indicate the first half of the nineteenth century as the probable period of its composition; when English began to displace persian as the language of the government'—Introduction to 'Kumararamunikatha' (Madras Government Oriental Series. No. XCI) with exhaustive historical reference, by Sri N. Venkataramanayya,

భాషకూ నేటిభాషకూగల భేదం. మచ్చునకు కొన్ని వాక్యాలు పేర్కొంటాను.

1. కూర్చునబెట్టిరి.
2. మగచిన్నవాడు జననమయినాడు.

3: నాటిమట్టి గుఱ్ఱము ఒకటి గొడ్డువీగి వుండెనే అది యీ వేళనె పూవులతోటలో యీన బడినది.

4. దొంగను యీవేళ పట్టిననే పట్టినారు లేకపోయిన రేపు జాము ప్రాద్దెక్కువఱకు..... (పట్టాడా సరేసరి, లేకపోలే)

5. మెడకు పడవేసి పడలాగిరి.

6. రామునికి మ్రొక్కువేసి నిలబడిరి (నమ స్కరించి).

7. నేనేమి! యెదురుత్తరము చేయుదునా.

8. రాజగారిది యేనుగ, మాది ఒక గుఱ్ఱము ఉన్నది. నుంచిది పాలకి బైటనుపెట్టండి.

9. మా యుంటికి నీళ్లు చేరబోయరా.

10. కాపున బడగను ద్రోయండి. (పాతర లోకి తోయండి).

11. కుర్చీవేసుక కూర్చుండి (కుర్చీ వేసు కొని కూర్చోని).

12. గెల్వంగను లేము.

13. గంటవేయువఱకు ఆటువేల ఫౌంజును హాజరు అయిరి.

14. ఆలాగంట చెప్పితే పోవనుగలను (అలా చెప్పితే పోగలను).

15. కత్తుల ఒరలు దూసిరి.

16. కలపటము అయినాము.

17. అక్కడను నిద్ర భోగించెను (నిద్ర పోయెను).

18. ఇరవైయింటికి చంపి (ఇరవై మందిని).

19. అనుసరణ చేయవలెను (అనుసరింప వలెను).

శబ్దపల్లవాలలోనూ ఈ విలక్షణత్వం ఉంది. 'ఏరుకొని' అనడానికి 'ఏర్చుక' అని అప్పటి వాడుక. కొన్ని కొన్ని వదాల అర్థాలు తెలుసుకోవటం కష్టతరం. కొన్నింటికి అర్థాలు నాకూ బోధపడలేదు సందర్భాన్ని బట్టిచూచినా.

1. హస్తములు వెల్చుకొని (కడుక్కొని).

2. అనగ అనగ వినిపింతు (?)

3. సాలుగు దస్తాల్లెక్కలు కంఠీపట్టించగా (సరిచూడగా).

4. చాలురావులు (చలివేంద్రములు (?))

'కాశీరామేశ్వరం సందున చాలురావులు వేయిం చెను' - రాజు తనకు సంతానప్రాప్తికోసం చేసే పుణ్య కార్యాల సందర్భంలో.

5. చెలువులు గోపి (తవ్వ).

6. పట్టివేళ్ల చవికె (సావడి).

7. కొత్తలావి పంజాలు= (?)

8. కుప్పటము (ఒడలు).

9. నిరుకు (నియమం).

'ఒకరిదిఅని నిరుకు ఉన్నదా'.

10. మోయమతి (మోయన).

11. తనగాము (పెద్దతొట్టి)

12. కాపు (పాతర).

13. కూతవేటువేల (కూతపెట్టెస్థలం).

14. జోడాలవారు (రాజీ కుదర్చపంపు ఇద భటులకు...).

15. విల్లెనిరాలు (పులిగంతులు).

16. పరంజకపోవు (వేగంగాపోవు).

నేటి వ్యవహారంలో ఇవి లోపించిపోయిన కారణంగా మనకు పై పదాలు కొరుకుదుపడవు. సందర్భానుసారంగా మాత్రమే చాలవరకు అర్థం కల్పించు కోక తప్పదు.

కొన్నిపదాలకు మౌలికరూపాలుగ ఉండిఉంటువి అని తోచినవి.

(i) హదువు (అదువు).

(ii) తొరక (తొక్క).

(iii) సముజాయించు (సముదాయించు) — అన్యదేశ్యం.

(iv) తెగువెదరు (లేచెదరు).

(V) పహదుషా (పాదుషా).

‘సర్వదుంబాలా’ అనే పదం తరచూ వ్యవహారంలో వాడబడింది. సర్వ: సంస్కృతం. దుంబాలా: పార్శ్వ. రెండూ కలిపి ఏకపదంగా వ్యవహారం. అర్థం ‘యావత్తూ’ అని. ‘తనకు మిక్కిలి సిపాయిలేడు’— ‘మించిన’ అనే అర్థంలో ‘మిక్కిలి’ ప్రయోగం వింతగా కనబడుతుంది.

వ్యవహారభాషలో అభాసరూపాలు వైయక్తిక ఉచ్చారణావైవిధ్యం గలిగి సామాన్యంగా వ్యవహరింపబడుతుంటవి. అలాంటినే ఆకాలపు వాడుకలో—

పట్లము; నిల్వపు; శత్రుడు; శత్రుత; గాని (గనని);

భారియ; *రాతిరి; పరియంతం; తీవరము; చలినీళ్లు (మరలా వేన్నీళ్లు—అనే రూపం ఉంది. కాని, చలినీళ్లు—అనే వ్యవహారం).

ఏభాష మార్పులో అయినా అర్థవిపరీణామం (Semantic Change) ఒక ముఖ్యమయిన అంశం. కాలక్రమేణా పదాలకున్న అర్థాలు కొన్నికొన్ని మార్పులకు లోనవటం అర్థవిపరీణామం.

1. నిమ్మళించడం = ‘శయనించడం’ — ఆ కాలంలో. ఆ అర్థంపోయి, ఇప్పుడు ‘నిదానించడం’ అనే; ఉదా. ఏ పనిఅయినా నిమ్మళంగా చేయాలి.

2. పాడవు / పాడుగు.

‘పట్లానికి పన్నెండామడ పాడుగున అరణ్యములో చదువులబడి’ (పన్నెండామడ దూరంలో...అని అప్పటి అర్థం)

ప్రస్తుతం ‘పాడుగు’ అర్థం ‘Length’ అని.

3. నయము: ‘మీకే నయముగాని మాకు నయములేదయ్యా’ (=మీక్కాబట్టి సరిపోయిందిగాని

మాకు సరిపోలేదు) అని అప్పటి వ్యవహారం. ఆ ‘నయము’ అనే పదానికి ఇప్పుడున్న అర్థం వేరు; ఉదా: ‘ఏం? జబ్బు నయమయిందా?’

4. కౌలు: (=రాజీ). ఇప్పుడు ‘కౌలు’ అంటే ‘రాజీ’ అనే అర్థాన్ని సూచింపడు. ‘గుళ్ళకు తీసుకోడం’ అని మాత్రమే అర్థమవుతుంది.

5. అన్నం వండించి అనటానికి ‘బియ్యం వండించి’ అనటం ఆనాటి వ్యవహారం.

6. ‘మదముదిగింది’; అంటే మదం ఎక్కింది అని అర్థం. ‘ఏనగకు మదముదిగినది. పాలముమీద పడినది’ అనాటి వాడుక.

ఇక ఆ రోజుల్లో భర్తలను భార్యలు ‘ఏమంటే’ అని సంబోధించేవారు. (ఏమంటే పలకపు’).

‘పుక్కిటవిడెము చెదరనవ్వ’.

‘దోమవలె వెళ్లి చిగవలె నవ్వు’;

‘అకల్పాపత్రిగా’;

‘కుయ్యకోసి వెట్టికోతి’ - -

ఇలాంటి సామెతలు, జాతీయాలు జనవ్యవహారంలో ఆనాడు లెక్కలేనన్ని.

ఫలానికాలంలో ఫలానివిషయంలో ప్రజలు సాంఘిక జీవితం గడిపారు అనేవిషయం చరిత్రనుబట్టి మనం ఈ నాడు తెలిసికోగలుగుతున్నాం. వారి నాగరికత — నేషధారణ — సమైక్యవాదాదులకు ప్రముఖ చరిత్రకారుల నిరంతర పరిశోధనల ఫలితంగా మతాచారం క్రాద్ధి రూపకల్పనలు చేయగలుగుతున్నాం. అలాగే వారు వ్యవహరించిన భాష ఏవిధంగా ఉండిఉంటుంది అనే విషయం తెలిసికోవాలనుకోవటం తెలుగుభాషాచరిత్రలో అనేక పరిశోధనలు జరుగవలసిన అవసరాన్ని సూచిస్తుంది. జన వ్యవహారంలో రచింపబడిన ఏ పుస్తకమయినా సరే, వాడుకభాషలో చెక్కబడిన ఏ శాసనమయినా సరే ఆయాకాలములకు సంబంధం

రాత్రి-రాత్రి:-Anaptyxis (స్వరవిభక్తి) అంటారు ఈ విధంగా ఉచ్చరింపడాన్ని. For. Eg. చంద్రుడు—చంద్రుడు;

చిన వ్యావహారికభాషను సంపూర్ణంగా కాకపోయినా అలాగునే, చాలవరకు చూపెట్టగలవు అనటం సాహసంకాదు.

సవయాంత్రికపు యుగంలో భాషనుగూర్చిన పరిశోధనావశ్యకత విడిపివైంది, అత్యవసరమైందీను. కాని, ఈ కుమారరామునికథలోని భాషను విస్తరించినట్లయితే తెలుగుభాష పరిణామ చరిత్రను సమగ్రంగా విశదపడచే ప్రయత్నంలో మనం సరిలయిన ఫలితాన్ని, పొందలేం.

—ఉప్పలపాటి శ్రీరామమూర్తి

తెలుగు-ఇటాలియను

కొంతకాలం క్రిందట భారతిలో శ్రీ యల్. మాలకొండయ్యగారు వ్రాసిన 'తెలుగు-ఇటాలియను' అను వ్యాసము చాలా బాగుంది. తెలుగు 'ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది రిస్ట్రీ' వివిధంగా అయిందో వివరించి చెప్పారు. కాని వారి వ్యాసములో కొన్ని లోపాలు కనిపించాయి.

C, G లు ఇటాలియన్ లో స, జ లుగా ఉపయోగింపబడతాయి అన్నారు. G, 'జ' గా పలుకుతుంది కాని, C ఎల్లప్పుడు 'స' గా పలుకుదు. కొన్నిచోట్ల 'చ' గాను, కొన్నిచోట్ల 'క' గాను పలుకుతుంది. సూక్ష్మంగా చెప్పాలంటే C, G ల తర్వాత a, o, u, h లుగాని, లేదా వేరొక హల్లుగానిఉంటే అవి ఎప్పుడూ, క, గ లుగానే పలుకుతాయి. C, G ల తర్వాత e, i లు ఉంటే అవి ఎప్పుడూ చ, జ లుగానే పలుకుతాయి.

Calamaio (కాలామాయో) = సిరాబుడ్డి

Cuore = హృదయము (కూఁరే)

Chiesa (చీసీసా) = చర్చి.

కాని,

Cielo (చీవీతో) = ఆకాశము.

Cibo (చీబో) = ఆహారము.

Cecita (చేచీతా) = గుడ్డితనము.

Gallo (గాల్లో) = కోడిపుంజు.

Gufo (గూఫో) = గుడ్లగూబ.

Genio (జేనీఓ) = తెలివిగలవాడు (జీనియస్)

Ginoccio (జీనోచ్చో) = మోకాలు.

gn : న్య గాను, Gli ల్య గాను పలుకుతాయి.

aglio (అల్గో) = వెల్లుల్లి.

figlio (ఫీర్గో) = చుక్కచుక్క.

ష అనుటకు ఇంగ్లీషులో Sh, ఫ్రెంచిలో Ch, జర్మనులో Sch వ్రాస్తారు. ఇటాలియనులో Sce, Sci లు షే, పీలుగా పలుకుతాయి.

Scena (షేనా) = దృశ్యము.

Scienza (షీ ఎన్త్యా) = సైన్సు.

కాని Sca, Sco, Scu లు స్కా, స్కో, స్క్యూలు గానే పలుకుతాయి.

Scarpa = జోడు (స్కార్పా)

Scorno (స్కోర్నో) = పథకము.

ఇకార, ఉకార, ఎకార, ఒకారములకు ఇటాలియన్ లో దీర్ఘములు లేవని వ్రాసినారు. కాని ఇటాలియన్ లో అన్నీ దీర్ఘచ్చులుగానే పలుకుతాయి. ఈ దీర్ఘచ్చులు స్వచ్ఛమైన పలుకుబడిని కల్గివున్నాయి కనుక 'ఇంటర్నేషనల్ ఫోనెటిక్ ఆల్ఫబెట్' లోని అచ్చులకు వీటి ఉచ్చారణను ఆధారముగా తీసుకున్నారు. ఎకారమునకు హ్రస్వముకూడా ఉన్నది. ఓ కారమునకు వేరొక పలుకుబడికూడా ఉన్నది. దీనిని Oliver లోని 'ఆ' గా పలుకుతారు.

Sette (సెత్తే) = ఏడు.

Pecca (పెక్కా) = దోషము.

Povero (పావేరో) = బీద.

Oggi (అజ్జీ) = ఈ రోజు.

తెలుగు, ఇటాలియను భాషలకు సారూప్య

మును ఉవాహరణములతో బాగుగా చూపించారు, కాని ఈ క్రింది పోలికలుకూడా చేర్చవలసింది.

1. రెండుభాషలు దీర్ఘములుగా (సాగదీసి నట్లు) పలుకుతాయి.

2. రెండు భాషలలోను ద్విత్వాక్షరములు. సంయుక్తాక్షరములు ఒక విధంగానే ఉన్నట్లు, కన్పిస్తాయి.

3. భవిష్య ద్వర్తమాన క్రియలు, ఇంకను కొన్ని క్రియారూపములు ఇంగ్లీషు, జర్మను మున్నగు భాషలవలెగాక క్రియలతో కలిసి ఒకే పదముగా రూపొందుతాయి.

Io Amo = నేను ప్రేమించు చున్నాను.

Noi Amiamo = మేము ప్రేమించుచున్నాము.

Egli Ama = వాడు ప్రేమించు చున్నాడు.

అలాగే భవిష్యత్తులో,

Io Amero = నేను ప్రేమింతును.

Noi Ameremo = మేము ప్రేమింతుము.

Essi Ameranno = వారు ప్రేమింతురు.

ఇంగ్లీషులో Shall, Will అను సహాయక క్రియలను, జర్మనులో Werden అను దానిని వాడు తారు.

మరొక గుమ్మత్తయిన విషయమేమంటే మన భాషలో చిన్నపిల్లలు మంగిల్లడు వాగు 'బొబ్బ'అను పదమును శ్లోకాలయనులో వారి పిల్లలు Bombo (బంబో) అంటారు.

—సత్యవోలు వెంకటరత్నప్రొద్దాపు.

గ్రంథవిమర్శలు

“బాపురెడ్డి గేయనాటికలు”

(గ్రంథకర్త: జంకె బాపురెడ్డి, ప్రచురణ కర్తలు: సుఖేలానికేతన్, IC 85, ఇరం మంజిల్ కాలనీ, హైదరాబాదు-4, 1970, పేజీలు: 91, వెల: రూ. 3-00.)

ఒక దాశరథి

ఒక నారాయణరెడ్డి

ఒక భీమిష్ఠు

ఒక బాపురెడ్డి

ఇదీ వరస. హైదరాబాదులో జరిగే కవి సమ్మేళనాల్లో సాధారణంగా పాటించే వరస ఇది. భీమిష్ఠుగారి కావ్యగానం అయితరవాత శ్రోతలు బాపురెడ్డిని Expect చేస్తారు. ఇటీవల రాయన తన కృతుల నన్నిటిని పద్యకావ్యాలు, గేయకావ్యాలు, గేయనాటికలు, గద్యకావ్యాలు అని నాలుగుభాగాలుగా విభజించి ప్రకటించాడు. ఆ వరసలో ఇది మూడో పుస్తకం. ఈ కవి పూర్వం చైతన్యరేఖలు, రాకెట్టు రాయబారం అని రెండు కవితాసంపుటాలు ప్రకటించాడు. ఇప్పుడు నాటిలోని చేరుచేసి, కొన్ని కొత్తవిచేర్చి పై నాలుగు పుస్తకాల్లో ప్రకటించారు.

బాపురెడ్డి గేయకావ్యాలను జరిగిన మూడేళ్లలో తెలుగులోవచ్చిన ఉత్తమకవితాసంపుటంగా గుర్తించి ఆంధ్రసాహిత్యనికాడమీవారు 1972 ఫిబ్రవరి 12 న ఈ కవికి బహుమతి ప్రదానం చేశారు.

బాపురెడ్డి దాదాపు రెండు దశాబ్దాలుగా కవిత్వం రాస్తున్నాడు. హైదరాబాదులో జరిగిన ఎన్నో కవినమ్మేళనాల్లో పాల్గొన్నాడు. ఆలిండియా రేడియోలో తరచుగా ఇతని రచనలు ప్రసారమవుతుంటే. ఇతని గేయనాటికలు కొన్ని ప్రదర్శితమయ్యే. హైదరాబాదులో బాపురెడ్డిని ఎరగని సాహిత్యాభిమానులు లేరు. నారాయణరెడ్డి అంతబాగాకాక

పద్యంగాని, గేయంగాని ప్రవేశించేయంగా చదవగలడు. ప్రభుత్వంలో ఉన్నతోద్యోగంవేస్తూకూడా కవితారచనను ఎక్కువగాచేస్తున్న సాహితీప్రియుడు బాపురెడ్డి. అందు కీ కవి ప్రశంసనీయుడు.

బాపురెడ్డి దాశరథిలాగా పద్యం రాయగలడు. నారాయణరెడ్డిలాగా గేయమూ, వచనగేయమూ రాయగలడు. కావ్యం గానంచేసే అలవాటున్న కవి గవక ఈయన గేయాల్లో సంగీతగుణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. రాయన ప్రణయభావనను వదలలేదు. ‘అభ్యుదయ’ భావనను కాదనలేదు. పుస్తకం పుట్టుపూర్వోత్పతరాల్ను గురించి చెప్పుతూ ఈ కవి తన కవితా పద్ధతినీ గురించి ఇట్లా అన్నాడు: ‘సౌందర్యతా సమతా సమన్వయతా దృష్టితో ప్రతి మస్తువును దర్శించి అనుభూతుల్ని రసాత్మకంగా పాడుకొంటూ అభ్యుదయోన్ముఖంగా సాగిపోవటం నా ధ్యేయం’. దాశరథి ఈ పుస్తకంలోనే చెప్పినట్టుగా ‘బాపురెడ్డి ఇజాం బుజాలు తడవడు.’ ఈ మాటల్ని, ఈ నాటికల్ని, పరిశీలిస్తే బాపురెడ్డి కోరే అభ్యుదయం ప్రభుత్వంకోరే అభ్యుదయానికి ఏమంతభిన్నం కాదని మనం సులువుగానే గ్రహించవచ్చు. ఇతనిది ‘ప్రణాళికా బద్ధమైన’ అభ్యుదయం. ఈ కవిని చాలామంది ‘అభ్యుదయకవి’ అనే అంటారు. అభ్యుదయమంటే ఏమిటి? ఎవరు అభ్యుదయ కవులు అనే విషయంలో చాలామంది ప్రముఖుల్లో లభిప్రాయ భేదాలున్న ఈ తరుణంలో బాపురెడ్డి అభ్యుదయ తత్వ పరిశీలనవల్ల పెద్ద ప్రయోజనంలేదు.

గేయనాటికలు ఇటీవల చాలాకాలంగా చాలామంది రాస్తున్నారు. శివశంకరశాస్త్రిగారి తరవాత దీన్ని బాగా సాధనచేసింది నారాయణరెడ్డిగారు. ఆయన ఆ ప్రక్రియను చాలాకాలం కిందటే వదిలేసి నట్టుంది. దాన్ని మళ్ళీ చేపట్టిన గౌరవం బాపు

రెడ్డిదేనని చెప్పవచ్చు. గేయనాటికలు రేడియోప్రసారానికి; కాలేజివార్షికోత్సవాల్లోనూ, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాల్లోను ప్రదర్శించటానికి బాగుంటే. ఇది జనరంజకమైన ప్రక్రియ. బాపురెడ్డి గేయనాటికలు కూడా ప్రదర్శనానుకూలమైనవి.

శివశంకరశాస్త్రిగారి గేయనాటికల్లో మనుష్య పాత్రలు ఎక్కువ. నారాయణరెడ్డిగారి గేయనాటికల్లో మనుష్యేతర పాత్రలే ఎక్కువ. ఒకవేళ మనుష్యపాత్రలున్నా అవి abstracted human roles. ఈ విషయంలో బాపురెడ్డి నారాయణరెడ్డిగారి మార్గానుసారి.

నేపథ్యం, బృందగానం లాంటివి ఈ నాటికల్లో ఎక్కువగా ఉన్నాయి. వీటిలో రుతువులు, ప్రకృతి, కృష్ణానది, రాకెట్టు వంటివి మనుషుల్లాగే భావించబడినాయి. ఈ కవి గేయనాటికల్లో Personification అప్పనిసరిగా ఉంటుంది. దేశకాలాలు పాత్రధారు అవుతాయి. కాలాంతంగా క్రీస్తుశకపు తొలిరోజుల నాటి నాగార్జునాచార్యులవారు నేటి ప్రజాశక్తితో మాట్లాడతారు. అందువల్ల ఈ నాటిక అన్నిటితోనూ అద్భుతరసానికి అనుకూలమైన విభావ పుష్టి పుష్కలంగా ఉంది.

ఈ పుస్తకంలో 'బుతురాగం' 'సాగరసంగీతం' 'భావిదీపులు' 'విజయపేల' 'కల్యాణయాత్ర' 'రాకెట్టు రాయబారం' అనే ఆరు నాటికలున్నాయి. బుతురాగంలో 'బుతుకవ్యలు' నేను గొప్పఅంటే నేను గొప్పఅని పోట్లాడుకుంటే. ఇంతలోనే 'కాలపురుషుడు' రావడంతోనే ఈ 'కవ్య'లు ఆ 'పురుషుడి' చుట్టూ మూగుతారు. 'మీరంతా మంచివాళ్లే సర్' అని కాలపురుషుడు చెప్పగానే వాళ్ళు ఒప్పేసుకుని ఆనందంతో బృందగానం చేస్తారు, సాగర సంగీతం నాగార్జున సాగరాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని రాసిన నాటిక. ఇందులో నాగార్జునాచార్యులే స్వయంగావచ్చి ప్రాజెక్టు నిర్మాణానికి 'గ్రీన్ సిగ్నల్' ఇస్తారు. 'భావిదీపులు'లో దేశకాలాలు, పుట్టబోయే మానవ ప్రాణులు ప్రధానపాత్రలు. మొదట, చివరా నేపథ్య

కంఠం వినిపిస్తుంది. 'మీరు పుట్టవద్దు' అని దేశకాలాలు (? Space-Time Continuum) పుట్టబోయే ప్రాణుల్ని హెచ్చరిస్తుంది. ఇందులో కొంత హాస్యంకూడా జోడించబడింది. సంతాననిరోధమే ఈ నాటిక సందేశంఅయితే అది సరిగ్గా ప్రతిపేదికం కాలేదనే చెప్పాలి. 'విజయపేల'లో బృందగానంతో పాటు, కొన్నికంఠాలు, విజయదశమి పాత్రలు. విజయదశమి మాత్రం ఆశీస్సులే భారత స్వాతంత్ర్యానికి కారణంగా ఇందులో నిరూపితం. 'కల్యాణయాత్ర'లో ప్రకృతి, ప్రేయసి, మాతృదేవి, కష్టబీబి, భాగ్యలక్ష్మి, దేశమాత, పంటిపెత్తులు సూర్యుణ్ణి, రామచంద్రుని స్వాధీనంలోకి తీసుకురా పోటీపడతారు. చివరికి మానవుడు 'సర్వశక్తి సమన్వయమార్గాన్ని' తెలుసుకోవడం ఇందులో ఇతివృత్తం. బహుశా బాపురెడ్డి 'సమన్వయ' దృష్టికి ఈ నాటిక ఉదాహరణం కావచ్చు. రాకెట్టు రాయబారంలో మానవుల తరఫున రాకెట్టు చంద్రకాంతతో రాయబారానికి వెళ్ళినట్లుగా చిత్రితం.

ఈ కథావస్తువులనుబట్టి బాపురెడ్డి కవితా మార్గాన్ని గ్రహించవచ్చు. ఈ కవి దృష్టిలో 'అభ్యుదయం'అంటే ఏమిటోకూడా వీటినిబట్టి కొంత తెలుసుకోవచ్చు. బాపురెడ్డి 'డిక్షన్' తాను ఎన్నుకున్న వస్తువుకు తగినట్లుగాఉంది. శబ్దాల అందాల మీద బాపురెడ్డికి మోజు ఎక్కువ. శబ్దసంయోజనంలో వస్తువుకు అనుకూలమైన మాధుర్యగుణం ఉంది.

బాపురెడ్డిమాత్రాధందస్సులో బాగా అభ్యాసం చేశాడు. చదువుకోటానికి పాడుకోటానికి అందంగా ఉండేట్టు రాస్తాడు. సాధారణంగా 'లయ' అవ్వడం, అవసరమైతే లయ తప్పించిలయినా వచనగేయంలాగా నడిపించటానికి చేసాడాడు. 'భావిదీపులు'లో 'దేశకాలాలు' అప్పుడప్పుడు వచనగేయంలో మాట్లాట్టం మనం గమనించవచ్చు. శ్రుతిపేయంగా ఉండటంకోసం బాపురెడ్డి యతులతోపాటు, అంత్యప్రాసల్నికూడా ఆశ్రయిస్తాడు. ముఖ్యంగా నాలుగు పదాల మాత్రా పద్యంలో సరిపాదాల చివరల శబ్దసామ్యం పేటించటం ఈ కవికి ఒక అలవాటు.

మదీయ జీవన రాగంలో, కల
మయూర బాలలు నాట్యము చేసె
మదీయ క్రీడా జలపాతమ్ముల
మహాత్య విద్యున్నాలలు పూచె

[బుతురాగం]

నారాకే లోకానికి
నవభావన నాకము
నాపాటే జనావళికి
దీపావళి పర్యము.

[బుతురాగం]

ఇట్లాంటి ప్రాసలు తరచుగా వేస్తూపోవటం వల్ల గేయం హాయిగా సాగుతుంది. గేయంలో రెండు రెండు పాదాలమధ్య సమభారతని సాధించటానికి వీలున్న పద్ధతు లన్నిటినీ బాపురెడ్డి వాడుకుంటాడు. అంత్యప్రాస, మూత్రాగణసమత్వం మూత్రమే ఈ సమభారత్యం సాధించలేవు. భిన్ననాక్య, వాక్యాంశ, నిర్మాణంలో సమరూపతకూడా ఇందు కనపరం. పైన పేర్కొన్నచోట సరిపాదాలతో సమాపక క్రియా ప్రయోగం ఇందుకు దోహదం చేస్తున్నది. ఇవి రెండూ భూతకాలిక క్రియలు. ద్వ్యక్షర ధాతువులు. ధ్వనిసామ్యం (Phonetic Similarity) తో పాటు వ్యాకరణసామ్యం (Grammatical Similarity) కూడా పెంచుతూపోతే గేయానికి సమభారత ఇనుమడిస్తుంది, అందం చేకూరుతుంది.

భగ్యదేవత శింజినీ శింజిలాలలో
నా ఆకలి కేకలు వినబడునా?
కనులలో కదలాడు కలల వెన్నెలలో
నా వంగిన నడుమే కనబడునా?

[కల్పానిత]

ఇందులో బేసి పాదాలలోనూ, సరిపాదాల్లోనూ అంత్యప్రాస పాటించబడింది. సరిపాదాల్లో ఏక కాలికా లయన సమాపక క్రియలున్నై. రెండు క్రియలూ ప్రక్షారక శబ్దాంతాలు. రెండూ అకర్మక క్రియలు. రెండూ ద్వ్యక్షర ధాతువులమీద నిర్మించబడిన శబ్ద పల్లవ క్రియలు. రెండూ రెండు ప్రధానమైన ఇంద్రియ వ్యాపారాలను సూచిస్తున్నై. ఈ సామ్యాల అంత్య ప్రాసవల్ల వచ్చే అందాన్ని గుణిస్తున్నై.

పాదాల ప్రారంభంలోకూడా వ్యాకరణ సామ్యం ద్వారా ఈ సమత్వాన్ని ఇంకా స్ఫురింపజేస్తాడీ కవి. ఉదాహరణకు :

ఇందు మొదటి రెండుపాదాలూ కలిసి ఒక వాక్యం, చివరి రెండు పాదాలు ఇంకోవాక్యం. సరి పాదాలతో పాటు బేసిపాదాల్లోకూడా అంత్యప్రాస లున్నై. ఇవికాక రెండువాక్యాల ఎత్తుగడలో ఏకత ఉంది. 'నారాకే' 'నాపాటే' అనే మాటలకు మూత్రా సమత్వంతోపాటు అక్షరసమత్వం (Syllabic Similarity) ఉంది. ఈ రెండూకూడా అస్మదర్థక సర్వ నామం విశేషణంగాఉన్న నామబంధాలు. రెండూ అవ ధారణార్థక శబ్దాంతాలు. ఇన్ని విధాల సామ్యం ఉండటంవల్ల గేయంలో రెండు దళాలమధ్య సామ్యం అధికమయింది. ఇట్లా గేయాన్ని ఎన్ని రకాలుగా అందంగా మలచటానికి వీలుంటుందో అన్ని అవకాశాలనూ బాపురెడ్డి ఉపయోగించుకుంటాడు.

వాడుకలో ఉన్న త్రిశ్ర, చతుశ్ర, ఖండ, మిశ్ర గతులతో సంతృప్తిపడక బాపురెడ్డి వీటి మిశ్ర మంతో కొత్తగతులను సృష్టించుకొని వాడు కున్నాడు కొన్ని ఉదాహరణలను గమనించండి.

వెన్నతో! నేనాకు! పెట్టిన! నిద్రలు
ఎన్నటికి! విడిపోని! ఉన్నత! బుద్ధులు

ఉపయోగకరమైన సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—పిషరీ—కోళ్ల పెంపకము—అడవులు—
తోటపని—యింజనీరింగ్—వైద్యము—వివిధ సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta—5.

ఇక్కడ ఖండచతురశ్శతులు (5, 5, 4, 4 మాత్రలు) (ఋతురాగం) కలిసిన్నై.

నేను| నడచిన| బాటలలో

నేను| నిలచిన| చోటలలో (ఋతురాగం)

ఇక్కడ ముత్యాలసరంలో వాడే మిశ్రగతి, చతురశ్శతులు (3, 4, 4, 2 మాత్రలు) కలిసిపోయినై.

మత్తిల్లి| పోయె| జగమంత| చూడు

మాయలో| పడె| కృతికాంత| చూడు.

[ఋతురాగం]

ఇక్కడ ఖండ త్రిశ్రగతి (5, 3, 5, 3) మాత్రాగణాలు మిశ్రమంఅయి కొత్తగతి తయారయింది. దీన్ని 4, 4, 4, 4 పద్ధతిలోగూడ గణ విభజన చెయ్యవచ్చు. కాని ఇది కన్యద్విష్టంలాగు కనపడదు: ఇంకోపద్ధతి 2, 3, 3, 2, 3, 3 మాత్రాగణాల విభజన. ఈ పద్ధతి మొదటి పాదానికి సరిపోతుందిగాని రెండోపాదానికి సరిపోదు. ఈ పద్ధతికి ఆధారం ఉచ్చారణలో ఊనికస్థానం. అంటే అప్పుడు ఉచ్చారణ ఇట్లా ఉంటుంది.

మత్తిల్లి పోయె జగ మంత చూడు.

ఉచ్చారణలో మూడుమాత్రల గణాద్యక్ష్యరం మీద ఊనిక ఉంటుంది. (— ఊనిక — Stress —కు గుర్తు.) అప్పుడది త్రిశ్రగతితోనే ఒకభేదం అవుతుంది. ఏరకం నడకకైనా రెండోపాదంలో గతి తప్పింది. ఇక్కడ గణ విభజన సరిపోతుందిగాని గతి స్ఫురణలేదు — అందుక్కారణం గణాద్యక్ష్యరంమీద ఊనిక ఉండేట్టు పదాలను ఎన్నుకోక పోవటం.

పై పద్ధతి ప్రయోగం పతాభి (పట్టాభి రామరెడ్డిగారు) చేశాడు.

'ఆనంద సరసి రాయంచ సరణి

విహరించుచుండి మోహల బరణి

సంతోషితాత్మ స్వాధీన పతిక

రమణీయదిన్య లావణ్య లతిక'

ఇదీ పైన బాపురెడ్డిచేసిన ప్రయోగంలాంటిదే. ఇక్కడకూడా పైన చర్చించిన పద్ధతుల్లో గణవిభజన చెయ్యవచ్చు.

ఇట్లా ఛందస్సులో బాపురెడ్డి చాలా ప్రయోగాలు బుద్ధి పూర్వకంగా చేసినట్టు కనిపిస్తున్నది. కాని కేవల మాత్రాగణాలసంఖ్య సరిపోవటంకాక దానికి తగినట్టు పదప్రయోగం గురించికూడా బాపురెడ్డి జాగ్రత్తపడటం అవసరం. అట్లా జాగ్రత్త పడకపోతే లయ తప్పుతుంది. మాత్రాఛందస్సు ప్రయోజనమే దెబ్బతింటుంది.

ఈ పైవన్నీ టెప్సీకల్ విషయాలు. కాని బాపురెడ్డి తన నాటికలవల్ల ఆ మాటకొస్తే తన కనిత్వంనల్ల లగిస్తున్న ప్రయోజనమేమిటి? కేవలం ప్రదర్శనకా, రేడియో ప్రసారానికి అనాకూలమైన నాటికలు రాయటమే బాపురెడ్డి ఉద్దేశమయితే అది సాధించాడనటంలో సందేహం లేదు.

బాపురెడ్డి 20 ఏళ్లనుంచి కవిత్వం రాస్తున్నాడు. ఛందో రహస్యాలు తెలిసిన వాడు. బాషా జ్ఞానంఉన్న వాడు. అయితే ఈ ఇరవైఏళ్ల కాలంలోను ఒక స్పష్టమైన మార్గాన్ని ఎన్నుకోక పోవటం విచారకరం. ఇజాల బుజాలు తడవక పోవటం అనేది అంతగర్వంగా చెప్పుకోదగిన అంశమేమీ కాదు. మార్గరాహిత్యాన్నే అది సూచిస్తున్నది. 'సౌందర్యతా, సమతా, సమన్వయతా' దృష్టి అవి ముందు మాటల్లో చెప్పుకున్న మాటలు అర్థవంతమైనవి కావు. బాపురెడ్డి ఉద్దేశించింది 'శ్రమైక జీవన సౌందర్యం'కాదని ఆయన నాటికలు సాక్ష్యం ఇస్తున్నై. 'సమన్వయం' వేటి మధ్య? వీటిని గురించి బాపురెడ్డికి స్పష్టమైన అవగాహన ఉన్నట్టు ఈ సమీక్షకుడికి ఆధారం దొరకటం లేదు.

'నేనెందుకు రాస్తున్నాను.' అనే ప్రశ్న ఒక్కసారి వేసుకుని, ఆత్మ విమర్శ చేసుకుని, ఇతరులు సన్నేహంగాచేసే విమర్శలను సహృదయంతో స్వీకరించి, ఒక స్పష్టమైన లక్ష్యాన్ని ఏర్పరుచుకొని రచన

సాగిస్తే బాపురెడ్డి ఇంకా ఎదగటానికి వీలుంది. సరి అయిన స్పష్టమైన ధ్యేయాన్ని మార్గాన్ని ఎన్నుకొని రచన సాగించినప్పుడే కవి మనిషిగా కవిగా కూడా ఉన్నతుడవుతాడు. బాపురెడ్డి అట్లాంటి ఉన్నతుడైన మనిషిగా కవిగా రూపొందాలని ఈ సమీక్షకుడికి గాఢమైన ఆకాంక్ష.

‘జాతక కథలు’

(చతుర్థ సంపుటి)

[ఆంధ్రీకర్త : తల్లావర్ణుల శివశంకరశాస్త్రి ప్రచురణ కర్తలు: ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి, కళాభవనం, హైదరాబాదు—4, 1970, పేజీలు: 352, వెల: రూ. 3—50]

ప్రపంచకళావాఙ్మయంలోనే ప్రసిద్ధి కెక్కినని జాతక కథలు. ఇవి ప్రాచీన భారతీయుల సంస్కృతిని, బౌద్ధధర్మమార్క్మాలను తెలిపే అనర్హరత్నాలు. పాళీ భాషనుంచి వీటిని అనువాదం చేసి శివశంకరశాస్త్రిగారు తెలుగు పాఠకులకు కానుకగా అందించారు.

ఈ కథలలో మూడు సంపుటాలు ఇదివరకే కేంద్రప్రభుత్వ సహాయంతో వెలువడినై. ఇది నాలుగోది. మూడు సంపుటాలతోనే ఆ సత్కార్యం అగిపోకుండా ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీవారు దీనిని చేపట్టి నాలుగు ఐదు సంపుటాలు ప్రకటించటానికి సంకల్పించటం ప్రశంసనీయమైన సంగతి.

ఈ చతుర్థసంపుటంలో చిన్ననీ పెద్దనీ మొత్తం 67 జాతక కథలున్నై. వర్తమానానికి సంబంధించిన ఒక సంఘటనను తీసుకొని, బుద్ధుడు ఇప్పటి సంఘటనలో ఉన్న వ్యక్తులు పూర్వజన్మలో సైతం ఎట్లా నడచుకొన్నారో వివరించి, తద్వారా ధర్మోపదేశం చెయ్యటం ఇందులో పాటించిన సంవిధాన చాతురి. ఆ పుత్రాంతాలన్నీ జాతక కథలుగా సంగ్రహం చేశారు. ఈ విధంగా ప్రతి జాతక కథలోనూ వర్తమానకథ అతీతకథ రెండూ ఉంటై.

సవ్యసాహిత్య పరిణామంలో ఒక ప్రధాన ఉద్యమానికి కులనతులు, బహుభాషా వేత్తలు, ప్రసిద్ధ కవులు, పండితులు అయిన శివశంకర శాస్త్రిగారు దీని ఆంధ్రీకర్త అని తెలిపినతరువాత ఈ పుస్తకం లోని శైలీరమ్యతను గురించి పనిగట్టుకొని చెప్పక్కర్లేదు. శాస్త్రిగారిది చాలా సరళమైన శైలి. మూలంలోఉన్న గాథలను శాస్త్రిగారు గీతాలు, తేట గీతులు, మంజరీద్విపదలుగా తేట తెలుగులో రచించారు.

తెలుగుభాషలో వైవిధ్యం గల రచనలు రావాలనే వారికి ఈ గ్రంథం సంతుష్టినిస్తుంది. ప్రాచీన కథా వాఙ్మయాన్ని నేటి తెలుగువారికి సరళమైన శైలిలో అందించిన శాస్త్రిగారు అభినందనీయులు.

—చే. రా.

షట్పది

[ఖండకావ్య సందోహము; కవయిత్రి : వసంత కుమారీదేవి; ప్రచురణ : కొండేపూడి హనుమంత రావు, సాహితీసమితి, బ్రాడీపేట, గుంటూరు—2; 96 పేజీలు: వెల రూ. 2]

భావకవిత్వానికి కాలదోషం పట్టి కొంతకాలమైంది. ఈ కాలంలోగూడ పురాణాలు, ప్రబంధాలూ, యితరసాలూ వ్రాసేవాళ్ళున్నట్లే, ఔన్నత్యాన్ని పోగొట్టుకొని నామమాత్రంగా నిలిచిఉన్న భావకవిత్వాన్ని వెలయించేవాళ్ళున్నారూ. శ్రీ వసంత కుమారీదేవి వ్రాసిన ‘షట్పది’ అనే ఖండకావ్య సందోహము, భావకవితాశాఖలో అలస్యంగా పుట్టిన అపరిపక్వసలంగా సలంగా చెప్పవచ్చు. ‘వసమయూరి; చకోరి; కలువకన్నె; మూగకోయిల; చంపకము; నలిని; శంపాలత; మురళీ; వానకసజ్జిక’ మొదలైన కవితా వస్తువులన్నీ భావకవులు ఒకప్పుడు గొప్పగాను, తరువాత తరువాత విసుగు పుట్టేలాగున భావుకతలేని మృదువదాలకూర్పుతో వెలయించటం జరిగింది. కవితావస్తువు పాతదైనంత మాత్రాన స్వీకారయోగ్యం కాకపోదు. కాని దానిని సవ్యమైనదిగా తీర్చటంలో

స్వతంత్రత, రసాన్ని పుట్టించగల భావుకత లేకపోవటంతో వసంతకుమారీదేవిగారి కావ్యఖండికలు పాత మాటలతో, పాతవద్యాలతో, పాతవేలయిన కావ్య వస్తువులతో హృదయాన్ని స్పందించేవిగా లేవు. 'ఈ సందోహములోని విషయములు వివిధ విధముల భగవత్పరములు' అని కవయిత్రి అంటున్నారు. కవయిత్రి 'మార్మిక' పద్ధతిలో భగవంతుని (ప్రియునిగా ధ్యానించు 'రొహంబిక్' కవుల ననుసరించారు. ప్రేయస్ప్రియుల అనురాగంలో వీరు 'అమలిన శృంగార' ధోరణిని అనుసరించారు. 'వచ్చేదవన్న యాశయె గవాక్షము మూయగనీదు' అనే పద్యం చదువగానే వేదులవారి 'రావనుకొందుగాని అనురాగము ద్వారము మూయనీదు' అనేపద్యం జ్ఞాపకం వస్తుంది.

తెలుగులో మొదటినుండి కవయిత్తులు తక్కువే. వచనరచనలో విరివిగా తమ రచనలను వెలువరిస్తున్న నేటి స్త్రీలు ఎందువలననో కవిత్వము నాటకరచన, విమర్శ మొదలైన ప్రక్రియలలో తగినంత అభివేషాన్ని చూపించటంలేదు. నేటి సాహిత్య రంగంలో కవయిత్తులసంఖ్య అతి స్వల్పం. అందులోనూ ఛందోవ్యాకరణ, అలంకారాలు తెలిసి పద్యరచన చేయగలిగినవారు మరింత తక్కువ. ఊహాశక్తి స్వతంత్రముకాని కావ్యఖండికలు 'షట్పది'లో ఎక్కువే అయినా 'ఉపాలంభము; సౌభాగ్యము; సాగరఘోష; ప్రభాసము', మొదలైన కావ్యఖండికలు యింపు గొలిపేవిగా ఉన్నాయి. త్రినేత్రుడు వూవిలుకానిని తన కంటిమంటతో భస్మముచేయుట తగదని కవయిత్రి ఉపాలంభించినారు.

అమరకల్యాణ కాంక్ష నాత్మార్పణమ్ము
చేయవచ్చిన రతివతి చేతులార
పూలురువ్విన, కంటినిప్పులను జల్ల
నీకె చెల్లెనుగాదె త్రిలోకనాథ !

నిలుపునన్ భస్మమయిపోయి గెలిచిబుధాల
సన్నుతుల నందుకొన్నాడు చాల మరుడు

సంచలనమొంది మన్నుడు సహరించి
కొలది చేసితివేల నీ గొప్పతనము !'

అని ఉపాలంభించటం రమ్యంగా ఉన్నది. రాధా కృష్ణుల ప్రణయవర్ణనను 'సౌభాగ్యము' లో 'ఉపనిషద్గీతి రవములో నొడుగుకుండ వరుగులిడి పారిపోయి గోపాలబాల రాగరంజిత రసమూర్తి రాధబాహు బంధముల పట్టుపడితివా! బాగుబాగు!'

అని వర్ణించటంకూడ అర్థవంతంగా ఆనందం కల్గించేదిగా ఉన్నది. 'సాగరఘోష'లోని అర్థాన్ని చంద్రునికి వివరించి

'పారమెరుగని యీ మహాప్రణయహృదయ
భావ దర్పణ తలమున ప్రతిఫలించి
జిలుగు రత్నాల కాంతుల జేర్చికోనుము
రమ్యలావణ్య కౌముదీరాశి లోన'

అని ఉద్బోధించటం ఎంతో చక్కగా ఉన్నది. ప్రియ వియోగాన్ని తప్తయైన నాయిక

'సతతబాష్ప ప్రవాహ సుస్థిత యగుట
తట్టుకొనజాల నెట్టులో తనువు, కాని
తావకీన వియోగాన్ని తప్తశిఖిల
దగ్ధమొందక నిలువగా దరమె దేవ !'

అని మొరపెట్టుకోవటం చదువరులను కదలించేదిగా ఉన్నది. కావ్యనస్తుస్వీకరణలోగాని, నిర్వహణలోగాని స్వతంత్రత, తగినంత భావుకతా కన్పించక పోయినప్పటికీ సద్యాలనడక కుంటునడక చదివించేదిగాను, శావ్యమైన శబ్దములతో యింపు గొలిపేదిగాను ఉన్నది. సాహితీసమితి, భావకవిత్వమూ జీవించే ఉన్నాయని 'షట్పది' సహృదయుల కొకమాటు జ్ఞాపకం చేస్తున్నది.

వైతరణి

[వచనగేయకావ్యం; కవి: శ్రీ టి. వి. సత్య నారాయణ; ప్రచురణగాని ప్రతులుదొరికే చోటుగాని తెలుపలేదు; 96 పేజీలు; వెల: రూ. 2-0-0]

అంతర్ముఖుడైన కవి 'జీవితమంటే ఏమిటి? ఎందుకు జీవిస్తున్నాను? మరణం ఎలాఉంటుంది? ఎందుకు విశ్వం? ఎవరు కర్త?' అనే ప్రశ్నలకు జవాబుగాచేసిన ఆలోచనలు వైతరణి కావ్యరూపం ధరించాయి. 1959—61 సంవత్సరాలలో తన మన సోక వహ్నికాసారంగా ఉన్న తరుణంలో కలిగిన 'ఆశలు, ఆనందాలు, భయాలు, ఆశ్చర్యాలు' యీ కావ్య రూపంలో అందించారు. శ్రీ టి. సి. సత్యనారాయణ సుప్రసిద్ధకవి విల్‌మన్‌పై వ్రాసిన బృహద్వ్యాసానికి పి. హెచ్. డి. పట్టం పొందినవారు. విల్‌మన్ కవి వచనకవితా ప్రభావం తనను ముగ్ధుణి చేయగా తన సొంత గొంతును వెతుక్కోవటానికి ప్రయత్నం చేస్తూ వీ రీ కావ్యఖండికలను వచనకవిత్యరూపంలో వెలయించారు. సత్య సౌందర్యాల రూపమే కవిత్య మనీ, ప్రజలకోసమే కవిత్యమనీ, పిరు నమ్ముతున్నారు. సత్యాన్వేషణకు కవిత్యమే మార్గంగా వీరు ఎంచు కొన్నారు.

'నేను పాపవంశీల కలుషితాత్ముడనై
రుధిరాశ్రుధారల నీళ్ళరు పదాబ్జములపై
ప్రవీణు'

'నాకోర్కెలన్ని ఫలించేనేడు నేను విశ్వవార్దిలో
విమల రేణువునాదు, వింతగీతము నాదు'

'స్వప్న తంతులుచుట్టి వింత
బొమ్మలు చేయు మనసు—
గళవెల్లి పాడనా నేనీ వేళ,
శివవెల్లి ఆడనా శివుడనై
శిలలు కరగేలాగు,

తరులు కదిలేలాగు గిరులు తిరిగేలాగు
చుక్కలన్నీ నా చుట్టు కూడి
గెంతేలాగు ఆడనా పాడనా'

'ఈ జీవిత ప్రవాహముననేదో యవ్వన పివెన
ప్రకృతి నరనరమున కామము, కాంక్ష,
జీవిత జ్వాల'—

ఇటువంటి రచన చదువుతున్నప్పుడు కవి భావుకుడనీ, తనభావాన్ని వెల్లడించటంలో స్వతం

త్రతకోసం చేస్తున్న ప్రయత్నమే ంగా 'వైతరణి అని అనిపిస్తుంది. 'కాలవార్దిలో గమ్యరహిత కాష్ఠ ములవలె కొట్టుకొనిపోవు నిస్సహాయులా మానవులు?' అని ప్రశ్నించటంలో చక్కని వైచిత్రీ కనిపిస్తుంది. మానవుల సంబంధాల్ని ప్రవాహంలో తేలివచ్చే కట్టె లతో ఏనాడో వాల్మీకిమహర్షి పోల్చడం జరిగింది. కాని కట్టెలకొక గమ్యంలేనట్లే నేటి నాగరికతలోని మానవులకుకూడ గమ్యంలేదని చిట్రంగా వాపో యారు. 'కావ్య పానముజేసి కైపెక్కినానే' అనే బసవరాజు గీతాన్ని అనుసరించి 'నేను కైతపానము జేసి కైపెక్కినాను, నేను కళామయుడనై విశ్వ మును కలిశాను' అని చక్కని వ్యాఖ్యానాన్ని వెల యించారు.

'నేను దివ్య మహిమాన్విత శోభితుడను—
నేడు శోక ప్రభంజన తాడిత విషాదమూర్తిని'
అనే పాదములు చదువగానే కృష్ణశాస్త్రి గారు జ్ఞాపకంరాకుండ ఉండరు.

'నేడు నా గొంతు బరువయ్యె
విభవ్యధితజీవా శునవంతులతో'

అని అనటంవలన కవి వ్యధితజీవుల పక్షం వహిస్తున్నారని అనిపించినా అది తాత్కాలికమే.

'నా జీవిత మొక స్వప్నం,
నా జీవిత మొక స్వర్గం
నేనొక చైతన్య జ్యోతి
నాలో అద్భుత చైతన్య జ్యోతులు
నేనొక దివ్య వీణానాదం'

అని సౌందర్యాన్వేషణలో పడిపోయి కలలు కన టంలో మునిగిపోతారు. వీరి రచన వచన కవిత్య రూపంలో సాగినప్పటికీ కవిత్యంకంటే వచనమే ఎక్కువ. శుక్కు వచనాన్నుండి కవిత్యాన్ని వేరుపఱచి సంరక్షించు కోవటానికి వీరింకా సాధనచెయ్యక తప్పదు.

'ఏ కవికైనా ప్రజాదరణ పొందటానికి కాలం పడు తుంది. అలాగే కవిత నానందించటానికి ప్రజలకీ కాలం పడుతుంది. రెండు వర్గాలవారు ఒకరినొకరు

ప్రేమతో చూసుకుంటే జాతికేమేలు' అని సత్య నారాయణగారు చెప్పినమాటలు ఆలోచింప దగినవి.

కొద్దిపాటి కవిత్వాభావం కలిగిన పంక్తులతోనే కావ్యమంతా రసమయమై పోదు. మున్నుందు పీరు రసనిర్భరమైన కవిత్వాన్ని వెలునరించ గలరేమో వేచి చూడాలి.

లావణ్య

[నవలిక--కథలు: రచన: మాలతీ చందూర్! ప్రచురణ: యం. శేషచలం అండ్ కో; మచిలీపట్నం - సికింద్రాబాద్ - సుద్రాస్; 160 పేజీలు; వెల. రూ. 2 - 0 - 0]

శ్రీమతి మాలతీచందూర్ 'ప్రేమదానం' శీర్షికద్వారా తెలుగు పాఠకులకు సుపరిచితులు. 'క్షణికం'; 'చంపకం-చెడవురుగులూ', యింకా కొన్ని కథలను రచించటం వలనగూడ రచయిత్రిగా పేరు తెచ్చుకొన్నారు. నవలా పరిచయమును వ్రాయటంలో గూడ మాలతీ చందూర్ గారు ప్రసిద్ధి సాధించారు. 'లావణ్య' అనే యీ పుస్తకంలో లావణ్య అనే నవలిక, - కోడికూత; బ్యాంకి ఉద్యోగిని; పరిక్షలనే మరి మూడు కథలూ ఉన్నాయి.

'లావణ్య' అనే సులిక మాలతీ చందూర్ గారి వంటి దేయితిరిగి రచయిత్రినుండి అశింప దగినది కాదు. సుందరమయ్య అనే ధనవంతుడైన వ్యాపారికి 'లావణ్య' ఒక్కగా నొక్క బాతురు. చాల సినిమా కథలలోపల ఆమె తన అండ్రిడగ్గర వనిచేసే ఉద్యోగి రాఘవేంద్రరావు సత్ప్రసరించునాసి ఆకర్షితులవుతుంది. అభిజాత్యం ప్రదర్శించబోయి ధంగుడు తుంది. సినిమాలోలాగే 'అపార్థం' చేసుకొన్న ఆమె తల్లివలన అతని ఉద్యోగం ఊడిపోతుంది. ఫలితంగా అతనికి కష్టాలు, లావణ్య అతణ్ణి వెదుక్కుంటూ వచ్చి, జబ్బుపడి ఓదనీతితోఉన్న అతడికి సవర్యలు చేసి, అతడి అక్కను, ఆమె పిల్లలను మంచిచేసు కొని వాళ్ళ కుటుంబానికి సన్నిహితురాలౌతుంది. లావణ్యతండ్రిని బ్రతిమలాడి అతనికి మళ్ళీ ఉద్యోగ

మిప్పిస్తుంది. ఐతే అది మరొకదోట మరొకఉద్యోగం. రాఘవేంద్రరావు లావణ్య తనను ప్రేమిస్తున్నదని తెలుసుకొని ఆమెకు దూర దూరంగా మనలు కొంటాడు. ఆమె మరింత దేరువకావటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కాని రాఘవేంద్రరావు తన మేనగోడలు సుశీలను పెళ్ళి చేసుకోవటానికి నిశ్చయించుకుంటాడు. మేనగోడలు వారి 'అమర్ ప్రేమ'కోసం అర్థంలేని 'అత్యత్యాగం' చేసినట్లుగాకుండ చక్కగా అర్థపంతంగా రాఘవేంద్రరావు స్థిమితంగా ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చినట్లుగా 'ప్రేమకుమించిన కొన్ని విలువలుంటాయి. మా నాన్న చచ్చిపోతే అక్కా, బావా నన్ను పెంచారు. మా బావపోయాక, మా అక్క ఓ పూట మాడి, నా వేత బి. ఏ. పూర్తి చేయించింది. మా అక్క కుటుంబంవట్లు, సుశీలవట్లు నా కర్తవ్యం మీరు చెప్పే ప్రేమకంటే బలమైంది. మంచిరహిమయ్యగారు తలుచుకుంటే మా సుశీలకి చాలా పెద్దనంబంధం - నాకంటే మంచితెలివయినవాడిని, ప్రయోజకుడిని తేగలరు. కాని అటువంటివనికి నేనెప్పుడూ వొప్పు కోను. సుశీలని నేను పెళ్ళిచేసుకుంటాను. ఇక లావణ్య అంటారా - యింకో ఏడాది రెండేళ్లలో తనకి అన్నినిధాలా తగినవాణ్ణి చక్కగా చేసుకుంటుంది. నిజానికి నేను లావణ్యకు తగినవాణ్ణికాను.' అని తన స్థితిని వివరిస్తాడు. లావణ్య భగ్నప్రేమికురాలై తన బావతో కలిసి పై చదువులకని విదేశానికి వెళ్ళిపోతుంది. ఇంత సాధారణమైన కథలో రాఘవేంద్రరావు నిర్ణయంలో మలుపుతప్ప విశేషమేమీలేదు. ఇంతచిన్నకథలో విశేష మేమీలేకుండానే 106 పేజీలకు సాగిదియ్యటమూ ఏమీబాగులేదు. శైలి చెప్పుకోదగిన విధంగా మాలతీ చందూర్ గారి విశిష్టతను ప్రదర్శించేదిగాలేదు.

ఉన్నతోద్యోగంచేస్తూ నాగరకతా వ్యామోహంలో త్రాగుడికి అలవాటుపడి సరిపడనివన్నీ తిని వాంతిచేసుకుంటూ మళ్ళీ అదే త్రాగుడును, తిండినీ కొనసాగించే భర్తపైన విసిగిన ఇల్లాలు మార్పుకోసం తన బాల్యంలో మధురంగా గడిపిన ఒక వల్లెటూరుకు తన మేనత్తా, మామా వాళ్ళున్నచోటికి వెడుతుంది. కాని అక్కడ చిత్రంగా వల్లెటూరు ఎటుగాని ఒక

వెగటునాగరకతకే అలవాటుపడి ఉండటాన్ని గమనించి 'అక్కడ భర్త సిగరెట్లనుంచి ఫారెన్ లికర్ కి పెరిగాడు. ఇక్కడ యీ ప్రశాంతమైనవల్లె ట్రాన్సిస్టర్లకీ, షుగర్ ఫాక్టరీ దోమలకీ పెరిగింది. ఇది మనుషుల పెరుగుదలలో ఒకభాగం కాబోలు. పరిస్థితులలో తననురాను సమస్యయించుకు బ్రతకడం నేర్చుకోవాలి' అనుకుంటుంది. 'కోడికూత' అనే పేరుగల యీ కథ చక్కగా వ్రాశారు మాలతీచందూర్ గారు.

పెళ్లిలో కట్నాల పేదీవలన పెద్దల మూర్ఖత్వానికి బలియైపోయిన యిద్దరు యువతీ యువకులు తిరిగితిరిగి స్వయంకృషివలన చదువుకొని — ఒకే బ్యాంకులో ఉద్యోగులైన తరువాత హాయిగా కలుసుకుంటారు. ఈ కథలో యువకుడు తల్లిదండ్రుల్ని విడిచిపెట్టి ఒక క్రైస్తవ మిషనరీ సాహాయ్యం వలన ఎం. కాన్ చదువుకొని ఆయన దయచేతనే బ్యాంకు ఉద్యోగం సంపాదించుకుంటాడు. మిషనరీ ఉదారబుద్ధికి సంతోషించి క్రైస్తవమతం స్వీకరిస్తాడు. కనుల అనే ఆ యువతికి మాత్రం అతడి సంగతి తెలియదుగని అతనికప్పుటి కప్పడామె సంగతులు తెలుస్తూనే ఉంటాయి. స్వయంకృతిలో ఆమె ఉద్యోగినిగా మారిన తరువాత తనను పృథయ పూర్వకంగా స్వీకరించే అవకాశమతి డామెకిస్తాడు. ఆమె అతని చిత్త సంస్కారానికి ఎంతో ఆనందించి అతను మతాంతరుడైనా, అతడి ముఖం ప్రమాదవశాత్తూ కాలి మచ్చిపడినా స్వీకరిస్తుంది. ఈ కథ చెప్పటంలో తగిన నేర్పరితనం రచయిత్రి చూపించలేదు. అతడన్నాళ్ళవేచి ఉండడం కథకు అనవసర వాతావరణాన్నే కల్పిస్తున్నది.

'పరీక్ష' అనే కథలో దుర్బరమైన పరిస్థితులలో లేమితో బాధలుపడే సంసారంలో ఒక బాల వితంతువు తన నెవ్వరూ అర్థంచేసికొని ఆదరించక పోగా అందరూ తలకొక విధంగా తనను హింసించటానికి పూనుకోగా—తాను చదువుకొని ఉద్యోగం చేసుకోవాలనుకుంటుంది. కాని పరీక్ష తప్పటంతో ఆమె ఆశ అడుగుంటిపోతుంది. దారిద్ర్యాన్ని పరిస్థితుల దౌర్భాగ్యాన్ని భరించలేని ఆమెకు ఒక మధ్య

వయస్కుడు—ఇద్దరు పిల్లలున్నవాడు ఆశ్రయమివ్వ జూపితే అతడివెంట వెళ్లిపోతుంది ధైర్యంగా. అతడామెను పెళ్లి చేసుకోవటానికి నిశ్చయించుకుంటాడు. లోకం దృష్టిలో, ఆమె కుటుంబంలో అందరి దృష్టిలోనూ ఆమె లేచిపోయినది. కాని ఆమె జీవితపు పరీక్షలోనెగ్గి సుఖంగా ఒక ఒడ్డుకు చేరిందని రచయిత్రి చక్కగా సమర్థించారు.

'లావణ్య' సవలికకంటె కథలే వెరుగు. ఏమైనప్పటికీ యీ నవలికా, కథలూ అన్నీగూడా కాల క్రేపాన్ని కలిగిస్తాయేగాని చిరకాలం జ్ఞానకంఠుండుకో గలిగినవిగా లేవు. మాలతీచందూర్ గారి పేరు తెలిసి యీ రచనలు చదివిన వారు అమెనుండి ఉత్తమ రచనను అభింసించిస్తే నిరాశనే పొందుతారు.

— రామమోహన్ రాయ్.

Span of Life

(Govindu Srirama Murthy, Director, Bharat Artology Institute, 7-2-28, New colony, Sreekakulam A. P. price Rs. 9. Postage extra.)

ఏదయినా ఒక ఆధారం అంటూ ఉంటేనే దానిమీద చిత్రరచన చెయ్యడానికి వీలుపడుతుంది. ఇలాగే అయుర్వేదం స్పష్టంగా తెలిసిన తరువాతే జాతకంలో మిగిలిన ఫలితాలు చెప్పడానికి వీలుపడుతుంది. అయితే ఏదయినా ఒక జాతకంలో అయుర్వేద నిర్ణయం చాలా క్లిష్టమయిన సమస్య, జాతకంలో ముందుగా బాలారిష్టలు పరిశీలించాలి. ఆ పైన అల్ప మధ్య పూర్ణాయుర్వేగాలు నిర్ణయించుకోవాలి.

కనకనే గ్రంథకర్త ఈ అంగగ్రంథంలో మొట్టమొదటగా బాలారిష్టయోగాలేకాక, అల్ప మధ్య పూర్ణాయుర్వేదయోగాలు, ఆ యోగభంగాలు వివరించారు. ఆ పైన అయుర్వేద నిర్ణయానికి మన ప్రాచీన లవలంబించిన పద్ధతులన్ని క్రమక్రమంగా చర్చించారు. నక్షత్రాయుర్వేద పద్ధతి, గ్రహపత్త పిండాయుర్వేద పద్ధతి, జైమిని పద్ధతి, అష్టక

పర్వపద్ధతి, గోచరపద్ధతి, దశాంతార్దశా పద్ధతి, ఇలాగే ఇంకా కొన్ని ఇతర ప్రత్యేక యోగపద్ధతులు ప్రాచీన జ్యోతిర్వేత్తలు తమ గ్రంథాలలో విశేషంగా వివరించారు. ఈ పద్ధతులన్నింటిని అనుసరించి, తారతమ్య నిర్ణయించేసి పరిశీలించినప్పుడే ఖచ్చితంగా ఆయుర్దాయ నిర్ణయం సాధ్యపడుతుంది.

శ్రీ గోవిందు శ్రీరామమూర్తిగారు ఈ పుస్తకంలో ఈ పద్ధతులన్ని చక్కగా క్రోడీకరించారు. ఆపైన కొన్నిజాతకాలు ఉదాహరించి తమ సిద్ధాంతాలు ఆయాజాతకాలలో సమన్వయించారు. అయితే నాడీ గ్రంథాలతో కొన్నికొన్ని సూత్రాలు ఆయా గ్రంథకర్తలు సూచించారుకాని, గ్రంథకర్త ఆ నాడీ సూత్రాల ఆ చర్యలవైపు పోలేదు.

అయినా ఈ పుస్తకం జాతకాలలో ఆయుర్దాయ నిర్ణయానికి సంబంధించిన పద్ధతుల కన్నింటికి ఒక చక్కని సంకలనం. ఇది జ్యోతిషశాస్త్ర విద్యార్థులకేకాక, విద్వాంసులకుకూడా ఉపయోగించే గ్రంథం.

శ్రీ గోవిందు శ్రీరామమూర్తిగారు భారతదేశంలోనేకాక, అమెరికాలో జ్యోతిషశాస్త్రవేత్తలతోకూడా సుప్రసిద్ధులు.

వీరి Span of Life చిరకాలానుభవంతో, తోతయిన శాస్త్రపరిశీలనతో రచించిన గ్రంథం.

Essence of Sidereal Hindu Astrology

(Mrs. Dorothy Robertson; Publishers- Bharat Astrology Institute; New Colony, Sreekakulam P. O. A. P. Price Rs. 12. Post free.)

ఇది జాతకాలలో స్థిరగ్రహాలనుబట్టి ఫలితాలు వివరించే జ్యోతిష గ్రంథము. కనకనే దీనికి Sidereal అని పేరుపెట్టారు గ్రంథకర్త. అంటే భారతీయ జ్యోతిషశాస్త్ర పద్ధతి వివరించే రచన

అన్నమాట. ఈమే ఈ పుస్తకంలో ముఖ్యంగా పరాశర పద్ధతే అనుసరించారు. అంతేకాదు. జాతక పరిశీలనకు అత్యవసరమయిన ముఖ్య విషయాలన్ని దీనిలో చక్కగా క్రోడీకరించారు.

ఇది భారతదేశంలోనే కాక, అమెరికాలోకూడా ప్రచురించారు గ్రంథకర్త. అయితే ఇది అమెరికాలో జ్యోతిర్వేత్తలకు మాత్రమే పరాశరపద్ధతి వివరించే రచన అని భావించారు. ఆ పద్ధతి చక్కగా అవగాహన చేసుకోదలిచిన భారతీయ పాఠకులకుకూడా ఇది ఒక మంచి ప్రవేశికగా ఉపకరిస్తుంది.

శ్రీమతి డరొత్తీ రాబర్ట్ సన్ భారతీయ జ్యోతిష విద్వాంసులు శ్రీ గోవిందు శ్రీ రామమూర్తిగారివద్ద పరాశర జ్యోతిషపద్ధతి అభ్యసించిన అమెరికా మహిళ. దీనిలో స్త్రీజాతికాధ్యాయంకూడా చేర్చారు రచయిత్రి.

ముఖ్య విషయాలెక్కడ ఒక్కటికూడా విడిచి పెట్టకుండా పరాశర జ్యోతిషపద్ధతిని సులభమయిన మార్గంలో అంగ్లంలో వివరించిన ఈ రచయిత్రి క్రోడీకరణ ప్రశంసనీయుమయినది.

— పి. గణపతిశాస్త్రి.

పారిజాతాలు

(కవితా సంకలనం)

(నెల్లట్ల వెంకటేశ్వరరావు; దేవులపలి ప్రభాకరరావు; అవురుపల్లి మురళీధరరావు; పేజీలు : 72; వెల- రు 3-00 య. ప్రతులకు: న్యూస్టేట్ ప్రింటర్స్; నారాయణగూడ, హైదరాబాద్.)

భావకవిత్వం ఒకానొకనాడు తెలుగు కవితా రంగాన్ని ఉజ్జ్వాత లూగించింది. భావకవిత్వంలో ప్రణయకవితానికే సంబంధించిన కవులంతా ఆత్మాశ్రయ కవితారీతిని ఆశ్రయించినవారే. ప్రణయ కవిత్వంలో విప్లవంభ శృంగారం ప్రథమస్థానం ఆక్రమించింది. విప్లవంభ శృంగారంలో విరహాన్ని, విషాదాన్ని

అత్యున్నతస్థాయిలో పలికించిన కవి కృష్ణశాస్త్రి. భావ కవిత్వంయొక్క ప్రభావం తెలుగు సాహిత్యంలో అంత రించిన పీఠ్మట అభ్యుదయ కవితావికాసం జరిగింది. అభ్యుదయకవుల్లో ఒకడైన స్వర్గీయ శ్రీ తిలక్ వచన కవిత్వంలో భావకవితాన్ని రాశాడు. తిలక్ తరువాత దరిదాపుగా ఆ మార్గం అంతరించిందనే చెప్పాలి. వచనకవితారూపంలో వచ్చిన భావకవితాసంకలనం ఇప్పటి ఈ పారిజాతాలు. ఈ ముగ్గురు కవులుకూడా పూర్వ భావకపులవలె విప్రలంభాన్నే ఆధారం చేసుకున్నారు. ముందు, ముచ్చట రాస్తూ అరుద్రగారు 'లోకంలో ఆకలి, చీకటి, దరిద్రం, దగా, మోసం, లేనివాళ్ళ వెతలు, ఉన్నవాళ్ళ దోపిడి ఇలాంటి సామాజిక సత్యాలను ఉపేక్షించి సామ్యవాద విప్లవానికి కృషి చేయకుండా పలాయనస్థితియైన ప్రేమగీతాలు పాడటం తప్పుకాదాలని లక్ష్యపథి రావచ్చు. దానికి జవాబు ఒక్కటే! లోకంలో ప్రేమకూడా ఉందిగా? దాన్ని విస్మరించడం, తిరస్కరించడం, బహిష్కరించడం తప్పున్నరకాదా? గురజాడ వారసత్వంలో ప్రేమకూడా ఉంది' అని అంటున్నారు గురజాడ వారసత్వంలో 'ప్రేమ'కూడా ఉన్నమాట నిజమేకాని అది 'పారిజాతాలో' కనిపించే ప్రేమమాత్రంకాదు. లోకంలో ప్రేమతోపాటు మతాలు, కులాలు, జాతులు కూడా ఉన్నాయి. వీటిని ఆధారంచేసుకుని ఎవరైనా వచన కవిత్వం రాస్తే—లోకంలో మతాలు, కులాలు, జాతులు ఉన్నాయి కాబట్టి వాటిని విస్మరించడం, తిరస్కరించడం, బహిష్కరించడం తప్పున్నరకాదా? అని మరో అభ్యుదయకవి 'అముఖంలో' ప్రశ్నించే అధికారం ఏర్పడుతుంది అరుద్రగారి మాటల్లో.

'ఇక చాలు

ఈ వలపు పూలు

ఈ వెన్నెల రాత్రులు

ఈ మధురమైన భావాలు

మెత్తనైన తీయని ఊహలు'

ఇలా భావకవితా వస్తువుని చక్కగా సూచించారు, నెల్లుట్ల వెంకటేశ్వర రావుగారు. ఉత్తరాలు అనే శీర్షికలో ఆయన కవితా శైలిని వ్యంజితం చేశారు.

మాటలలో నింపాను

మల్లెల మకరందాలను

అక్షరాలలో పొందుపరచాను

పారిజాతాల సౌరభాలను'

భావకవిత్వంలో వియోగ శృంగారం అతిముఖ్యమైనది కనుక ఈ కవికూడా వియోగ బాధనే వ్యక్తం చేశాడు.

'గతమే నాకు ప్రాణం పోస్తున్నది

నీ వలపే నన్నింకా బ్రతకనిస్తోంది

ఈ రాత్రి రాకాసీనుండి

ఈ ఉదయం ఉప్పెననుండి'

భావకపు లండరిలాగే రాయనకూడా 'పిషం లాంటి నిజంకన్న అమృతంలాంటి భ్రమే నాకు కావాలంటూ పలాయన వాదాన్ని చిత్తగించారు. నీ కన్నుల కాంతులు—నీ అధరాల మధుపులు—నీ రొగిలి వెచ్చదనం మొదలైన పాతభావాలు కొత్తపద్ధతిలో చెప్పబడ్డాయి.

దేవులపల్లి ప్రభాకరరావుగారు

'ఉత్తరం వాయుడం మానకు

ఊరకే నా ప్రాణం తీయకు'

అని ప్రేయసిని హెచ్చరిస్తూ అంత్యప్రసరంలో కవి త్యాన్ని గారడీవిద్యగా మార్చారు.

'నీ చేలాంచలము నాకు చేయూతగా

నీ జడకుచ్చులు సంజీవనీ సవంతులుగా

మంగళ కరమైన నీ గళనీమ

నా ఎడదకు బాసటగా...'

అంటూ తన జీవిత సరమార్దాన్ని ప్రేయసి చీరలంఛనం, జడకుచ్చులకీ ముడిపెట్టారు.

అవురుపల్లి మురళీధరరావుగారు మోహన రాగాలలో, శ్రావణ మేఘాలలో, పన్నెల్లో, చుక్కల్లో, కలువపూలరెక్కల్లో తన ప్రేయసిని అన్వేషించు కుంటున్నారు.

‘ఈ వెన్నెల మనల్ని
విడిచిపోవడం ఎందుకు ?

ఈ రేయి వృధాగా
గడిచిపోవడం ఎందుకు ?

కాలం ఎవరికొరకూ ఆగదు దేవి !

ప్రాయం చేజారితే ప్రణయంసాగదు దేవి!’

మొదలైన పాదాల్లో వయస్సుకి, ప్రణయానికి గల సంబంధాన్ని వ్యక్తంచేశారు. భావకపులు అన్నే పించిన ఆధ్యాత్మిక అంతస్సౌందర్యానికి, భౌతిక వాంఛ పరిపూర్ణతకై పరితపించే ఈ ప్రణయానికి సామ్యం ఎక్కడలేదు.

భావ కవిత్యాన్ని ఆశ్రయించి దీర్ఘ సమాస రచనా ధోరణిని పీరు వదలిపెట్టారు. సులభమైన శైలి, డొంక తిరుగుడు లేకుండా సూటిగా చెప్పడం వీరి ప్రత్యేకత.

- శ్రీ టి. ఎల్. కాంతారావు